

1983/84:103

Onsdagen den 21 mars fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1983/84:112 till försvarsutskottet

1983/84:125 bil. 1 till utrikesutskottet

bil. 2 till försvarsutskottet

bil. 3 till socialutskottet

bil. 4 till trafikutskottet

bil. 5 punkt 1 till konstitutionsutskottet

punkt 2 till utbildningsutskottet

bil. 6 till jordbruksutskottet

bil. 7 till arbetsmarknadsutskottet

bil. 8 till näringsutskottet

3 § Utrikesdebatt

Talmanen anmälde att utrikesminister *Lennart Bodström* nu skulle lämna meddelande i utrikespolitiska frågor.

Anf. 1 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! De nordiska länderna försöker att föra en politik som gagnar avspänningen i den egna regionen. Den svenska neutralitetspolitiken har bidragit till att läget i Norden länge kännetecknats av lugn och stabilitet. För att neutralitetspolitiken skall fylla sitt syfte i fred likaväl som i kris och krig krävs att omvärlden har tilltro till vår vilja och förmåga att konsekvent fullfölja den valda linjen. Vår bedömning är att en sådan tilltro finns.

En bred enighet kring grundlinjerna i neutralitetspolitiken är en väsentlig tillgång för vårt land. Den bidrar till stadga och trygghet här hemma och har också ett stort utrikespolitiskt värde. Vi visar omvärlden att neutralitetspolitiken har en stark folklig förankring och att vi är beredda att underbygga

denna politik med ett efter våra förhållanden starkt försvar. Den senaste politiska överenskommelsen om försvarets ekonomi är ett uttryck för detta. Vår säkerhetspolitiska grundlinje kommer att fullföljas med fasthet och konsekvens.

Vi utgår från att också stormaktsblocken, trots det kyliga internationella klimatet, har ett fortsatt intresse av att inte rubba det säkerhetspolitiska mönster som varit rådande i Nordeuropa under hela efterkrigstiden. Ingen part kan rimligen ha någon fördel av att läget i Norden förändras eller att nya konfrontationsytor skapas. Det är mot den bakgrunden viktigt att stormakterna visar återhållsamhet i sitt agerande.

Som regeringen vid flera tillfällen tillkännagivit, ser den allvarligt på de uppgifter som under 1983 och även i år kommit om kränkningar av det svenska territoriet. De flesta iakttagelserna om förmodade gränskränkningar har visserligen efter de militära myndigheternas noggranna undersökningar kunnat läggas åt sidan sedan man fått en naturlig förklaring till vad som iakttagits. Men kvar står ett antal iakttagelser där vederbörande myndigheter inte kunnat utesluta att det varit fråga om avsiktligt intrång på svenskt territorium.

Neutralitetspolitikens trovärdighet kräver att vi reagerar skarpt på gränskränkningar. Att underlåta att reagera skulle kunna missförstås, inte bara av den som kränker våra gränser utan även av tredje land.

På samma sätt skulle missförstånd med allvarliga konsekvenser kunna uppstå om regeringen utan att ha övertygande bevisning gjorde uttalanden om vem som var ansvarig för gränskränkningar. Det får inte uppstå misstankar om vår beslutsamhet att konsekvent och med fasthet fullfölja neutralitetspolitiken. För att vår neutralitetspolitik skall fylla sin viktiga roll att hålla oss utanför en stormaktskonflikt räcker det inte med att vi uttalar vår vilja till neutralitet. Därutöver fordras också att omvärlden har förtroende för vår uttalade vilja.

Strävan att bevara lugn och stabilitet i Norden blir alltmer betydelsefull, eftersom misstron mellan supermakterna tilltagit under senare år. Nya kärnvapen utplacerades under 1983 i Europa. Förhandlingarna om såväl kärnvapen som konventionella vapen bröt samman eller uppsköts på obestämd tid. Dialogen mellan öst och väst avstannade på det ena området efter det andra. Det var i den situationen som konferensen om förtroendeskapande och säkerhetsskapande åtgärder och nedrustning i Europa öppnades i Stockholm.

Under Stockholmskonferensen har hittills tre förslag till säkerhets- och förtroendeskapande åtgärder officiellt lagts fram. Det första presenterades av NATO. Därefter lade Rumänien fram ett eget förslag. Warszawapaktens stater har således inte som grupp presenterat något formellt förslag. Men inställningen hos staterna är ändå ganska väl klarlagd genom innehållet i de anföranden som under konferensen hållits av staternas utrikesministrar och företrädare för de permanenta delegationerna. Strax innan konferensens första session avslutades, lade åtta neutrala och alliansfria stater fram ett gemensamt förslag.

Det torde inte vara att gå för långt i förenkling om man säger att NATO och Warszawapakten i sina förslag redovisat två mycket olika betraktelsesätt. NATO-sidan vill att parterna omgående har insyn i varandras militära dispositioner av olika slag. Därför föreslår NATO ett sexpunktsprogram innefattande information, observation och kontroll samt ökad kapacitet för snabb kriskommunikation. NATO:s inställning är således att man först skall skaffa sig en uppfattning om nuläget och möjligheterna att utöva kontroll samt därefter i ett senare skede komma över till s. k. restriktionsåtgärder, dvs. begränsning av olika former av militär aktivitet.

Från Warszawapakten sida önskar man i första hand få till stånd ett politiskt åtagande av alla kärnvapenstater att avstå från första-användning av kärnvapen, och ett avtal om förbud mot hot om eller användning av våld. Därutöver kan man tänka sig att förhandla om restriktionsåtgärder och informationsutbyte om militära aktiviteter.

De neutrala och alliansfria staternas förslag präglas helt naturligt i första hand av sådana åtgärder som gruppen anser förstärker de egna staternas säkerhet. Förslaget innehåller ett brett spektrum av åtgärder avseende såväl ökad öppenhet som begränsningar i fråga om militär verksamhet.

Det är vår förhoppning att Stockholmskonferensen positivt påverkar relationerna mellan de två militärallianserna. Av betydelse är att man i Wien återupptagit de s. k. MBFR-samtalen, dvs. samtalen om begränsning av konventionella styrkor i Centraleuropa. Det kan dock knappast hävdas att någon avgörande förändring inträtt. Den närmast totala bristen på förtroende och förståelse mellan supermakterna synes bestå.

Det finns ett samband mellan de förhandlingar som nu pågår på olika håll. Lyckas man i Stockholm enas om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder, bör det bli lättare att i Wien nå framgång i de just återupptagna samtalen om ömsesidiga balanserade truppreduktioner i Centraleuropa. Skulle man i dessa förhandlingar nå resultat, kan detta i sin tur göra det lättare att få i gång förhandlingarna om medeldistansvapen och strategiska vapen på kärnvapenområdet. När man på en del håll diskuterar kärnvapenfrågor, brukar man just föra in i resonemanget den bristande balans i fråga om konventionella styrkor som man anser föreligga.

Enligt svensk uppfattning råder det f. n. en ungefärlig jämvikt mellan supermakternas samlade kärnvapenarsenaler. Detta borde vara en god utgångspunkt för en frysning. Genom en frysning skulle man också hindra utvecklandet av nya generationer av kärnvapen. Sverige har i FN krävt ett förbud mot prov, produktion och ytterligare utplaceringar av kärnvapen och kärnvapenbärare samt förbud mot produktion av klyvbart material för vapenändamål. Vårt förslag har i generalförsamlingen vunnit en bred och ökande anslutning.

Sverige har i nedrustningskonferensen i Genève presenterat ett förslag till avtal om fullständigt stopp för alla kärnvapenprov. Om ett sådant kunde uppnås, skulle det samtidigt innebära ett hinder mot ytterligare spridning av kärnvapen till nya länder. Andra nedrustningsfrågor som regeringen fäster särskilt avseende vid är förhandlingar om att hejda kapprustning i yttre

rymden samt ett fullständigt förbud mot kemiska vapen. I det senare fallet synes det också föreligga någon möjlighet att supermakterna närmar sig varandra. De har också förklarat sig vara intresserade av att förhindra spridning av kärnvapen till nya stater.

I kärnvapenåldern är det en tvingande nödvändighet att försöka uppnå säkerhet tillsammans med och inte på bekostnad av motparten. Gemensam säkerhet sammanfattar just detta synsätt. Det ligger i linje med traditionell svensk utrikes- och säkerhetspolitik och med FN-stadgan.

Det i tiden mest näraliggande förslaget som syftar till att begränsa kärnvapenkapprustningen är uppmaningen från den oberoende kommissionen för nedrustning och säkerhetsfrågor till Förenta staterna och Sovjetunionen att förbinda sig att under ett år upphöra med utplacering av kärnvapen. Ett sådant moratorium skulle göra det lättare att nå enighet om nya principer för förhandlingarna om kvalitativa och kvantitativa begränsningar av kärnvapenarsenalerna. Regeringen ställer sig bakom förslaget till moratorium.

När det gäller vårt eget närområde anser regeringen det angeläget att arbetet fortsätter på att åstadkomma en nordisk kärnvapenfri zon. Det grundläggande syftet med en sådan zon är att förbättra de nordiska ländernas säkerhet genom att minska kärnvapenhotet mot dem. De nordiska länderna skulle åta sig att inte tillåta kärnvapen på sina territorier vare sig i krig eller fred. Inget hot om användning av kärnvapen skulle därmed utgå från nordiskt territorium. Kärnvapenstaterna skulle utfästa sig att inte använda eller hota använda kärnvapen mot de nordiska ländernas territorier. Ett zonarrangemang i Norden måste också innefatta förpliktelser rörande kärnvapenfrihet i Östersjön samt att kärnvapen avsedda eller lämpade för mål inom den tänkta zonen dras bort från vårt närområde.

En nordisk kärnvapenfri zon kan utgöra ett konkret bidrag och ett viktigt led i strävandena att minska kärnvapnens roll i Europa. Ett minskat kärnvapenhot och minskad förekomst av kärnvapen i vårt närområde kan bidra till att reducera spänningen mellan stormaktsblocken. Därmed kan en kärnvapenfri zon främja avspänningen och stärka Nordens och Europas säkerhet.

Mot slutet av förra året redovisade regeringen svaren på sin sondering om en korridor fri från slagfältskärnvapen på ömse sidor om gränsen mellan Warszawapakten och NATO i Centraleuropa. Ett tillbakadragande av sådana kärnvapen från området närmast gränsen skulle enligt regeringens mening innebära att möjligheterna ökade för att undvika att kärnvapen skulle dras in i en väpnad konflikt från dess första timmar eller dagar.

Den omständigheten att regeringen tagit detta initiativ har otvivelaktigt ökat kunskaperna om förslaget och intresset för det. Förslaget spelar en ökande roll i debatten, både inom länder och mellan företrädare för olika länder. För egen del kommer regeringen att i sina internationella kontakter ta upp korridorfrågan, där så befinner lämpligt.

Herr talman! Det finns ett samband mellan upprustning, underutveckling och svält. I dag används drygt 20 gånger mer på vapen än på utvecklingshjälp. De nordiska länderna har tagit initiativ till en FN-studie om det globala

sambandet mellan nedrustning och utveckling. Som en uppföljning av denna studie tillsatte regeringen förra året en utredning för att närmare klargöra i vilken utsträckning svensk försvarsindustri vid en internationell nedrustning skulle kunna ställas om till civil produktion.

Kunskapen om den fruktansvärda nöden i u-länderna har svårt att tränga fram till industrivärldens folk. Massmedia som skall förmedla information inriktar sig på att tillhandahålla nyheter. Att i genomsnitt 20 000 barn dör per dygn i de fattiga länderna är ingen nyhet och blir därför något som får stå tillbaka för information om händelser och förhållanden som bedöms mer näraliggande och intressanta. Med rätta talar de internationella hjälporganisationen om den "tysta katastrofen".

De senaste årens djupa lågkonjunktur i industriländerna har drabbat u-länderna med full kraft. Stora skulder, höga räntor och stagnerande eller minskande exportinkomster har tvingat u-länderna att drastiskt skära ned import och statsutgifter.

Det är inte bara situationen i enskilda länder som i många fall ger anledning till djup oro. Härtill kommer att ett stort antal människor av politiska, religiösa eller andra skäl tvingats lämna sina hemländer, dit de inte kan återvända utan att utsättas för förföljelser. Ca 10 miljoner människor får nu sina intressen tillvaratagna genom FN:s flyktingkommissarie. För att denne skall kunna lösa sina uppgifter fordras att FN:s medlemsstater solidariskt samverkar för att bemästra problemen. Detta kan knappast sägas vara fallet f. n. Det är betecknande att flyktingkommissariens årsbudget på 400 miljoner dollar så gott som helt måste täckas genom frivilliga bidrag. Sverige finner det angeläget att flyktingkommissariens auktoritet stärks, samtidigt som FN:s medlemsstater samverkar bättre för att hjälpa flyktingarna.

Misstron mellan supermakterna försvårar också en lösning av regionala konflikter runt om i världen. Detta gäller inte minst konflikterna i Mellersta Östern, södra Afrika, Afghanistan, Kampuchea och Centralamerika. Konflikterna leder inte enbart till förluster i människoliv utan också till att en redan allvarlig ekonomisk och social situation försämras.

Grundvalarna för en lösning av konflikten i Mellanöstern finns i säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338. Vi anser att dessa resolutioner pekar mot en förhandlingsuppställning som innebär ett israeliskt tillbakadragande från de områden som ockuperades 1967 i utbyte mot grannländernas erkännande av Israels rätt att existera inom säkra och erkända gränser. De nämnda resolutionerna måste emellertid enligt vår mening kompletteras med ett erkännande av det palestinska folkets rätt till självbestämmande – inkl. rätten till en egen stat.

Ett genomgående drag i Israels politik under de senaste åren har varit försöken att få bort PLO ur den politiska processen. PLO:s möjligheter att agera självständigt har också minskat genom att andra länder, såsom Syrien, har utnyttjat motsättningar inom organisationen för egna syften.

För att en lösning av den palestinska frågan skall bli rättvis och hållbar måste en uppställning accepteras och stödjas av det palestinska folket. Detta

förutsätter att palestinska representanter som åtnjuter sitt folks förtroende deltar i fredsprocessen. Det är vår uppfattning att PLO och dess ledarskap – trots de interna stridigheterna – åtnjuter det stöd som krävs för denna uppgift.

Den olösta Palestinakonflikten kastar sin skugga även över Libanon, som blivit skådeplats för främmande krafters politiska och militära maktspel. Krisen i Libanon har blivit ett exempel på hur utländsk inblandning kan förvärra en intern konflikt. Respekten för Libanons integritet och suveränitet måste återupprättas.

Apartheidregimens systematiska förtryck och utsugning av den svarta majoriteten i Sydafrika har förvärrats, vilket vi har särskild anledning att erinra oss i dag på 24-årsdagen av Sharpville-massakern, då 69 fredliga demonstranter sköts ihjäl av den sydafrikanska polisen. Motståndare till apartheidsystemet fortsätter att fängslas, torteras och avrättas. Tvångsflyttningen av svarta har ökat.

Utvecklingen går mot en allt våldsammare konfrontation i Sydafrika. Ansvar vilar fullt ut på den vita minoritetsregimens envetna försvar av sina privilegier.

Särskilda åtgärder mot Sydafrika är enligt regeringens uppfattning nödvändiga så länge Sydafrika fortsätter sin unika rasåtskillnadspolitik, inskriven i landets lagsystem, och framhärdar i sitt öppna förakt för folkrätten. Syftet med regeringens politik är att uppnå att apartheidpolitiken avskaffas utan blodsutgjutelse, att lindra nöden för offren för denna politik och att förmå Sydafrika att acceptera genomförandet av FN:s Namibiaplan.

Sverige har länge hävdat att FN:s säkerhetsråd bör besluta om omfattande och bindande sanktioner mot Sydafrika i enlighet med kap. 7 i FN-stadgan.

Den senaste tidens förhandlingar i södra Afrika har lett till att upptrappningen av våldet har avstannat – åtminstone temporärt. Sydafrika har emellertid ännu inte övergivit sin envist bedrivna förhållningspolitik i Namibiafrågan. Vi kan inte räkna med att den sydafrikanska regimen är beredd att avlägsna den grundläggande orsaken till det allvarliga läget i södra Afrika, dvs. apartheidsystemet.

De nordiska utrikesministrarna har inbjudit utrikesministrarna i de s. k. frontstaterna till ett möte i Stockholm i juni i år. Vår avsikt är att vid detta möte få en mer djupgående information om situationen i södra Afrika. Med anledning av den allvarliga situationen i södra Afrika har regeringen beslutat anslå ett extra bidrag på 10 milj. kr. för bl. a. apartheidpolitikens offer.

Motsättningarna i Kampucheakonflikten kvarstår. Dialogen mellan de inblandade länderna i regionen måste konkretiseras ytterligare för att skapa förutsättningar för en fredlig lösning. Slutmålet måste vara ett Kampuchea fritt från främmande inblandning.

Det är nu mer än fyra år sedan sovjetiska trupper invaderade Afghanistan. Någon lösning av konflikten är ännu inte i sikte. Kriget fortsätter, och civilbefolkningen utsätts för stort lidande. Den sovjetiska ockupationen är ett brott mot FN-stadgans grundläggande principer. Därför måste de sovjetiska trupperna dras tillbaka. Det afghanska folket måste ges möjlighet

att bestämma sin egen framtid. Det är den svenska regeringens förhoppning att de indirekta samtal om Afghanistan som förs i FN:s regi skall kunna bidra till en sådan lösning.

Kriget mellan Iran och Irak har den senaste tiden tagit en oroväckande vändning. Striderna har intensifierats med omfattande förluster i människoliv som följd. Civila mål har bombats. FN undersöker f. n. om kemiska stridsmedel har kommit till användning i strid med internationella konventioner. Regeringen vill uttrycka sin djupa oro inför de många uppgifterna om folkrättsliga kränkningar i det pågående kriget. Det är mot denna bakgrund vår förhoppning att parterna skall inse nödvändigheten av ett snabbt slut på kriget. Olof Palme följer i detalj händelseutvecklingen i området i sin egenskap av FN:s generalsekreterares representant i konflikten. Han står självfallet liksom tidigare till förfogande för att medverka till en fredlig lösning om båda parter så önskar.

Länderna i den s. k. Contadorgruppen har genom sina konstruktiva fredssträngningar visat att vägen till fred i Centralamerika går via demilitarisering, demokrati samt ekonomisk och social utveckling. Sverige stöder helhjärtat Contadorgruppens strävanden, som också fick ett enhälligt stöd av den gångna höstens generalförsamling.

Det är vår förhoppning att ingen stat skall vidta åtgärder i Centralamerika eller dess närområde som försvårar Contadorgruppens arbete. Militära aktioner, såsom den folkrättsstridiga invasionen i Grenada i höstas, bidrar endast till att spänningarna och konfliktriskerna ökar. Det är i dag av särskild vikt att alla de som stöder en demokratisk utveckling i Nicaragua bidrar till att underlätta ett genomförande av de allmänna valen i november i år.

Sverige är berett att tillsammans med andra stater göra vad som är möjligt för att bidra till fredsprocessen liksom att fortsätta att ge humanitärt bistånd till offren för regionens konflikter. Den dag förhållandena ändras är vi beredda att ge stöd för återuppbyggnad och utveckling till andra länder i regionen liksom vi i dag stödjer Nicaragua.

Övergången till civilt styre i Argentina är en stor och viktig seger för demokratin i Latinamerika. Den utgör en inspirationskälla för alla dem som i andra länder i regionen strävar mot samma mål.

För en liten stat är det naturligt att kräva respekt för internationell rättsordning. Vi vänder oss mot de talrika fallen av öppet förakt för FN:s stadga och försöken att förvränga den för att rättfärdiga användning av våld i internationella konflikter.

Att främja respekt för mänskliga rättigheter ingår som en väsentlig del i vår utrikespolitik. Vi utgår här från uppfattningen att varje människa har rätt till liv i frihet och värdighet. Det finns ett starkt samband mellan mänskliga rättigheter och fred. Förtryck inom en stat leder inte sällan till ökad spänning mellan stater, ibland till krig. På omvänt sätt gäller att ökad internationell spänning är ägnad att befästa och skärpa ett redan existerande förtryck inom stater.

Sambandet mellan respekt för mänskliga rättigheter och fred slogs fast i den europeiska säkerhetskonferensens slutdokument 1975. Det är självklart

att detta samband också gäller globalt.

Av FN-stadgan följer att skyddet för de mänskliga rättigheterna är en uppgift för FN och för det internationella samfundet som en helhet. Brott mot mänskliga rättigheter är inte längre en stats inre angelägenheter.

Staternas förpliktelser på detta område har preciserats i en rad deklamationer och konventioner. Sverige arbetar aktivt tillsammans med andra stater för att stärka det internationella regelsystemet till skydd för de mänskliga rättigheterna.

Sedan flera år tillbaka verkar Sverige för att FN skall anta en konvention mot tortyr. Vi hälsar med tillfredsställelse att inom Europarådet initiativ tagits till en regional konvention mot tortyr.

Erfarenheten visar att allvarliga missförhållanden när det gäller mänskliga rättigheter kan förekomma även inom kretsen av europeiska stater.

För Sveriges del har det länge varit naturligt att försöka stärka de internationella normerna för mänskliga rättigheter genom att verka för ett förbud mot dödsstraff. Vi välkomnar att en första konvention i detta ämne nyligen har antagits av Europarådet. Vi konstaterar också att FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna den 6 mars antog en resolution om att åter föra in frågan om en överenskommelse mot dödsstraff i FN:s arbetsprogram. Genom ett annat beslut i kommissionen kommer intensifierade ansträngningar att göras för att hindra de många summariska, ofta politiskt betingade, avrättningar som förekommer i olika delar av världen.

De rättigheter som staterna enligt konventionerna om de mänskliga rättigheterna har förpliktat sig att försvara är medborgerliga och politiska eller ekonomiska och sociala. Fattigdom, svält och utbredd analfabetism är i många länder uppenbara hot mot liv i frihet och värdighet.

Politisk demokrati och yttrandefrihet kan ibland upplevas som mindre omedelbara behov av människor som är undernärda, hemlösa och illitterata. Samtidigt är det självklart att ekonomiska utvecklingsansträngningar aldrig kan accepteras som täckmantel för myndigheters missbruk eller våld gentemot individens personliga integritet. Utvecklade och rika länder har ett ansvar för att bidra till en positiv ekonomisk och social utveckling i tredje världen. En sådan politik bidrar också på sikt till lugn och stabilitet och till att motverka förtryck och främja en demokratisk utveckling.

Många av de krig och väpnade konflikter som utspelats i vår egen tid har haft ekonomiska och sociala orättvisor som sin egentliga grund. En aktiv biståndspolitik och ett energiskt arbete för mänskliga rättigheter utgör väsentliga beståndsdelar i Sveriges långsiktiga fredsarbete. Många förtryckarregerier har internationell spänning att tacka för sin existens och kan i skydd av yttre hot lättare hålla sig kvar vid makten. Därför är ett träget arbete för att åstadkomma en förbättring av människors villkor ett mål som har nära samband med andra grundläggande mål för svensk utrikespolitik, nämligen avspänning och fred.

I skuggan av de övergripande frågorna om krig och fred och den ekonomiska obalansen mellan nord och syd pågår en utveckling som på sikt kan komma att beröra vår säkerhet och överlevnad. Det gäller de globala och

regionala miljöhoten. Ett akut hot är försurningen av miljö, försakad av alltför stora utsläpp av svavel och kväveföreningar i atmosfären. Denna miljöfara, som för Sveriges del bl. a. tar sig uttryck i livlösa sjöar och snabbt ökande skogsskador, kan endast angripas i internationell samverkan. Bindande internationella åtaganden om betydande minskningar av utsläppen måste snarast komma till stånd. Sverige driver frågan aktivt och kommer ensidigt att åta sig minst 30 % minskning av svavelutsläpp fram till 1993.

Världsekonomin karakteriseras av slöseri med resurser. Orimligt stora rustningskostnader framstår som det främsta exemplet på detta. Också den höga arbetslösheten utgör en misshushållning med produktiva resurser.

Det ekonomiska läget håller nu på att förbättras. Tillväxttakten inom OECD-området ökar, inflationen mattas av och stagnationen i världshandeln förefaller ha brutits. Men styrkan i uppgången är osäker såväl i Västeuropa som i u-världen, och många obalanser återstår. Allvarligast är sysselsättningsläget. För att komma tillbaka till 1979 års nivå på arbetslösheten, nämligen 20 miljoner inom OECD-området, skulle fordras att industriländerna inom OECD hade en tillväxt av 18 000 nya arbeten om dagen under fem år.

Strukturproblemen inom industrin är på många håll oförändrat allvarliga. I spåren härav följer en växande protektionism. Den avsätter tydliga effekter i det internationella samarbetet. Under 1950- och 1960-talen gick det lätt att samarbeta internationellt. Länderna hade en gynnsam BNP-utveckling. Läget är nu annorlunda, och varje land tänker mer isolerat på sina egna förhållanden, vilket leder till att samarbetet försvagas i samma stund som behovet av internationell samverkan är större än någonsin. Samarbete inom de särskilt upprättade internationella organen får stå tillbaka för ett samarbete som bedrivs på bilateral nivå eller ibland med tre eller fyra länder involverade.

I hägnet av arbetslöshet och protektionism frodas nationalistiska strömningar. En inåtvänd attityd från i-ländernas sida försvagar samarbete mellan i- och u-länder. Detta är en utveckling som måste brytas. Gemensamt måste vi se till att den ekonomiska tillväxten stimuleras och att sysselsättningen ökar. Gemensamt måste vi verka för öppenhet i det internationella och ekonomiska samarbetet. Gemensamt måste vi arbeta för att ge u-länderna kraft att själva hantera sin ekonomiska utveckling.

Kan en sådan ekonomisk samverkan uppnås, har också ett verksamt bidrag lämnats till minskning av spänningarna i världen.

Anf. 2 ULF ADELSON (m):

Herr talman! Under de senaste årtiondena har det förvisso förts en livlig debatt om olika internationella frågor i vårt land. Få konflikthärdar har försumrats. Det har funnits ett mycket brett engagemang kring internationella problem – ett engagemang som ibland förväntat utländska iakttagare. Svensk utrikespolitik har bedrivits med hög profil och stor aktivitet. Ett litet land måste också ha rätt att uttrycka sin åsikt, har det bl. a. hetat.

Den lugna vrå av världen, varifrån vi trodde oss kunna bedriva en aktiv

utrikespolitik med hög profil i de flesta frågor, har dock plötsligt kommit att framstå som mindre säker. Vi har fått ett spänningstillstånd mellan stormakterna och ett växande militärstrategiskt intresse för Nordeuropa. I detta läge ställs nya och delvis förändrade krav på vår egen utrikespolitik.

För en del debattörer blev det en obehaglig upptäckt att plötsligt se att utrikes- och säkerhetsfrågorna inte bara handlar om att kommentera händelser i andra länder och i fjärran världsdelar. Säkerhetsproblemen finns nu i vår omedelbara närhet.

Den nya debatten har också väckt frågor om enighet eller oenighet i utrikesdebatten.

Det brukar talas om vikten av enighet mellan de demokratiska partierna om svensk utrikespolitik. Och visst har enighet ett värde.

Vår demokrati, som alla demokratier, skapar möjlighet till växling vid regeringsmakten. Andra länder skall inte spekulera om vad regeringsskiftet kan betyda för Sveriges ställning och handlande i världen. Sådana spekulationer kan minska vårt lands förmåga att göra sig gällande internationellt, och de skulle i sista hand t. o. m. kunna föranleda förtäckt eller öppen inblandning i vår inre politik.

Men vi skall ha klart för oss att kravet på enighet samtidigt inte är utan risker. Det kan försvåra den debatt som i ett demokratiskt land oundgängligen behövs om både utrikes och inrikes politik. Det kan också tänkas att verkliga meningsmotsättningar inte kommer fram, och även detta kan vålla missförstånd utomlands. Enigheten får inte vara någon falsk enighet, och i själva verket kan man omöjligt vara ense om allting. Enigheten har ett egenvärde men är inget självändamål. I så fall kommer bara sakargumenten att ersättas av allmänna och tämligen innehållslösa slagord.

Detta innebär en avvägning. I frågor där en klar, gemensam folkmening har utkristalliserat sig, eller i frågor som är av grundläggande betydelse för Sveriges förhållande till omvärlden, där väger skälen att eftersträva enighet mellan de demokratiska partierna mycket tungt.

Viktigast är grundprincipen att Sverige iakttar alliansfrihet syftande till neutralitet i händelse av krig. Sverige ansluter sig inte till några maktblock, varken NATO, Warszawapakten eller det som de alliansfria staterna försöker bilda.

Vi bestämmer själva vår utrikespolitik. Vi har inga fördragsmässiga förpliktelser som bestämmer över neutralitetspolitiken eller dess innebörd. Neutralitetspolitiken har inte inskrivits i någon grundlag. Inte heller har någon formlig allmän neutralitetsförklaring avgivits. Utrikesutskottet förklarade både 1956 och 1973 att allt sådant var onödigt, eftersom den svenska neutralitetspolitiken på alla håll var väl känd och hade rönt växande förståelse och respekt.

För att den politiken skall förbli trovärdig fordras att vi bestämt och med alla till buds stående medel avvisar varje försök till kränkning av våra gränser. Vårt land måste visa vilja att värna om vår frihet och vårt oberoende. Det är min övertygelse att Sverige härigenom också gör fredens sak den största tjänsten.

Men det är lika klart att vi svenskar inte iakttar någon ideologisk neutralitet. Sveriges folk sätter frihetens och demokratins grundsatser i första rummet, och det måste framgå också i Sveriges internationella beteende, inte minst inom de olika mellanfolkliga organisationerna. Enligt vår mening i moderata samlingspartiet bör det visa sig också i biståndspolitik.

I vad mån den alliansfria politiken kan kräva särskild återhållsamhet i politikernas offentliga yttranden eller utländska umgänge är något som var och en av oss måste bedöma själv. Vi moderater kan inte gå med på att det därvidlag skulle finnas något tolkningsföreträdare för regeringen, än mindre för Olof Palme personligen. Herr Palme har själv genom uttalanden och aktiviteter på det internationella fältet, både som statsråd och i opposition, gjort anspråk på mycket vida marginaler. I den mån politiker från andra partier gör anspråk på samma handlingsfrihet, måste detta självfallet stå också dem fritt.

Herr talman! Det finns även frågor som inte direkt berör alliansfriheten men där enigheten mellan de demokratiska partierna ändå är viktig. Dit hör det nordiska samarbetet och Sveriges deltagande i internationella arbetsorgan som FN, OECD, GATT och Europarådet. Dit hör också arbetet för att hävda de mänskliga och medborgerliga rättigheternas helgd och arbetet för världens fred och för internationell – men inte isolerad svensk – nedrustning. Dit hör vidare arbetet för att främja den sociala och ekonomiska utvecklingen i de fattiga länderna och ge dem bistånd i nödsituationer. Och dit hör också arbetet för att främja en fri världshandel.

Våra svenska politiska partier är ofta medlemmar av internationella sammanslutningar som arbetar för att främja bestämda politiska och sociala idéer. Detta samarbete är värdefullt. Vi moderater gör anspråk på samma aktning för de organisationer vi tillhör som exempelvis socialdemokraterna gör för sina. Men det måste, herr talman, också vara klart att svensk utrikespolitik skall bestämmas i Sverige. Visst är det naturligt och bra att samråda med meningsfränder i andra länder. Men om regeringen skall kunna göra anspråk på uppslutning kring sin utrikespolitik måste den inre svenska debatten och samrådet mellan de svenska demokratiska partierna komma i första rummet.

Det är inte givet att vi skall behöva nå enighet om allt det som med större eller mindre rätt betecknas som utrikespolitik.

Vi har i vårt parti i vissa frågor vår bestämda övertygelse, som vi vill arbeta för oberoende av vad andra tycker. Vi anser att fredsarbetet först och främst måste handla om hur man löser internationella konflikter. Vi anser att frihet och varaktig fred är oskiljaktiga begrepp och att de militära rustningarna runt om i världen är en följd av krigsriskerna, inte en orsak till dem. Vi anser att det är effektiviteten i vårt bistånd till utvecklingsländerna och inte biståndsanslagens andel av nationalprodukten som är viktigast. Vi moderater anser att man skall reagera lika starkt i fråga om övergrepp mot mänskliga rättigheter oberoende av var de äger rum. Avrättningar i Chile och avrättningar på Cuba är värda samma fördömande. Förtryck i Sydafrika och

förtryck i Kambuchea är lika illa. För oss är stormakters övervåld mot mindre stater alltid oacceptabelt, oberoende av vilken stormakt som förgår sig.

Det finns en rad utrikespolitiska frågor som bör ställas under debatt i vårt lilla fredliga land. I en del av dem tycks vi ännu ha svårt att bli ense. I andra frågor, särskilt sådana där Sverige har skål att visa en mera direkt aktivitet, bör vi stråva efter att vara eniga. Ansvaret för det åvilar i främsta rummet regeringen. Den svenska grundlagen har genom utrikesnåmnden skapat en, ur internationell synpunkt, ovanlig möjlighet till samråd mellan regering och riksdag- och mellan regering och opposition. Sårskilt i de fall där man stråvar efter enighet är det viktigt att utnyttja den möjligheten.

Regeringsformen föreskriver i 10 kap. 6 §: "I alla utrikesårenden av större vikt skall regeringen före avgörandet överlägga med nåmnden, om det kan ske." Grundlagberedningen strök under att "utrikespolitikens betydelse för rikets säkerhet motiverar att riksdagen försåkrar sig om en vidstråckt insyn dåri och ett starkt inflytande dåröver." I regeringens proposition i årendet - Olof Palme var då statsminister - hette det att regeringen skall "vara skyldig att överlägga med nåmnden i alla årenden av större vikt, såvida detta inte är omöjligt av sårskilda skål".

Grundlagen sårger alltså att överläggningen skall ske "före avgörandet". Naturligtvis måste detta gålla det verkliga avgörandet. Det råcker inte att komma till utrikesnåmnden i efterhand, sedan exempelvis statsministern eller utrikesministern genom ett eller annat "utspel" bundit sin, regeringens eller kanske rent av landets prestige.

Det här är inte oviktigt. Har regeringen i en viss fråga underlåtit att samråda med utrikesnåmnden före det verkliga avgörandet, måste det rimligen bero på att saken inte bör anses vara av större vikt, eftersom grundlagen annars föreskriver samråd. Detta är en signal till både svensk och utländsk opinion. Då kan det inte heller vara tal om att kråva uppslutning från andra politiska partiers sida. Lika uppenbart är det naturligtvis att ingen uppslutning kan kråvas av dem som under nåmndens överläggningar anmålt en från regeringens ståndpunkt avvikande mening.

Herr talman! Regeringens utrikesdeklaration speglar dock den enighet som i mycket stor utstråkning råder mellan de demokratiska partierna om den svenska utrikespolitiken. Vårt parti kan inståmma i mycket, om ån inte i allt, som framhålls i deklarationen.

Det är också av stor vikt att Stockholm står som vård för konferensen om fårtroendeskåpande åtgårder och säkerhet i Europa. Valet av konferensort innebår i någon grad ett erkånnande åt den utrikespolitik som vi har bedrivit det senaste årtiondet. Det är ett mått på fårtroende som också ståller krav på oss för framtiden.

Stockholmskonferensen är en del av den vidare s.k. ESK-processen. Genom framsteg vad gåller militåra och politiska sårkerhetsåtgårder, ekonomiskt samarbete och arbetet för mårnskliga råtigheter sårker ESK-processen skåpa en bestående och råtvis fredsordning i Europa. Trots påfrestningar har processen bestått under de hånделserika åren sedan Helsingforsmötet 1975. Det är åndå ett tecken så gott som något på de deltagande nationernas

gemensamma intresse för säkerheten i vår världsdel.

Vi har från vårt parti ofta sagt att ESK-processens helhet måste bevaras. Den ena delen kan inte ses som isolerad från den andra eller den tredje. Erfarenheterna från 1970-talet lärde oss att avspänningspolitiken i längden blir resultatlös om den inte sätter sin prägel även på andra relationer mellan och inom de europeiska staterna. Arbetet för rustningskontroll och arbetet för de mänskliga fri- och rättigheterna har bägge på sikt betydelse för freden. Den ena ambitionen får inte prutas bort till förmån för den andra.

Under det gångna året har vi moderater hårt kritiserats för att vi har framhållit sambandet mellan fred och frihet och mellan krigsrisker och förtryck. Det var därför av stor betydelse att utriksutskottet och en enig riksdag i höstas slog fast dessa samband. Den enigheten måste nu föras vidare i praktisk politik.

Om ett par år, 1986, kommer en ny konferens för uppföljning av ESK-processen att inledas i Wien. Intill dess är det naturligtvis vår förhoppning, som alla andras, att Stockholmskonferensen skall ha kunnat avsätta konkreta resultat. Låt oss också hoppas att de möten som vi sällan talar om men som är nog så intressanta ur internationellt perspektiv, nämligen mötena i Ottawa och i Bern om mänskliga rättigheter och mänskliga kontakter, skall leda till vissa resultat av betydelse för Europas framtid.

Men vi skall ha klart för oss att det är farligt att ställa siktet för högt. Arbetet kommer att ta lång tid. Det kommer att drabbas av bakslag, om än tillfälliga. Resultatet kommer sannolikt inte alltid att motsvara förväntningarna i de högtidliga invigningstalen. Men man skall inte bli besviken för det. Om sten läggs på sten i ett noggrant och metodiskt arbete, blir resultatet ofta *mer beständigt än resultatet av det hastverk som stundens ingivelser ibland kan fresta till.*

Stockholmskonferensen har nu tagit sin första paus. Inledningsskedet präglas av ett konkret förslag från västsidan, som utrikesministern nämnde, ett från Rumänien och ett från de neutrala och alliansfria staternas grupp. Öst var då ännu icke redo för en närmare precisering av sina ståndpunkter, vilket måhända är naturligt, eftersom man har haft ledarosäkerhet i Kreml sedan mitten av förra året. Den nya ledningen behöver rimligen en viss tid för att göra en förnyad prövning av sina utrikespolitiska ståndpunkter, särskilt på de områden där en sådan prövning är nödvändig.

Utplaceringen av ett mindre antal robotar i Västtyskland, Storbritannien och Italien i slutet av förra året var utan tvekan ett stort – och, skulle jag tro, oväntat – utrikespolitiskt nederlag för Sovjetunionen. Dittills hade ju de sovjetiska SS 20-robotarna fått stå i ensamt majestät, med över 200 raketer riktade mot Europa, var och en med tre stridsspetsar och var stridsspets med en laddning tredubbelt starkare än Hiroshimabomben.

Många förutspådde att NATO:s robotutplaceringar skulle leda till en säkerhetspolitisk istid i Europa. Men så har det inte blivit. De olika militära initiativ som Sovjet tog i Centraluropa och Atlanten har inte lett till vare sig militära eller politiska reaktioner i väst. Mellan de bägge tyska staterna – i

hög grad brännpunkten för det delade Europa – förefaller relationerna nu snarare att vara inne i en intressant fas av successiva närmanden.

I ett bredare perspektiv inger detta förhoppningar, även om det inte är säkert att det framstår på samma sätt från sovjetisk utgångspunkt. Men samtal mellan de bägge supermakterna om nedrustning måste, även från sovjetiska synpunkter, rimligen förr eller senare framstå som oundvikliga.

Det är i sammanhanget ett viktigt framsteg att MBFR-samtalen i Wien återupptagits och att bägge sidor tycks vara beredda att något modifiera sina positioner. Än mer betydelsefulla är de framsteg som gjorts, främst genom sovjetiska tillmötesgåenden, vid förhandlingarna i Genève om ett globalt förbud mot kemiska vapen.

Förhoppningsvis, herr talman, är detta tecken på ett mer förtroendefullt samtalsklimat mellan Washington och Moskva. Det finns efter år av mörker anledning till åtminstone en viss försiktig optimism, även om det också här kan ta sin tid innan vi ser några konkreta resultat.

Herr talman! Utvecklingen i andra delar av världen kan inge både oro och tillförsikt.

Läget i Mellanöstern är och förblir spänt. En försoning i Libanon förefaller mera avlägsen än någonsin, liksom ett tillbakadragande av främmande trupper från landet. Den amerikanska politiken förefaller i stor utsträckning ha misslyckats. I dag ligger hoppet om framsteg snarast i de försiktiga kontakter som tas mellan Jordanien, Egypten och den del av PLO som fortfarande står under ledning av Yasser Arafat. Att det förutsätts avgörande förändringar av den israeliska politiken främst när det gäller Västbanken står klart. Den nuvarande israeliska regeringens fastlåsning vid bosättningspolitiken kan enligt vår mening aldrig föra något gott med sig.

Mellan Iran och Irak fortsätter det ömsesidiga massmord som kriget innebär. Nu tillgrips också, förefaller det i varje fall, kemiska vapen för att möta de anfallsvågor med barnsoldater som vi tidigare sett. Jag tror inte att vi ens i vår vildaste fantasi kan föreställa oss det fruktansvärda som där sker. Ansträngningarna att skapa fred har misslyckats, och utsikterna förefaller för dagen minst sagt mörka. Vi kan inte heller bortse från risken att konflikten sprider sig.

I Afghanistan pågår, som utrikesministern nämnde, för femte året kampen mellan de stora sovjetiska ockupationsstyrkorna och de olika delarna av det nationella afghanska motståndet. År efter år har vi kunnat följa hur ett nationellt hjältedrama utspelas i landets berg och dalar. Fördömandena av ockupationen har i FN och andra fora varit massiva. De försiktiga tecken till sovjetisk vilja till förhandlingslösning som för något år sedan tycktes finnas har nu tyvärr blåst bort.

I södra Afrika har de svarta frontstaterna Angola och Moçambique å ena sidan och apartheidstaten Sydafrika å den andra sträckt varandra händerna och lovat ett slut på den ömsesidiga destabiliseringspolitiken. Kanske – förhoppningsvis – medför de överenskommelserna vissa öppningar när det gäller ansträngningarna för att Namibia skall få självständighet; kanske förbättrar de också möjligheterna att göra något åt hungern i Zimbabwe och

Moçambique. Det är också självklart att ett snabbt tillbakadragande av de ca 25 000 kubanska soldater som finns i Angola skulle vara ett positivt bidrag till denna process.

I Centralamerika förbereds val – den 25 mars, om bara några dagar, i El Salvador, och den 4 november i Nicaragua, för att nu nämna de mest uppmärksammade. I bägge fallen finns det säkert anledning att sätta en del frågetecken. Men det viktiga är att själva valen visar en insikt om att problemen i denna del av världen kan lösas bara med fredliga och demokratiska medel. Vi stöder från vårt parti helt och fullt Contadoragruppens ansträngningar.

För tio år sedan framstod Latinamerika i svensk debatt som en mörk kontinent, präglad av förtryck och militärjuntor. Bilden var orättvis då, och i dag är den alldeles felaktig. Under de senaste åren har Latinamerika tagit stora och betydelsefulla steg mot en fastare demokratisk utveckling. Argentina är självfallet det mest glädjande exemplet. Även i Brasilien pågår en långsammare förändring i riktning mot demokrati. I länder som Peru, Colombia, Venezuela och Equador sitter demokratiskt valda regeringar. I Chile vacklar diktaturen – dess tid tycks vara utmätt. Detsamma tycks, om man skall tro televisionen, gälla för Uruguay.

Det finns all anledning för Sverige att ta fasta på den demokratiska utveckling som nu förefaller prägla denna kontinent. Den visar nämligen att diktatur kan ersättas av demokrati. De latinamerikanska stater som under 1983 tagit ett steg närmare demokrati har ett gemensamt drag. De har haft ett oberoende näringsliv, en relativt fri ekonomi och en fri handel. Än en gång har det bevisats att steget till demokrati är mycket kortare i dessa diktaturer. Det visar att vårt land måste arbeta för dessa värden och att arbetet för mänskliga rättigheter måste vara en avgörande del i vår utrikespolitik. Detta gäller även för vår egen världsdel, där vi med glädje kunnat hälsa Spanien, Portugal och Grekland välkomna i skaran av demokratiska nationer. När det gäller de socialistiskt styrda diktaturstaterna ser vi inga sådana ljusningar.

Herr talman! Jag inledde med att påminna om hur utrikesproblemen under de senaste åren trängt sig på oss med en kraft vi måhända var ovana vid. Jag tänker självfallet på den ubåtskris som präglat vår säkerhetspolitik och därigenom betydande delar av vår utrikespolitik sedan hösten 1981, den dag då en rysk ubåt strandade i Gåsöfjärden.

Åren 1980–1982 kränktes Sveriges territorium vid ett stort antal tillfällen av främmande ubåtar. Ubåtsskyddskommissionen, som på regeringens uppdrag – men med ett oberoende ansvar – studerade frågan, ansåg sig också kunna fastställa ubåtarnas ursprung. Jag skall citera vad ubåtsskyddskommissionen skrev. Det har i sanning sitt intresse:

”Om summan av alla dessa indicier läggs samman med vad som i övrigt är känt om marina operationsmönster i Östersjön framstår det enligt de militära och civila svenska experter kommissionen konsulterat som klart att kränkningarna vid Hårsfjärden liksom andra kränkningar under 1980–82 utförts av ubåtar tillhörande Warszawa-pakten.”

Regeringen Palme har åtskilliga gånger sagt sig till fullo instämma i
2 Riksdagens protokoll 1983/84:103–104

ubåtsskyddskommissionens bedömning.

Under 1983 fortsatte kränkningarna. I omfattning, inriktning och utrustning skiljde de sig knappast på något avgörande sätt från kränkningarna under 1982.

Sedan 41 dygn pågår nu spaning mot "främmande undervattensverksamhet" inom Karlskronaområdet. Indikationerna är fler till antalet och till sin kvalitet minst lika säkra som de från 1982. Men då, under Hårsfjärdsincidenten i oktober 1982, slog statsminister Palme fast att främmande ubåtar trängt in i Hårsfjärdsområdet.

Det hävdas på sina håll att det inte går att dra några politiska slutsatser av de ubåtskränkningar som ägt rum under t. ex. perioden sedan sommaren 1982. Det är, enligt min mening, en felaktig och alldeles omöjlig slutsats.

Vi måste inse, vare sig vi vill eller inte, att vi står mitt i en allvarlig säkerhetspolitisk kris. Våra militära resurser är – trots beundransvärda insatser av försvarets personal – ännu så länge otillräckliga. Våra politiska och diplomatiska insatser respekteras inte, måhända därför att även de bedöms som otillräckliga.

Det senaste årets ubåtskränkningar förändrar inte i sak de slutsatser som ubåtsskyddskommissionen drog, men när kränkning läggs till kränkning, innebär detta en upptrappning av den politiska utmaningen mot vår neutralitet och vår territoriella integritet. Därmed ökar också betydelsen av hur vi svarar politiskt. Våra reaktioner i dag kan avgöra trovärdigheten för vår vilja att hävda vår territoriella integritet i morgon.

Regeringens kraftiga diplomatiska protest till Sovjetunionen den 26 april 1983 följdes av en nedfrysning av de officiella förbindelserna mellan de bägge länderna. Det var ett naturligt inslag i den strategi regeringen, med oppositionspartiernas stöd, valde. Besöksutbyte på ministernivå frystes ånyo.

Under hösten uttalade statsministern att förbindelserna kan normaliseras först när vi är säkra på att kränkningarna upphört. Detta var då – i höstas – den svenska linjen.

Men kränkningarna fortsatte. I december i följade försvarsministern: "ÖB konstaterar att främmande ubåtsverksamhet har förekommit under hösten såväl på svenskt territorialhav som på svenskt inre vatten.

Enligt ÖB har minst tre fall av kränkningar ägt rum under hösten.

I ÖB:s rapport finns en rad andra observationer. Det kan alltså inte uteslutas att svenskt sjöterritorium utsatts för ytterligare kränkningar."

Trots detta signalerade regeringen en ändrad attityd. Normaliseringen sågs som alltmer angelägen. Svårigheterna att bevisa den nationella identiteten på en enstaka inträngande ubåt, och att uttalanden om nationalitet därför inte gjordes, togs till intäkt för en normalisering.

Det hävdas ofta i debatten att vi inte kan diplomatiskt agera mot Sovjetunionen, eftersom bevis om sovjetiskt ansvar för de senaste kränkningarna saknas. Jag delar denna uppfattning. Men jag ser därför inget skäl för att i stället nu ta aktiva och ensidiga svenska initiativ.

Vi moderater har avrått från att vid denna tidpunkt fullt ut normalisera de

politiska förbindelserna med Sovjetunionen. Vi menade att detta kan tolkas som brist på fasthet i våra politiska reaktioner mot kränkningar, kränkningar som förvisso visar på en betydande uthållighet från den andra sidan.

Karlskronakränkningen fick oss moderater att föreslå regeringen att åtminstone uppskjuta sin inbjudan till den sovjetiske jordbruksministern tills någon form av klarhet om händelserna därnere vunnits. Detta tillbakavisades av den svenska regeringen.

Herr talman! Det formella beskedet om normalisering av de politiska förbindelserna efter ubåtskränkningarna lämnades till Sovjetunionen mitt under vår största ubåtskyddsoperation någonsin, i varje fall i fredstid. Det var ett onödigt steg. Ingen hade kunnat klandra regeringen om den hade väntat. Det fanns inga avtal eller överenskommelser som hade rubbats. Steget var helt och hållet vårt, till tidpunkt såväl som till innehåll.

Herr talman! Låt oss göra ett tankeexperiment.

Vi har nu beslutat att fullt ut normalisera förbindelserna med en annan stat. Om, herr talman, det nu är denna stats militärmakt som opererar i Karlskronaområdet, vilka slutsatser om Sveriges politiska motståndskraft drar då den statens politiska och militära ledning?

I detta "om" ligger faror för respekten för Sveriges vilja att med alla medel hävda sin neutralitet och sin territoriella integritet.

Vi moderater begär inte att regeringen på grundval av detta "om" skall göra några aktiva insatser riktade mot någon stat. Men för Sveriges skull begärde vi att regeringen, på grundval av detta "om", skulle undvika att själva ta initiativ som faktiskt icke behövde tas. Den distinktionen borde vara klar. Jag vet, herr talman, att den distinktionen har uppfattats i vår omvärld.

Herr talman! Det är också viktigt att söka nå klarhet i vem och vad som oinbjudet besökt – och kanske fortfarande besöker – vattnen utanför Karlskrona. Regeringen får inte fälla uttalanden som kan uppfattas som försök att förringa spaningsarbetet. Jakten måste självfallet pågå så länge försvaret anser det meningsfullt.

Ubåtskyddscommissionen gjorde förra gången den arbetade en viktig insats. Den visade också att regering och opposition i samförstånd kan göra viktiga insatser när vårt lands säkerhet kräver det.

Överenskommelsen om extra anslag till försvaret som träffades i förra veckan visade på samma vilja att nå samförstånd i viktiga frågor. Genom att återinkalla ubåtskyddscommissionen har regeringen möjlighet att ånyo visa ärlig vilja till säkerhetspolitiskt samarbete och samförstånd. Sverige behöver det i dag.

Anf. 3 THORBJÖRN FÄLLDIN (c):

Herr talman! Målet för vår utrikes- och säkerhetspolitik är ytterst att bevara vårt lands oberoende. Men det är också att i fred lika väl som i krislägen trygga vår nationella handlingsfrihet politiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt. Bara därmed blir det möjligt att på demokratisk grund utveckla det svenska samhället efter de svenska medborgarnas egna värderingar. Nationell säkerhet och trygghet är en förutsättning för att de enskilda

medborgarna skall känna personlig trygghet.

Men säkerhetspolitiken har – som vi vet – också en vidare målsättning, nämligen att i samarbete med andra länder bidra till en fredlig utveckling i världen, till minskade rustningar, till utjämning av motsättningar och till större inbördes förståelse och mer jämlika förhållanden. Den har till mål att verka för internationell solidaritet och för en värld, där även små stater kan hävda sina intressen.

Allt detta råder det också, nu liksom tidigare, i sak bred enighet om. Det gäller de politiska partierna. Men det gäller också medborgarna i gemen. Svensk utrikes- och säkerhetspolitik har en stark folklig förankring genom bl. a. folkrörelsernas breda internationella engagemang, frivilligorganisationernas stora omfattning inom försvaret och den allmänna värnplikten. Denna grundläggande enighet gäller också bedömningen att Sveriges grundläggande intressen även i framtiden bäst gagnas av den alliansfria politiken i fred, syftande till neutralitet vid en eventuell kris eller krig i vår omvärld.

Jag menar att det ändå finns anledning att då och då påminna om dessa grundläggande förhållanden. Utrikesministern gjorde det också. Det finns nämligen i dag i den svenska utrikesdebatten – på samma sätt som i den inrikespolitiska debatten – en benägenhet att mer betona det som skiljer än det som förenar.

Men i omvärldens bedömning av vad Sverige vill och vad Sverige förmår spelar det en mycket stor roll, om partierna och olika medborgargrupper kan visa att de håller ihop i dessa helt avgörande frågor. Enighet när det gäller t. ex. vårt försvar kan inte mätas i pengar. Men kunde den det, skulle det röra sig om stora belopp.

Det jag nu har sagt betyder inte att jag är emot utrikespolitisk och säkerhetspolitisk debatt. Finns det meningsskiljaktigheter mellan de politiska partierna eller mellan andra grupperingar, skall man givetvis redovisa dessa. Men det ligger inte i landets intresse att någon ger intryck av större motsättningar än vad det i verkligheten finns. Det borde inte heller ligga i något partis intresse att handla så.

Det finns i internationell politik trots allt större risker *för* missförstånd och *med* missförstånd än i inrikes sammanhang. En anledning är helt enkelt att iakttagare utomlands aldrig kan få den snabba och detaljerade information som vi själva får genom TV, radio, tidningar och andra kanaler.

Herr talman! Säkerhetspolitiken har många olika komponenter. Det gäller att utifrån rådande förhållanden åstadkomma en samverkan mellan främst utrikespolitiken, försvarspolitiken, vår politik i internationella nedrustningsfrågor, handelspolitiken och biståndspolitiken.

Vad det i dag gäller är bl. a. att genom en aktiv utrikespolitik göra klart för alla i vår omvärld, att Sveriges bestämda vilja att försvara sig och självt bestämma över egna angelägenheter inte har påverkats av att vår del av världen på ett helt annat sätt än tidigare har dragits in i det storpolitiska spänningsfältet. Det gäller att göra klart, att det heller inte har påverkat vår del av ansvaret för att vidmakthålla stabilitet och lugn i Norden. Det gäller att

efter vår förmåga söka bidra till att avspänningsprocessen kommer i gång igen. Det gäller att medverka till att ge FN och andra internationella organ styrka och kraft att upprätthålla respekt för ingångna överenskommelser och utveckla mer av en internationell rättsordning.

Försvarspolitiskt gäller det bl. a. att kunna följa upp denna utrikespolitiska handlingslinje genom att kunna avvisa de inkräktare som redan i fred visar intresse för vårt territorium, kanske för att sätta oss på prov men troligast för att rekognoscera områden och försvarsanläggningar som skulle kunna bli av betydelse i ett krig. Ubåtskränkningarna visar vad det här är fråga om. Men vi måste vara medvetna om att svenskt territorium också visas intresse från landbacken, från luften och från rymden.

På nedrustningsområdet gäller det för svenskt vidkommande att genom olika konkreta initiativ och krav medverka till att förhandlingar och diskussioner på nytt kommer i gång i olika internationella nedrustningsfora. Utrikesministern redovisade i sin deklaration ett antal sådana regeringsinitiativ, som vi i centern ställer oss bakom. I många fall rör det sig om en uppföljning av initiativ som togs av de regeringar i vilka centern medverkade.

Handelspolitiskt gäller att fortsätta att bilda opinion för en fri handel över nationsgränserna. Utan en sådan öppenhet försämras möjligheterna att uppnå den ekonomiska återhämtning som är helt nödvändig för att driva tillbaka massarbetslösheten och för att klara omställningarna till en ny konkurrenssituation och nya betingelser. Det blir också allt viktigare med internationellt samarbete i miljöfrågor. Försurningen är bara ett exempel – nedsmutsningen av haven ett annat.

Biståndspolitiskt gäller det att göra klart både för svensk allmänhet och för en internationell opinion att en förstärkning av tredje världens köpkraft utgör en av många förutsättningar för en verklig ekonomisk återhämtning. Det gäller också att göra klart hur fördjupade ekonomiska klyftor mellan rika och fattiga länder kan leda till nya politiska och militära spänningar.

Den socialdemokratiska regeringen har ibland gett intryck av att vara beredd att tunna ut försvarsinslaget i säkerhetspolitiken och försöka kompensera det genom ökade politiska insatser. Varje mera betydande konkret ställningstagande på försvarsområdet har dock lett till att den socialdemokratiska regeringen följt upp den traditionella försvarspolitiken. Den negativa inställningen till flygplanet JAS under socialdemokraternas tid i opposition övergick i regeringsställning till att socialdemokraterna i allt väsentligt konfirmerade det beslut som hade fattats av den tidigare icke-socialistiska riksdagsmajoriteten. De olika förstärkningarna av ubåtskyddet har genomförts i enighet. Socialdemokraterna tog själva initiativ till överläggningarna om hur man skulle trygga genomförandet av 1982 års försvarsbeslut, när devalveringen och uppgången i dollarns värde ledde till ändrade förutsättningar. Socialdemokraterna har därefter – i likhet med övriga partier – verkligen också bjudit till för att få en uppgörelse till stånd.

Socialdemokraterna bör givetvis harangeras för att till slut ha tagit en realistisk ställning. Men det är samtidigt svårt att undgå ett intryck av socialdemokratisk kluvenhet, för att inte säga förvirring. Det blir i längden

påfrestande, inte bara för det socialdemokratiska partiet självt utan också för nationen, om det största partiet ständigt känner sig behöva tillfredsställa två opinioner, först en i sin propaganda i valrörelsen och sedan en annan i sitt handlande.

Herr talman! Det finns all anledning för varje svensk regering att driva och utveckla en aktiv utrikespolitik. Men det skulle vara till stor skada för trovärdigheten i vår samlade säkerhetspolitik om det skedde på bekostnad av försvarsinslaget.

Ubåtskränkningarna har även i det fallet visat vad det är fråga om. Både avslöjandet av ubåt 137 år 1981 och ubåtskränkningarna i Hårsfjärden 1982 följdes upp med starkast tänkbara politiska reaktioner. Ändå har kränkningarna fortsatt. Vi vet fortfarande inte, om de senaste fridstörarna har kommit från samma håll. Principiellt spelar det inte heller någon roll. Det som vi måste ta fasta på är att diplomatiska reaktioner inte har varit tillräckliga. Vi måste kunna sätta tillräcklig militär kraft bakom orden, om vi skall kunna hoppas på att få vara i fred. Försvaret har ännu inte all den utrustning man behöver för att kunna bedriva ubåtsjakt på det sätt man önskar. Men genom de beslut som fattats tillförs försvaret nu successivt nya och effektivare vapen och annan utrustning. Det är mycket oroande att främmande makt av allt att döma opererar djupt inne i ett av våra viktigaste militära skyddsområden.

Herr talman! Det viktigaste just nu är att Sverige sätter in alla tillgängliga resurser för att försöka bringa klarhet i vad som har hänt och händer i Karlskrona. Det är också sådana direktiv försvaret har fått. Det har jag blivit förvissad om, liksom jag är förvissad om att försvaret gör sitt yttersta för att nå resultat och vinna klarhet.

Ingen – vare sig här hemma eller i vår omvärld – skall kunna sväva i tvivelsmål om vår vilja och beslutsamhet att efter yttersta förmåga hävda våra gränser och vårt territorium.

Den fyrpartiöverenskommelse som träffades i förra veckan om försvaret gör det möjligt att i allt väsentligt fullfölja 1982 års försvarsbeslut trots de ändrade ekonomiska förutsättningarna. Detta beslut innebar i sig att Sverige inte ökade sina försvarsinsatser i samma utsträckning som länderna i vår närhet. Än mindre har Sverige följt med i stormakternas höjning av försvarsnivån.

Uppgörelsen innebär att det nu finns förutsättningar att genomföra ytterligare förbättringar av ubåtskyddet. Flygvapnet får möjligheter att behålla de tre Drakendivisioner som har varit i fara och som betyder så mycket för den svenska gränsövervakningen från luften. Överenskommelsen ger också möjligheter att skaffa den bättre beväpning till Viggen som har varit planerad.

Herr talman! Som jag redan betonat har emellertid fyrpartiöverenskommelsen ett värde därutöver. Därför vore det bra om denna överenskommelse också blev inledningen till en period av mindre partipolitisk konfrontation i utrikes- och säkerhetspolitiken än den som vi har upplevt de senaste två åren.

Internationellt fortsätter förhållandet mellan supermakterna att präglas av misstro och spänning. Det finns på samma sätt som tidigare en strävan att

stärka de egna maktpositionerna och få ett militärt övertag. Så länge detta består riskerar man ständigt ökade rustningar. Men supermaktskonflikten – liksom de många regionala konflikterna runt om i världen, som är mer eller mindre förbundna med supermaktskonflikten – rymmer också ideologiska motsättningar, rivalitet om råvaror och försörjningskällor. Alla lider samtidigt alltmer av att rustningsbördan ekonomiskt sett har blivit så tung.

Som utrikesministern beskrev gick under hösten alla bilaterala nedrustningsförhandlingar mellan Sovjetunionen och USA i stå. Förhandlingarna om såväl kärnvapen som konventionella vapen bröt samman eller uppsköts på obestämd tid. I stället skärptes spänningen, bl. a. som en följd av att NATO gjorde allvar av sitt beslut att börja utplaceringen av nya kärnvapen i Europa.

När det nya året började utgjorde därför Stockholmskonferensen om förtroendeskapande åtgärder i Europa enda naturliga forum för direkta kontakter mellan USA och Sovjetunionen. Förhoppningar knöts inte minst till att själva öppnandet, med deltagande av de 35 ländernas utrikesministrar, skulle bidra till en begynnande islossning.

Glädjande nog ledde också samtalen i Stockholm mellan USA:s och Sovjetunionens utrikesministrar till en preliminär överenskommelse om att återuppta förhandlingarna om reduktion av de konventionella styrkorna. Förhandlingarna har också just i dagarna på nytt satt sig kring förhandlingsbordet i Wien.

Stockholmskonferensen som sådan har ett mycket begränsat mandat. Det var inte heller att vänta att inledningssessionen, som just har avslutats, skulle ge några mer påtagliga resultat. Vad man främst kan hoppas på är att Stockholm kan fortsätta att vara den kontaktpunkt mellan stormakterna som annars i så hög grad saknas i dag.

Det finns samtidigt anledning att ställa in sig på en fortsatt avvaktande hållning från konferensens deltagare. Den nya ledningen i Sovjetunionen vill troligen pröva sig fram så länge det inte finns några klara tecken på hur det kommer att gå i det amerikanska presidentvalet. Ledningen i Moskva är också i högsta grad upptagen av egna problem, inte minst på det ekonomiska området.

I det rådande internationella klimatet kommer små länder som Sverige säkert att även i fortsättningen ha svårt att vinna gehör för sina ansträngningar att påskynda nedrustning och avspänning. Men det får aldrig leda till att vi som enskilda medborgare eller som politiska beslutsfattare ger upp. Ingen uppgift är i dag mera angelägen än att bygga för fred. I den uppgiften har också alla beslutsfattare ett brett folkligt stöd, både från fredsrörelsen och från andra håll.

Risken är i stället att brist på initiativ och uteblivna framsteg helt skall omintetgöra tilltron till supermakternas förmåga att vrida utvecklingen rätt igen. Skulle denna tilltro, detta hopp, släckas riskerar vi att människorna grips av vanmakt – ja, rent av skräck för kärnvapenkrigets fasor. Trots att vi befinner oss så nära denna punkt är det knappast möjligt att fatta vad ett kärnvapenkrig skulle innebära.

Till de initiativ som under dessa omständigheter stött på patrull hör den svenska regeringens förfrågan om intresset för en kärnvapenfri korridor i Europa. Detta initiativ ansluter annars väl till tankar som har förekommit i både öst och väst.

Även om regeringen inte har gett någon helt fullständig redovisning är det klart att det svenska initiativet fick ett svalt mottagande. Orsaken är säkert delvis den internationella situationen. Men man kommer heller inte ifrån att den märkliga handläggning som frågan blev föremål för inom den svenska regeringen spelade en stor roll.

Inte heller när det gäller frågan om en kärnvapenfri zon i Norden kan man vänta sig några mera påtagliga och snabba framsteg under nuvarande förhållanden. Det innebär inte att Sverige behöver förhålla sig överksamt.

Statsministern angav i somras i ett tal i Helsingfors vissa grundelement som enligt regeringens uppfattning kan och bör ingå i ett zonarrangemang. Utrikesministern upprepade nu en del av detta i regeringens deklaration. Statsministerns tal återspeglade i sin tur riktlinjer som riksdagen tidigare hade lagt fast. Ett enhälligt utrikesutskott återgav i sin tur i nedrustningsbetänkandet vid jultiden förra året med gillande vad statsministern hade sagt. Trots det höga tonläge och trots de delvis yviga formuleringar som tidvis använts i diskussionen har alltså glädjande nog enigheten visat sig bestå även i zonfrågan.

Den svenska trovärdigheten i nedrustningssammanhang är stark. I ett avseende skulle vi dock kunna stå ännu starkare, nämligen om sambandet mellan den fredliga användningen av kärnkraft och atomvapenspridningen vann allmänt erkännande i vårt land och Sverige kunde handla efter det.

Centern står fast vid sin linje: förbud mot uranbrytning i Sverige, förbud mot utförsel av reaktorteknologi, direktlagring och icke upparbetning av utbränt kärnbränsle samt intensifierad forskning om säkrare lagringsmetoder. Med en sådan inhemsk handlingslinje skulle Sverige kunna lämna ytterligare aktiva bidrag till att förhindra kärnvapenspridning.

Herr talman! Som utrikesministern framhöll i sin deklaration försvarar misstron mellan supermakterna också en lösning på många av de regionala konflikter som pågår runt om i världen. Det finns också anledning att notera att dessa i flera fall fått inslag av brutalitet, flyktingproblem, nöd och lidande för civilbefolkningen, något som håller på att sänka hela folk till fattigdom och djup misär för lång tid framåt.

I Sydafrika är brutaliteten inbyggd direkt i samhällssystemet. Apartheid kan bara upprätthållas med våld och förtryck. Likväl kan man inte räkna med att den vita regimen frivilligt är beredd att uppge ens delar av detta avskryvbara system. Förr eller senare kommer det att leda till nya urladdningar.

Inte minst de ekonomiska bekymren har satt de s. k. frontstaterna under ytterligare sydafrikansk press. I t. ex. Namibia kommer därför säkert förhållningspolitiken att fortsätta. Det möte med frontstaternas utrikesministrar som skall hållas i Stockholm på inbjudan av alla de nordiska länderna bör kunna ge värdefull information om den allt tragiskare situationen i hela

södra Afrika.

Brutalitet, nöd och misär gäller i hög grad också för situationen i Libanon, där de internationella vaktstyrkorna inte har förmått dämpa den oresonliga kampen mellan parterna. Tvärtom har den utländska inblandningen bidragit till att ytterligare splittra. Den s. k. försoningskonferens som pågått i Luzanne har dess värre avslutats utan något som helst resultat.

Brutalitet kännetecknar också i högsta grad striderna mellan Iran och Irak. Krigshandlingarna har här kraftigt intensifierats med omfattande militära förluster som följd. Men brutaliteten och kränkningarna av mänskliga rättigheter griper mycket djupare än så. Barnsoldater skickas ut på stridsfältet. Civila mål bombas med stora umbäranden och lidanden för civilbefolkningen som följd. Det förekommer uppgifter om användning av kemiska stridsmedel.

Herr talman! Det får inte finnas några speciella omständigheter som hindrar eller avhåller den svenska regeringen från att rikta uppmärksamheten på och fördöma kränkningarna av de mänskliga rättigheterna också i denna del av världen.

Anf. 4 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Sveriges gränser kränks av främmande makt. Det har hänt vid upprepade tillfällen under fyra års tid. Det är fastlagt att Sovjetunionen vid två tillfällen har varit ansvarig för de illegala inträngen på svenskt inre vatten. Vilket än syftet med dessa kränkningar är, utgör de en utmaning mot svensk neutralitetspolitik. För omvärldens tilltro till denna är det viktigt att ingen möda sparas i försöken att uppspåra, avslöja och sätta stopp för inkräktarna.

Vilken upplösningen än blir kan den komma att få konsekvenser för den svenska säkerhetspolitiken. De politiska direktiven till försvaret måste vara entydiga. Det är viktigt att i Karlskrona inte bara identifiera en inkräktare utan också om möjligt säkerställa bevis som kan utgöra tillräckligt underlag för politiska åtgärder. Det blir ett mycket tålamodskrävande arbete. Den svenska försvarsmakten, med de många människor som är engagerade i sökandet i Karlskrona, har vårt fulla stöd. De måste ges den tid de behöver för att klara sina utomordentligt svåra uppgifter.

Ett sätt att bevara tilltron till den svenska säkerhetspolitiken är att ha ett starkt försvar. Från folkpartiets sida finner vi det därför tillfredsställande att de fyra demokratiska partierna i förra veckan kunde enas om att i huvudsak kompensera försvaret för de valutakursförändringar och prisstegringar som ägt rum sedan det senaste försvarsbeslutet.

Uppgårelsen innebär bl. a. att handlingsfriheten behålls för att kunna bevara de tre Drakendivisionerna, att jaktrobotar kan beställas och att ubåtsskyddet ytterligare förstärks, dvs. det sakliga innehåll som folkpartiet hela tiden velat genomföra. Med den utmaning som svensk neutralitetspolitik utsätts för är det viktigt att beslut om försvaret kan tas i enighet.

Den svenska neutralitetspolitiken är väl förankrad bland människorna. Detta är en värdefull tillgång för ett litet neutralt land, beläget mellan de

båda militärallianserna i öst och väst. Att upprätthålla neutralitetspolitiken är för Sverige ett sätt att bevara landets frihet, oberoende och demokratiska styrelseskick.

Definitionen av den svenska neutralitetspolitiken har alltsedan diskussionerna om ett skandinaviskt försvarsförbund på 1940-talet legat fast: alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Den svenska neutralitetspolitiken förutsätter ett starkt försvar.

Detta innebär att politiken syftar till att hålla Sverige utanför en eventuell militär konflikt. Den svenska neutralitetspolitiken är inte bara till nytta för Sverige – den är också till gagn för avspänningen i vår del av världen.

Det får inte råda någon tvekan om att Sverige i händelse av krig kommer att förbli neutralt. Detta kräver bl. a. att vi även i fredstid måste kunna hävda våra gränser gentemot den eller de stater som inte respekterar Sveriges territorium.

Det måste vara klart för alla främmande makter att hela det svenska folket står bakom den neutralitetspolitik som statsmakterna har lagt fast och att vi är beredda att försvara oss om så skulle behövas.

Det är därför beklagligt att både enskilda politiker och partier söker utnyttja utrikespolitiken i försök till inrikespolitiska vinster. Utrikespolitiken gäller ytterst värnet av Sverige som fri, oberoende och demokratisk stat och måste bedrivas under ansvar och med fasthet och kontinuitet.

Socialdemokraterna har alltsedan sitt regeringstillträde i oktober 1982 haft svårt att koordinera utrikespolitiken. Den har dessutom bedrivits med nonchalans. Det må stå statsministern fritt att själv utforma den svenska utrikespolitiken, hur förargligt det än måste kännas för utrikesministern. Men det allvarliga är att utrikespolitiken har skötts på ett sådant sätt, att det utomlands kan ge intryck av att den traditionella enigheten i Sverige inte längre råder. Dessutom kan tvära kast i vår utrikespolitik undergräva våra möjligheter att verka i internationella sammanhang.

Nya teorier om den aktiva svenska neutralitetspolitiken har lanserats. Initiativ på det säkerhetspolitiska området har tagits utan de förberedelser som krävs för att nå enighet. Budskapen från de ansvariga i regeringen vad gäller innehållet i ett eventuellt avtal om en kärnvapenfri zon i Norden har varit motsägelsefulla och luddiga. Detta är bara några exempel på hur en oskicklig utrikespolitik hotar det samförstånd som krävs för att neutralitetspolitiken skall vinna trovärdighet inom och utom Sverige.

Det är utomordentligt viktigt att budskapen från Sverige på det utrikespolitiska området inte ger utrymme för den minsta tvekan. Neutralitetspolitiken måste utformas med konsekvens och fasthet. Det är nödvändigt att politikerna agerar så att den folkliga förankringen och enigheten kring den svenska utrikespolitiken bevaras.

Självfallet innebär inte detta att utrikespolitiken inte skall kunna diskuteras. I en fungerande demokrati kan inte något område vara tabubelagt för debatt. Olika uppfattningar och bedömningar måste få komma till uttryck även på det utrikespolitiska området. För oss politiker gäller det då både att kunna tala när så behövs och att kunna tala i rätt ögonblick. Detta kräver i sin

tur eftertanke, gott omdöme och förmåga att låta landets intressen gå före partipolitiska hänsyn. Så bevaras den folkliga förankringen och därmed grunden för en framgångsrik svensk neutralitetspolitik. Den svenska neutralitetspolitiken hindrar inte heller att Sverige tar ställning i kontroversiella internationella frågor. Var än förföljelse, förtryck och förnedring av människor äger rum måste detta fördömas. Denna kritik kan aldrig begränsas till enskilda händelser. Den måste framföras med kraft och konsekvens varhelst på jorden – i vår närhet eller långt borta – människovärde och mänskliga rättigheter förtrampas. Kritiken måste riktas mot alla diktaturer, oberoende av den ideologi med vilken de söker berättiga sitt förtryck.

I *Polen* har militären tagit makten. Med stöd från Sovjetunionen blev Polen över en natt en militärdiktatur. Hotet mot de kommunistiska makthavarna hade sitt ursprung i en folklig rörelse som fristående från statsapparaten organiserade arbetarna, ett hot som ansågs kräva undantagstillstånd och ännu hårdare förtryck.

Det enda polackerna begärde var att tillerkännas de rättigheter som fanns lagfästa i den polska konstitutionen. Solidaritet blev namnet på den rörelse som de många människorna av egen fri vilja bildade. En sådan rörelse är alltid ett hot mot ett totalitärt samhällssystem. Vi får inte förtrötta i vårt stöd av Solidaritet och av den polska kyrkan. En sak är klar: Krucifixet kan aldrig besegras av hammaren och skäran.

Även i *Turkiet* härskar militärerna. De ofria val som där har genomförts visar bara att generalerna vill behålla den politiska makten i landet. De försök till demokratisering som har gjorts kan inte dölja att förtrycket fortsätter.

Den sovjetiska ockupationen av *Afghanistan* är nu inne på sitt femte år. Det uttalade sovjetiska motivet för att invadera Afghanistan, att landet hotades utifrån, saknar all trovärdighet. Det rör sig om en stormakts övergrepp på en liten alliansfri nation. Invasionen är en politik i klar motsättning till de fredssträvanden som den sovjetiska regeringen gärna säger sig stå för och urgröper trovärdigheten i den ryska statsledningens deklARATIONER. Krossandet av Afghanistan har allvarligt försämrat klimatet mellan stormakterna.

Den sovjetiska ockupationsarmén fortsätter att sprida död och terror i Afghanistan. De sovjetiska ledarna stärker greppet om strategiska punkter och vägar i det ockuperade landet. I vissa delar av Afghanistan har den sovjetiska ockupationsmakten inriktat sig på att utplåna alla förutsättningar för fortsatt bebyggelse. Flyktingströmmen har ökat. Det kan enligt vissa uppgifter röra sig om sex miljoner människor. Förmodligen är det världens största flyktingproblem.

I *Argentina* har folkviljan vunnit stora framgångar. Efter att ha styrts av generalerna har landet nu fått en folkvald president. Argentina har klarat den svåra omställningen från diktatur till demokrati.

I *Nicaragua* har en revolutionär rörelse med bred förankring i olika folkgrupper lyckats skapa förutsättningar för en demokratisk samhällsut-

veckling. Nicaragua skulle kunna bli ett land, där ledarna överlåter makten till demokratiskt valda organ. Det är den utveckling vi hoppas på och som vi alla vill underlätta. En förutsättning för en sådan utveckling är att press- och mötesfrihet snarast införs, att alla politiska partier ges lika möjlighet att verka inom landet samt att i valen i november alla röstberättigade ges möjlighet att rösta utan fruktan och utan tvång och med full valhemlighet.

Grundorsakerna till svårigheterna i Nicaragua är – som i så många andra u-länder – de ekonomiska och sociala förhållandena. De är ofta ett resultat av årtionden av envælde och förtryck. Det är oroande att de ansvariga för den amerikanska utrikespolitiken inte förstått eller inte vill förstå detta. Därför kan också den amerikanska politiken få motsatt effekt mot vad den säger sig vilja uppnå.

I dag är det 24 år sedan händelserna i Sharpeville. Den vita rasistregimens dödsckjutningar den dagen har i hög grad blivit symbolen för den raspolitik som bedrivs i Sydafrika. Mot alla kristna och humanistiska värden anser sig de vita i detta land ha rätten att förtrycka och döda människor endast därför att de har en annan hudfärg.

Det är viktigt att Sverige ger sitt stöd till de svartas kamp för frihet och demokrati. Särskilt gäller det i dessa dagar, då Sydafrika med militära attacker och ekonomiska påtryckningar har tvingat frontstaterna att drastiskt minska sitt stöd till de svartas kamp i Sydafrika. Ett uttryck för vår solidaritet är lagen om investeringsförbud i Sydafrika och Namibia. Ett sådant förbud har starkt stöd från de svartas organisationer, som under svåra förhållanden – ofta i exil – arbetar för en förändring i Sydafrika. Det är viktigt att denna lag blir så effektiv som möjligt. Det är därför nödvändigt att den nu pågående utredningen om investeringar i Sydafrika också prövar frågan om den dispensmöjlighet som nu finns i lagen skall avskaffas.

Mot bakgrund av vissa uttalanden i pressen under den senaste tiden vill jag fråga utrikesministern: Är det verkligen socialdemokraternas avsikt att avskaffa den lag om investeringsförbud i Sydafrika och Namibia som infördes under folkpartiregeringen för några år sedan?

Få områden i världen har som *Mellersta Östern* drabbats av krigets många fasor: bombningar, terror och massmord. Under de senaste månaderna har vi sett hur Libanon, en gång en blomstrande stat vid Medelhavet, har slitits i stycken. Efter hårda strider mellan konkurrerande grupperingar i landet – med olika religiös och politisk bakgrund – och militär inblandning av främmande makter ligger nu stora delar av huvudstaden och landet i ruiner.

Denna konflikt utgör också ett hot mot världsfreden. För att skapa fred och stabilitet i området är det viktigt att man finner en lösning som tillgodoser de många olika intressena i landet.

En förutsättning för detta är att utomstående avstår från att intervensera politiskt eller militärt. Det är vår förhoppning att dödsläget i förhandlingarna skall brytas och Libanon ges en möjlighet att enas och få en framtid i fred.

Folkpartiets ordförande, Bengt Westerberg, talade för en månad sedan i Göteborg om Israel, freden och antisemitismen. Han pekade på att Israel fortfarande är den enda demokratin i hela *Mellersta Östern*. Medan

motståndare till regeringarna i arabländerna ofta hamnar i fängelse, hamnar folk ur oppositionen i Israel i parlamentet.

Att Israels existens är en kärnfråga i konflikten i Mellersta Östern betyder inte att det är den enda viktiga frågan. Fred i denna del av världen förutsätter bl. a. att palestinierna får en egen statsbildning. Hur Israels säkerhet skall tryggas, hur gränserna skall dras och hur palestiniernas rättigheter skall tillgodoses måste fastställas genom förhandlingar. En palestinsk statsbildning måste leva i fred med och bredvid Israel, inte i krig med eller på ruinerna av Israel.

Shahens fall i Iran hälsades av många med stor tillfredsställelse. Den regimens åsidosättande av de mänskliga rättigheterna och förföljelse av oliktankande hade mötts med avsky. Men det är tragiskt att behöva konstatera att sedan Khomeini störtade shahen har utvecklingen mot förtryck och mänsklig förnedring blivit allt värre.

Det gäller inte bara förföljelse av politiskt oliktankande. Kvinnorna har berövats möjlighet att delta i samhällsarbetet på lika villkor med männen. Avrättningar efter summariska rättegångar – om alls några – verkställs för politiskt och religiöst oliktankande, för äktenskapsbrott, homosexualitet och för ohörsamhet mot det islamiska prästerskapets påbud.

Sverige får aldrig förtrötts i sin kritik mot det iranska samhällssystemet, som på många sätt fört landet flera århundraden tillbaka. Vilket skäl som ligger bakom regeringens motvilja att kritisera regimen i Iran, när den så uppenbart åsidosätter grundläggande mänskliga rättigheter, är svårt att förstå. Statsminister Palme anser sig kanske genom sitt medlaruppdrag i kriget mellan Irak och Iran inte böra uttala sig. Men vad har Sveriges utrikesminister att säga?

Alla krig medför ofattbara lidanden. Detta har vi ännu en gång fått en påminnelse om genom rapporterna från kriget mellan Iran och Irak. I tiotusental skickas unga män ut för att slaktas ute på slagfältet. I sin fanatism låter ledarna i Iran småpojkar delta i kriget. Med berätt mod skickas dessa barnsoldater till en säker död i öknen.

Inte heller Irak drar sig för att använda de mest avskyvärda medel i kriget. Rapporten hävdar att kemiska stridsmedel har använts av den irakiska krigsmakten. Ett sådant sätt att föra krig måste möta vår djupaste avsky.

Oron över den internationella utvecklingen är stor. Förhandlingarna mellan stormakterna i de centrala och avgörande nedrustningsfrågorna har avbrutits. I år har en ny ledare i den ena stormakten tillträtt, i den andra skall en ny ledare väljas eller omväljas. Det amerikanska valet kan medföra att intresset i den amerikanska administrationen för att åter sätta sig vid förhandlingsbordet blir svagt. De villkor de nya ledarna i Sovjetunionen ställer för att återuppta förhandlingarna tycks vara desamma som tidigare.

En ljusglimt i de mörka skuggor som spänningen mellan stormakterna kastar över världen är Stockholmskonferensen om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder och nedrustning i Europa. Här finns ett forum där stormakterna och de båda militärallianserna har en möjlighet till dialog. Här kan Nordamerikas och Europas stater söka komma överens om åtgärder som

kan börja bygga upp det ömsesidiga förtroende som är nödvändigt för diskussioner om hur rustningsspiralen skall hejdas.

Stockholmskonferensens första session avslutades i förra veckan. Det är naturligtvis för tidigt att redan nu förvänta sig något resultat. Sveriges uppgift kan vara att tillsammans med övriga neutrala och alliansfria stater söka överbrygga de motsättningar som finns mellan de båda militärallianserna. De s. k. NN-staternas förslag i slutet av sessionen var ett steg i rätt riktning.

I diskussionerna mellan stormakterna har – alltsedan NATO tog det s. k. dubbelbeslutet i Bryssel i december 1979 – frågan om utplaceringar av missilerna stått i centrum. I förhoppningen att tvinga Sovjetunionen till förhandlingsbordet beslutade NATO att – som ett svar på Warszawapaktens utplacering av SS 20-missilerna – starta utplaceringen av kryssningsrobotar och Pershing II i december 1983.

Så långt nåddes syftet att förhandlingar i Genève inleddes. Men från Sovjets sida fullföljdes hotet att avbryta förhandlingarna om NATO-beslutet började förverkligas. Det är beklagligt att möjligheten att nå förhandlingsresultat inte bättre utnyttjades.

Det är nu hög tid för stormakterna att ompröva sin inställning.

USA har visat för Sovjetunionen att de menade allvar med dubbelbeslutet i Bryssel. Sovjet måste betänka sitt ansvar för att en upptrappning i kärnvapenupprustningen skedde genom dess utplacering av SS 20-missiler. Om USA verkligen vill förhandla, bör ytterligare utplaceringar av medeldistansmissiler nu upphöra. USA och Sovjetunionen bör åter sätta sig vid förhandlingsbordet i Genève. Det finns en överväldigande folkopinion inom många länder världen över bakom detta krav.

Det finns ingen som har något att vinna på en fortsatt uppustning. En ömsesidig och balanserad nedrustning bör inledas. Stormakterna bör som ett första steg frysa den militära rustningen på nuvarande nivå.

Sedan några år har de nordiska regeringarna med varierande grad av entusiasm och precisering behandlat frågan om en kärnvapenfri zon i Norden. Detta är faktiskt första gången efter de resultatlösa förhandlingarna om ett skandinaviskt försvarsförbund som man diskuterar en harmonisering av de nordiska ländernas säkerhetspolitik. Just denna aspekt på zonfrågan har inte belysts särskilt mycket.

Frågan om en kärnvapenfri zon för det nordiska området handlar ytterst om att de nordiska länderna tillsammans skall hemställa till kärnvapenmakterna – i praktiken till USA och Sovjetunionen – om bindande garantier för att kärnvapen inte kommer att användas mot det nordiska området i händelse av konflikt.

Detta kräver naturligtvis förhandlingar mellan de nordiska länderna. Uttalanden har gjorts av de nordiska parlamenten, och frågan har behandlats vid de nordiska utrikesministermötena.

Det är uppenbart att det i själva verket är ganska litet som de nordiska regeringarna själva kan göra för att zonidén skall kunna förverkligas. Som när det gäller all annan nedrustning krävs det att de som har vapnen sätter sig ner och förhandlar.

Det finns två slutsatser man kan dra av diskussionen kring en kärnvapenfri zon i Norden. Den första är att det är bra för den allmänna debatten att den faktiska situationen blir klarlagd. Det skall inte ske för att kyla ner entusiasmen hos dem som vill arbeta för fred, utan för att det arbetet skall kunna bedrivas från realistiska utgångspunkter. Den andra slutsatsen är att vi – av hänsyn till de nordiska staternas olika säkerhetspolitiska lösningar – måste vara försiktiga med långtgående uttalanden i zonfrågan som kan skapa problem för något annat nordiskt land.

Herr talman! Inget hot mot friheten är större än hotet mot freden. Fred och frihet hänger nära samman. Vi känner alla en skälvande oro inför kärnvapenhotet och ett ursinne över rustningsvanvettet. Något av det mest positiva som har hänt under senare år är att så många människor i de demokratiska länderna – särskilt så många ungdomar – har engagerat sig i den växande fredsrörelsen. Men det är också symptomatiskt att det är i väst som denna rörelse har vuxit sig stark. Bara i ett demokratiskt samhälle är sådan opinionsbildning tillåten.

Kärnvapnen har försatt mänskligheten i en ny situation. Hotet om ett kärnvapenkrig har gett frågan om fred och frihet en ny dimension. Ett krig där dessa vapen kommer till användning innebär med all sannolikhet mänsklighetens förintelse.

Dagens stora ödesfråga är att hejda den intensiva kärnvapenupprustningen. Stormakterna måste därför inleda en dialog, som kan leda till en begränsning av rustningarna. Inte ens för att uppfylla den nu gällande doktrinen om avskräckning behövs fler kärnvapen. De som finns räcker för att förgöra allt liv på jorden flera gånger om.

Avspänning och dialog över de ideologiska gränserna är i dag den enda realistiska möjligheten för att nå inte bara en varaktig fred, utan också frihet i de stater där statsbildningarna bygger på förtryck och ofrihet. Den ideologiska kampen mot kommunismen kan inte vinnas med militära medel. I en kamp med sådana medel finns bara förlorare.

Kampen mot förtrycket i Östeuropa kan föras vidare också efter en avspänning mellan stormakterna. Information och öppenhet över gränserna är alltid ett hot mot diktaturer. Att återskapa den atmosfär som rådde i mitten av 1970-talet kan ännu en gång ge människorna i öst en chans till närmare kontakter med demokratierna i väst. Därvid kan också förutsättningar för förändringar i de östeuropeiska diktaturerna skapas.

Herr talman! Drömmen om en övernationell organisation, där konflikter mellan stater skulle kunna lösas med fredliga medel och där de fattiga länderna kunde finna stöd, lever ännu stark hos många. De avgörande frågor mänskligheten står inför i dag visar att behovet av Förenta nationerna är större än någonsin. Därför är ett helhjärtat stöd för FN från Sveriges sida viktigare än någonsin.

Sverige kan bidra till arbetet för fred och frihet i världen genom
en generös biståndspolitik,
en målmedveten insats för demokrati och mänskliga rättigheter,
en trovärdig försvarspolitik och
en fast och aktiv neutralitetspolitik.

Anf. 5 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Svensk säkerhetspolitik har under många år utformats under stor enighet. Självfallet har det funnits meningsmotsättningar, men dessa har mera sällan handlat om de bakomliggande principerna och mer om tillämpningen och utformningen av den svenska säkerhetspolitiken.

Alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig har utgjort kärnan i den svenska säkerhetspolitiken. Men i dag vet vi att den militära kapprustningen – framför allt kärnvapenupprustningen – har förändrat villkoren för all säkerhetspolitik. Övertron på det starka militära försvaret har fått ge vika för den mer realistiska synen att svensk säkerhetspolitik måste domineras av politiska insatser för att förhindra krig.

Säkerhetspolitiken var tidigare förbehållen militärer, politiker och s. k. experter. Den har dess bättre alltmer blivit en fråga för den allmänpolitiska debatten. Detta är i första hand ett direkt resultat av fredsrörelsens arbete, vilket är positivt och har stärkt den svenska säkerhetspolitiken.

Denna opinion, byggd på en stark folklig fredsrörelsens vetskap om riskerna för ett kärnvapenkrigs katastrofala följder, har inneburit att utrikespolitiska insatser för att främja fred, avspänning och nedrustning kommit att inta en allt viktigare roll. Kort sagt, den aktiva alliansfria utrikespolitiken spelar i dag en större roll än det militära försvaret i den svenska säkerhetspolitiken. Jag tror att det är nödvändigt att slå fast detta, inte minst mot bakgrund av den senaste tidens ubåtshysteri.

Den svenska säkerhetspolitiken måste breddas genom ett samlat grepp på frågor som rör svenska säkerhetsintressen.

Huvudlinjen måste vara politiska insatser för att förhindra väpnade konflikter, för att skapa förutsättningar för avspänning och nedrustning och för att skapa ett nytt säkerhetspolitiskt system i Europa, som vilar på gemensam säkerhet i stället för kärnvapenavskräckning.

I dag är säkerhetspolitiken i Europa grundad på den s. k. kärnvapenavskräckningen. Men försäkringar om att kärnvapen aldrig skall komma till användning utan bara avskräcka en fiende från att inleda ett krig, eller förhoppningar om enbart ett begränsat kärnvapenkrig, är en dålig grund för Europas säkerhet. Den är dålig därför att om ett krig bryter ut torde det vara svårt, för att inte säga omöjligt, att hindra att det övergår i ett kärnvapenkrig. Ett begränsat kärnvapenkrig enligt den omstridda Reagandoktrinen – cyniskt nog ett till Europa begränsat kärnvapenkrig – skulle, om det blev verklighet, lägga hela Europa i aska och ruiner.

Stormakterna och de militära allianserna förfogar i dag över enorma kärnvapenarsenaler och bara i Europa finns över 10 000 kärnvapen som skapar ett permanent tillstånd av osäkerhet och risk för ett kärnvapenkrig. Till detta kommer den sedan några månader tillbaka inledda utplaceringen av nya Pershing II kryssningsmissiler och SS 20 i olika länder i de bägge militärpakterna.

Denna utveckling, med kraftigt ökade militära rustningar och skärpta motsättningar, som präglat Centraleuropa har också påverkat situationen i det nordiska området. Norden är i dag på ett helt annat sätt än tidigare

indraget i militärblockens kärnvapenstrategier, vi är inte längre ett s. k. lågspänningsområde.

Det har fått till följd att de två militärallianserna markant har ökat sin närvaro i det nordiska området. Både NATO och Warszawapakten har genomfört stora militära övningar i Östersjön. F. n. pågår en stor NATO-manöver i Nordnorge där 10 000 man deltar. Man bedriver regelbunden satellit- och flygspaning över Nordeuropa och årligen förekommer kränkningar av det svenska luftrummet. Även Sovjetunionen bedriver underrättelseverksamhet mot Sverige.

Norge, Danmark och Island har som NATO-medlemmar en särställning inom alliansen, i fredstid befriade från kärnvapen, men å andra sidan med en oklar formell självbestämmanderätt när det gäller om kärnvapen i en krissituation skall utplaceras på det egna territoriet. Samtidigt har NATO vidtagit förberedelser och utökat förhandslagringen av tung krigsmateriel i mellersta Norge, inte långt från svenska gränsen, och i Danmark och på Island. Det är sannolikt att det också handlar om förhandslagring av kärnvapen. Med säkerhet vet vi att det finns kärnvapen i direkt anslutning till det nordiska området på annat håll: dels vid den sovjetiska basen på Kolahalvön, dels i de kärnvapenbestyckade NATO-ubåtarna utanför den nordnorska kusten.

Allt detta har förändrat det säkerhetspolitiska mönstret på ett mycket drastiskt sätt för Sverige och övriga nordiska länder. NATO:s kryssningsmissiler, avfyra från ubåtar eller stridsflygplan i Norska havet mot mål i Sovjetunionen, kommer att gå över svenskt luftrum. Det innebär en uppenbar risk för Sverige – trots vår uttalade neutralitet – att bli direkt indraget i krigshandlingar. Det är också i högsta grad oklart om och hur Sverige skall värja sig mot sådana kränkningar, som i hög grad handlar om vårt lands trovärdighet när det gäller vår proklamerade neutralitet. Olika uttalanden har gjorts, dock inget särskilt auktoritativt. Det är nödvändigt, tror jag att regeringen kanske via utrikesministern gör en bedömning av detta problem.

Herr talman! Jag har uppehållit mig relativt utförligt vid det problem det innebär att det nordiska området numera är djupt indraget i stormakternas militära strategier. Det är ett faktum som knappast någon bestrider i dag, men uppenbarligen drar vi olika slutsatser av detta relativt nya förhållande. Vårt parti delar helt regeringens uppfattning att det är en förstahandsuppgift att dra Sverige och Norden ur dessa strategier. Att skapa garantier för att göra Norden till en kärnvapenfri zon är *en* sådan uppgift.

Vi vet att regeringen spelat och spelar en aktiv roll i detta arbete, som dock försvåras av ett hårt motstånd från NATO-ledningen och de konservativa regeringarna i Norge och Danmark och följaktligen också från moderaterna i Sverige.

Vi anser det också vara riktigt att regeringen tagit andra initiativ, som t. ex. att tillställa regeringarna i Europa Palmekommissionens förslag om att i Centraleuropa inrätta en från slagfältskärnvapen fri korridor mellan NATO och Warszawapaktsländerna. Dessa förslag löser naturligtvis inte i ett slag

upp de nuvarande spänningarna och misstron som finns mellan pakterna och olika stater. Men det är inget tvivel om att det skulle kunna bli viktiga steg på vägen mot minskad misstro och för nedrustning.

Herr talman! Ubåtsjakten i Karlskrona har nu pågått i snart två månader. Tyvärr finns frågetecknen kvar.

Det har rått en enorm uppståndelse. Fantastiska rykten har varit i svang. Vissa särskilt upphetsade tidningar och politiska kretsar har framställt saken som om vårt land befann sig i krigstillstånd.

Herr Adelson har beskrivit läget i Karlskrona skärgård som det allvarligaste vårt land mött sedan Napoleonkrigens tidevarv. Trots att vi hittills inte fått fram några hållbara bevis för att det handlar om en ubåtskränkning, mycket mindre för vilket land som i så fall är skyldigt, har moderatledaren redan löst problemet och utpekar Sovjetunionen.

Extrema – för att inte säga extremistiska – uttalanden i utrikespolitiska frågor har blivit allt vanligare bland de yngre moderaterna. Men herr Adelson borde väl ändå ha vuxit ifrån det moderata studentförbundet. Moderatledarens utrikespolitiska uttalanden kan faktiskt inte längre viftas bort som utslag av något slags studentikost skämtlynne. Såvitt jag förstår pretenderar Ulf Adelson på att bli vårt lands näste statsminister. Det perspektivet borde väl egentligen skrämja inte bara arbetarrörelsen utan också herrar Fälldin och Westerberg.

Vårt partis uppfattning är att regeringen med sans och balans hanterat den situation som uppkommit i samband med ubåtsjakten. Vårt parti håller fullt med om att kränkningar av Sveriges territorium skall bekämpas med all kraft. Förväntningarna på att vi skall kunna få fram entydiga bevis är också högt uppskrivade. Men faktum är att vi i dag saknar sådana bevis.

Vi kan faktiskt inte utesluta att det handlar om falskt alarm. Och i detta läge kan vi givetvis ännu mindre utpeka någon främmande makt. Ordentliga insatser skall göras för att skydda vårt territorium. Avsiktliga kränkningar måste få mycket allvarliga utrikespolitiska konsekvenser. Desto större anledning för alla ansvariga att hålla nerverna i styr och tungan rätt i mun.

Sedan länge råder i Karlskrona, delvis upprättat sedan någon dag tillbaka, något som litet grand påminner om undantagstillstånd. Vi är medvetna om att det finns anledningar till sekretess som måste respekteras. Men det får inte innebära att vi avstår från att diskutera lärdomarna av händelserna i Karlskrona. Militären har återopat 1940 års skyddslag som stöd för de avspärningar och kontroller som upprättats i Karlskrona. Den lagen ger militären rätt att spärra av ett område, vägra obehöriga tillträde och förbjuda fotografering. Det behöver inte råda krigsläge eller ens något så allvarligt som en ubåtsjakt, utan det räcker med att militären har en övning.

Men därmed är det inte så enkelt som att om militären säger att fotografering är förbjuden, så är det så, eller att militären kan beslagta anteckningar och annat journalistiskt material. Skyddslagen kan kollidera med tryckfrihetsförordningen. Förhållandet mellan dem har aldrig prövats. Rättsläget är helt enkelt oklart.

Det är bra att en prövning nu uppenbarligen kommer att ske, eftersom

Svenska Journalistförbundet JO-anmält militärens och polisens agerande i Karlskrona. Förbundet vill att JO klargör i vilket förhållande 1940 års skyddslag står till den lagstiftning som reglerar massmediernas verksamhet när det gäller yttrande- och tryckfrihet.

Enligt tryckfrihetsförordningen och radiolagen är principen den att granskningen av publicerat material skall ske i efterhand. Förhandsingripanden kräver att väl grundad misstanke finns om att grova brott mot rikets säkerhet begåtts. Är journalisterna i Karlskrona misstänkta för sådant, frågar förbundet, och har de fått information om gällande bestämmelser på ett godtagbart sätt?

1940 års skyddslag är föråldrad. Den tillkom mitt under brinnande krig i övriga Europa, alltså under mycket speciella förhållanden. Hur skall traditionella demokratiska rättigheter tillämpas i ett fall som ubåtsjakten i Karlskrona? Riksdagen har anledning att fundera över den frågan.

Herr talman! Den svenska säkerhetspolitiken ålägger oss att på olika plan och i olika sammanhang främja avspänning och nedrustning. Det är i det sammanhanget angeläget att ha normala förbindelser med alla stater, vilket på intet sätt utesluter eller berövar oss rätten att framföra kritik.

Våra relationer till stormakterna har varierat under årens lopp. F. n. är de svenska relationerna till Sovjetunionen mindre bra. Vi känner orsakerna till detta. Samtidigt vet vi att det nuvarande förhållandet mellan våra båda länder inte främjar avspänningen i Europa och Norden och även negativt har påverkat andra områden som t. ex. handeln samt kulturellt, vetenskapligt och tekniskt utbyte.

Därför måste det vara en huvuduppgift för den svenska säkerhetspolitiken att återställa normala relationer med Sovjetunionen, samtidigt som Sverige ges garantier för att man respekterar vårt lands gränser och suveränitet. Ett sådant återupptagande av normala relationer kan även bidra till ett stabilare politiskt mönster, framför allt i det nordiska området.

Herr talman! Så till en annan del av världen.

I strid mot folkrätten och internationella lagar angrep USA förra året den lilla örepubliken Grenada. Reagan spänner musklerna mot Sovjetunionen men har hittills avhållit sig från militär konfrontation. I stället beordrade USA:s president världshistoriens starkaste militärmaskineri att kasta sig över ett litet land, av ungefär samma storlek som Orust på den svenska västkusten.

Militära strider fördes mot ett litet antal kubanska hjälparbetare och mot ett mentalsjukhus, som USA bombade sönder och samman. Dessa heroiska insatser från Reagans sida har fått stöd från högerinternationalen med Ulf Adelsohn som betrodde vice ordförande – samma svarta international som herr Adelsohn i sitt huvudanförande krävde att vi skulle respektera. Av detta lär vi oss än en gång att högerns stöd för nationernas suveränitet och folkens självbestämmanderätt är mycket opålitligt och villkorligt.

Efter händelserna i Grenada växer fruktan för att USA skall direkt militärt intervensera i Centralamerika. Det militära biståndet till den korrupta regimen i El Salvador ökar. Befrielse rörelsens förslag om en politisk lösning av landets djupa kris avvisas. Nu genomförs i stället ett presidentval som

Nr 103

**Onsdagen den
21 mars 1984**

Utrikesdebatt

ingenting har med demokrati eller fria val att göra.

Egendomligt nog har emellertid diskussionen här hemma om fria val i Centralamerika mera handlat om Nicaragua. Samma politiska krafter i Sverige som tigit om de massiva militära angreppen från norr och söder mot Nicaragua har högljutt uttalat sin oro över demokratins framtid i Nicaragua.

Nu blir det mot slutet av året fria val, där alla politiska riktningar får möjlighet att delta på lika villkor och med samma rättigheter. Det är värt vår djupa beundran att ett land som är utsatt för krig har så höga demokratiska ambitioner.

Statsminister Palmés besök nyligen i Nicaragua var av utomordentligt stor betydelse för att markera Sveriges inställning och vår solidaritet med det nya Nicaragua. Statsministern fick i det sammanhanget en förfrågan om hjälp från Sverige för det tekniska genomförandet av valet i Nicaragua. Jag vill därför fråga regeringen om sådan hjälp kan påräknas. I ett land som t. ex. inte haft någon folkräkning sedan 1971 är naturligtvis de praktiska svårigheterna stora i själva valproceduren, och vårt bistånd skulle vara av stort värde.

Vårt fortsatta ekonomiska bistånd till Nicaragua och vårt stöd till Contadora-gruppens konstruktiva förslag till fredliga lösningar i Centralamerika är också av utomordentligt stor betydelse.

Herr talman! Under det gångna året har läget i Mellersta Östern ytterligare skärpts. Libanon slits sönder genom aggressionen från Israel och de inre konflikterna. Vi hoppas på en nationell försoning i Libanon som garanterar landets oberoende och territoriella integritet, vilket i sin tur förutsätter att det blir ett slut på den israeliska ockupationen av södra Libanon och att alla främmande styrkor lämnar landet.

Av helt avgörande betydelse för fredliga förhållanden i området är självfallet också att det palestinska folkets nationella rättigheter tillgodoses. Den israeliska ockupationspolitiken och USA:s stöd till Israel gör att våra förhoppningar om fredliga lösningar är små. Vpk står solidariskt med PLO och dess valda ledning i kampen för det palestinska folkets rättigheter och för en lösning som tillgodoser alla folks och länders intressen.

Läget i området kompliceras ytterligare av det blodiga kriget mellan Iran och Irak, som nu är inne på sitt fjärde år och som uppges ha kostat en halv miljon människor livet. Alla ansträngningar för att åstadkomma vapenvila och fred måste ges vårt aktiva stöd. I krigets spår förekommer också allvarliga övergrepp mot mänskliga fri- och rättigheter i både Iran och Irak vilka starkt måste fördömas.

I södra Afrika ökar den sydafrikanska aggressiviteten både inåt och utåt. Uppmuntrad av Reaganadministrationens stöd har Sydafrika slagit allt hårdare mot grannstaterna, framför allt Angola och Moçambique. I sitt desperata läge har dessa båda länder nu tvingats att ingå avtal med Sydafrika i förhoppningen att få ett visst andrum. Det är svårt att moralisera över att det fria Moçambique och det fria Angola tvingats ta detta steg. Och i såväl Sydafrika som Namibia kommer frihetskampen att fortsätta under ANC:s och SWAPO:s ledning. På sikt är naturligtvis den sydafrikanska rasistregimen dömd till undergång.

I december 1979 gick stora sovjetiska styrkor in i Afghanistan. Det uppgavs att det skedde på begäran av Afghanistans regering. I själva verket åtföljdes den militära interventionen av en statskupp i Kabul, där regeringschefen Amin mördades.

Den sovjetiska invasionen beskrevs då som en kortvarig hjälpsats. I dag, mer än fyra år senare, fortsätter de blodiga striderna i Afghanistan. Det finns enligt vår mening bara en lösning: de sovjetiska styrkorna måste dras tillbaka. Afghanistans folk måste utan all främmande inblandning få bestämma över sin egen framtid.

Herr talman! I dag finns det egentligen bara ett organ där det förekommer en dialog mellan stormakterna och länder i de bägge militärblocken tillsammans med de neutrala och alliansfria länderna, nämligen den pågående Stockholmskonferensen. Konferensens huvuduppgift är att söka enas om olika förtroendeskapande åtgärder. Det är en mycket angelägen uppgift, och om man lyckas kan det bidra till att skapa ett bättre klimat mellan stormakterna och länderna i Europa.

Att Stockholmskonferensen över huvud taget kommit till stånd beror mycket på de konstruktiva insatser Sverige och övriga neutrala och alliansfria länder gjorde under ESK-mötet i Madrid. Sådana insatser tror jag också kommer att behövas under den konferens som nu pågår i Stockholm.

Anf. 6 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Den som hade väntat sig en hård debatt om utrikespolitiken i riksdagen i dag har anledning att känna sig besviken. Den som hoppats få se en nationell enighet har desto större anledning att känna sig belåten. Av i varje fall den hittillsvarande debatten framgår att den förklaring som regeringen i dag avgivit inför riksdagen egentligen inte på någon punkt har föranlett avvikande meningar från partiernas företrädare. Ändå är det en deklARATION som inte viker för viktiga problem utan på en rad punkter gör klara och bestämda ställningstaganden och drar upp riktlinjer för svensk utrikespolitik. Det står också klart att vår utrikespolitik präglas av kontinuitet och att det är en bred parlamentarisk och folklig uppslutning kring den.

Sedan är det en annan sak att det finns nyansskillnader i bedömningarna och att det från oppositionens sida förs fram kompletterande synpunkter på den deklARATION regeringen har avgivit. Om jag nu söker efter sådana nyanser, kan jag naturligtvis i Ulf Adelsons anförande finna något.

Jag vill, utan att för den skull inleda någon polemik mot vad Ulf Adelson har sagt, betona vad jag redan har framhållit, nämligen att regeringen tar uppgifterna om gränskränkningar på stort allvar. Försvaret har fått bättre resurser för att bekämpa gränskränkningar, och man har likaså fått ökade möjligheter att ingripa genom de förslag som regeringen lagt fram och riksdagen godkänt. Man har också använt resurser i form av vapeninsatser i stor omfattning. Det uppges att den operation – om uttrycket tillåts – som har pågått i Karlskronaområdet hittills skulle ha kostat 50 milj. kr. Vi får hoppas att något övningsändamål har uppnåtts på köpet.

Regeringen har på allt sätt visat förtroende för försvarets ledning och

personal. Men häri ingår också att inte ställa orimliga krav på försvaret.

Det har förekommit observationer om ubåtar, undervattensverksamhet eller vad man nu vill använda för uttryck, och i och med dessa observationer har det blivit försvarets uppgift att inskrida på lämpligt sätt. Det har man också gjort. Avsevärda åtgärder har vidtagits för kontroll. För säkerhets skull har, som sagt, också stora vapeninsatser gjorts. Vid ett tillfälle, då man trodde sig ha ett tämligen säkert spår, fällde man 14 sjunkbomber – och det var inte för övnings skull eller som någon lek. Vid ett annat tillfälle strax efteråt fälldes åtta sjunkbomber i följd.

Det måste stå klart för var och en att regeringen menar allvar och att försvaret har fullmakter att utföra regeringens intentioner.

Det är emellertid också klart att vi inte får pressa kraven på militären så långt att vi säger att hela dess insats är värdelös om den inte kan visa att de observationer som gjordes från början var riktiga, att man inte har kommit till platsen förgäves och att kontrollåtgärderna inte har varit meningslösa. Nu skall man finkamma hela botten i den s. k. Karlskronabassängen, och det är ju bra. Men även om man inte skulle finna något, kan jag inte se att detta ger någon som helst grund för påståendet att de vidtagna åtgärderna skulle vara onödiga. De kommer att upprepas om något liknande inträffar någon annanstans.

Jag vill i detta sammanhang också klargöra att det inte kan finnas olika typer av bevis. Det har någon gång sagts att det skulle finnas en typ av bevis som räcker för militära ändamål och en annan typ av bevis som regeringen skulle använda sig av då den eventuellt vänder sig till utlandet eller till någon främmande makt. Det finns bara en typ av bevis, och de bygger på fakta, som antingen i sig själva är klargörande nog eller ändå ger anledning för såväl militären som de civila myndigheterna och ytterst regeringen att dra sina slutsatser.

Att regeringen inte tvekar att handla – f. ö. oavsett vilken svensk regering det gäller – när den anser att det finns bevis har väl klargjorts genom vårt uppträdande både 1981, då en ubåt strandade och ingen ytterligare bevisning behövdes, och 1982, då en mängd indikationer enligt ubåtsskyddskommissionens rapport innebar en bevisning som var tillräcklig.

Jag vill också invända mot Ulf Adelsons tendens till något slags villkorlig politik. Ulf Adelson säger att *om* det är på det sättet att Sovjetunionen är ansvarig för vad som nu har förekommit i fråga om gränskränkningar, *då* är det olämpligt att regeringen handlar på ett visst sätt. Jag vill poängtera att regeringen kommer att handla på grundval av de fakta som föreligger men inte föra någon villkorlig politik.

Därmed är jag inne på relationerna till Sovjetunionen. Det är regeringens åsikt att man så småningom, om inget som talar i annan riktning framkommer, bör kunna återuppta förbindelserna i normal omfattning. De har varit starkt reducerade under ett antal år, nämligen sedan 1981 – längre än vad de flesta länder har befunnit sig i en motsvarande situation. Därför har vi t. ex. låtit jordbruksministern inbjuda sin sovjetiske kollega till ett besök som länge varit uppskjutet. Detta är det steg till normalisering som hittills har

tagits, men det kan naturligtvis bli flera vid senare tillfällen. Vi hoppas på det.

Jag röjer väl heller ingen hemlighet om jag säger att det har klargjorts både i utrikesnämnden och inför partiledarna att regeringen avser att ta detta steg och att vi då inte har fått några anmaningar att förhålla oss på annat sätt.

Till Jan-Erik Wikström vill jag säga att när det gäller frågan om Iran förstår jag inte hur Jan-Erik Wikström kan påstå att vi från den svenska regeringens sida skulle ha avstått från att påtala kränkningar av mänskliga rättigheter. Under 1983 har jag själv vid tre tillfällen inför kammaren redogjort för regeringens inställning i samband med kränkningar av de mänskliga rättigheterna i Iran. Jag har också vid dessa tillfällen nämnt framställningar som vi gjort i Teheran genom s. k. tyst diplomati. Vidare har Iran berörts i svenska anföranden inför FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna 1983 men även i år – senast skedde det för mindre än 14 dagar sedan. Vi har alltså ingen passiv attityd därför att statsministern har sitt medlaruppdrag.

Vad sedan gäller frågan om Sydafrika ser jag ingen anledning för Jan-Erik Wikström att ställa frågan om regeringen avser att avskaffa de restriktioner som gäller för investeringar i Sydafrika och Namibia. I stället har vi givit i uppdrag åt en utredning att se hur effektiva dessa restriktioner är och om de kan effektiviseras.

Ulf Adelson, slutligen, talade i sitt inlägg om utrikesnämndens ställning. Det är möjligt att detta var ett principiellt inlägg. Det har i så fall som sådant ett intresse.

Jag vill försäkra kammaren om regeringens önskan om god kontakt med riksdagen. Sammanträdena i utrikesnämnden har kommit tätare än tidigare. Statsministern har infört särskilda partiledarträffar. Jag har sammanträffat med nedrustningsdelegationen efter dess tillstånd, och jag hoppas få göra det igen. Vi har satt in nedrustningsdelegationen som delegation vid Stockholmskonferensen och, förmodligen som enda stat, givit parlamentariker ett direkt förhandlingsansvar. Regeringens önskan är således att föra sin utrikespolitik i nära kontakt med riksdagen.

Anf. 7 ULF ADELSON (m) replik:

Herr talman! Först vill jag fråga utrikesministern huruvida statsministern kommer att delta i debatten. Det har ju betydelse för oss när vi skall lägga upp vårt dagsprogram att veta om vi skall stå på pass hela dagen eller om vi kan smita iväg och dricka en kopp kaffe utan att få kritik för det. Det vore bra om vi kunde få ett klarläggande huruvida statsministern kommer att delta.

Jag vill så säga att jag tycker det var ett bra klarläggande utrikesministern gjorde när det gäller Karlskrona och ubåtsfrågorna över huvud taget. De missförstånd som funnits i tidningarna och i massmedia i övrigt tror jag beror på att det har förekommit ett antal uttalanden från regeringen som inte har varit tillräckligt klara. Därigenom har det uppstått en tveksamhet, och det var en bra uppstramning som Lennart Bodström gjorde.

Men det är också möjligt att de vacklande signaler som vi ibland tycker kommer från regeringen beror på att statsministern har en dubbelroll. Tvärtemot vad som normalt gäller är Olof Palme ordförande i Palmekommis-

sionen och har därigenom hela tiden att ta dubbla hänsyn. Vi tycker inte att det är särskilt lyckat att Olof Palme, till skillnad från andra ledamöter, själv sitter i en regering – det är ju inte regel i dessa kommissioner. Det är möjligt, t. o. m. troligt, att detta innebär att Olof Palme här tar hänsyn till både sin roll som ordförande i Palmekommissionen och naturligtvis sin egenskap av svensk statsminister. Vi tycker inte att det är bra. Jag tror också att det kan vara ett skäl till att man ibland uppfattar den svenska regeringens hållning som en aning vacklande.

Lennart Bodström gjorde i dag vad gäller inställningen i ubåtsfrågan ett klarläggande som var bra. Vi kunde alltså konstatera att det var sovjetiska ubåtar i Gåsöfjärden, och ubåtsskyddskommissionen slog fast detta i fråga om Hårsfjärden. Jag citerade det i mitt inledningsanförande och behöver inte göra det ännu en gång. Kommissionen skrev faktiskt också att andra kränkningar under 1980–1982 utförts av ubåtar tillhörande Warszawa-pakten.

Sedan dess har vi haft ett stort antal fortsatta kränkningar. Det är korrekt att vi inte kunnat fastslå någon nationalitet. Men det är å andra sidan relativt naturligt att man riktar misstankarna i viss riktning i en sådan situation. Det är också ganska naturligt att man inte minst från sovjetiskt håll rimligtvis antar att vi misstänker Sovjetunionen. Det måste te sig som mycket naturligt även för andra utländska bedömare att göra detta.

Det är därför som vi så kraftfullt har invänt mot att regeringen, i oträngt mål, utan något krav på sig och mitt under den största ubåtsskyddsoperationen någonsin, plötsligt tar ett aktivt initiativ och inbjuder ett ryskt statsråd. För första gången på många år har man alltså ett utbyte på statsrådsnivå. Det må vara att ni själva inte tycker att detta är märkvärdigt, men jag kan garantera att all utländsk opinion har bedömt detta som mycket förvånande. Vi lever icke i ett lufttomt rum. Hur har det från sovjetisk sida uppfattats, att man från svensk sida i detta läge har gjort denna bedömning?

Lennart Bodström har fel när han säger att vi inte har kritiserat detta. Både vid partiledaröverläggningar och i utrikesnämnden har vi från moderat håll sagt att vi inte anser att det är lämpligt att återuppta utbyte på statsrådsnivå förrän avsevärd tid har förflutit utan att vi haft några kränkningar.

En annan fråga som jag tagit upp är att vi nu inte vet exakt vad som hänt eller händer i Karlskrona. Av den anledningen tycker vi att det vore värdefullt om ubåtsskyddskommissionen nu inkallades, så att man får möjlighet att värdera, pröva, se och bedöma mönstret. Den kommission som tidigare gjorde ett sådant förtjänstfullt arbete, som så i detalj följde allt som hände och som kom till sådana slutsatser som regeringen både berömde och för sin del också accepterade och ställde sig bakom, tror jag nu skulle kunna göra en mycket bra insats för det första vad gäller att om möjligt få fram bevis för att kunna fastslå en nationalitet, men för det andra också därför att ett inkallande skulle visa på att vi här är beredda att ånyo över partigränserna sätta oss ned och se vad som har hänt, vad som sker, vem som kränker våra gränser och vad vi skall göra för att detta inte skall upprepas.

Sammanfattningsvis, herr talman, har Lennart Bodström antagit ett något

mildare tonfall än vad regeringschefen brukar göra. Det blir då ofta också lättare att föra en saklig diskussion. Jag delar utrikesministerns uppfattning att vi är överens om det allra mesta och om de stora frågorna i svensk utrikes- och säkerhetspolitik, och det är till gagn för Sverige. Det hindrar inte att vi kan ha och skall ha meningsutbyten i vissa frågor – som vi har nu –, men värdet av en övergripande enighet är naturligtvis stort, och det är värdefullt att debatten har kunnat föras i så värdiga former.

Anf. 8 THORBJÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Herr talman! Utrikesministern återopade överläggningar i partiledarkretsen och i utrikesutskottet som gällde våra relationer till Sovjet. Jag skulle vilja säga att utrikesministerns beskrivning kräver någon komplettering.

För det första anser vi att överenskommelser eller arrangemang som varit avtalade, av typen pol-chefens resa och den blandade kommissionens besök, som löper efter en tidtabell, bör man inte ändra, eftersom det skulle innebära en markering, en utrikespolitisk åtgärd. Mot detta har vi från centerns sida inte anfört någon kritik.

För det andra har jag tillåtit mig säga att ett nästa steg lämpligen kunde vara det utbyte på jordbruksministernivå som under hand länge har varit i fråga. Men jag hoppas att utrikesministern är villig att bekräfta att vi från vår sida har sagt ifrån att ett initiativ i detta avseende borde anstå till dess vi har fått ytterligare ljus över den situation som nu råder i Karlskrona. Det finns enligt vår uppfattning ingen anledning att just i denna situation ta sådana initiativ.

I själva huvudfrågan, dvs. att vi inte skall reagera utrikespolitiskt på annan grund än fakta, är vi helt ense. Men jag har funnit anledning att komplettera utrikesministerns beskrivning av de samtal som har ägt rum med att konstatera att vi för vår del har avrått från att ta nya initiativ.

Något ord om ubåtskommissionen: Jag delar uppfattningen att den gjorde ett mycket förtjänstfullt arbete och att den var en alldeles utomordentlig grund för det fortsatta utrikespolitiska agerandet. Jag vill inte utesluta att det kan finnas anledning att göra en motsvarande undersökning av vad som har skett och sker i Karlskrona. Men jag tror att det är mycket viktigt att vi låter militären klara av sin uppgift först. Jag menar helt enkelt att det kan väcka olust och missförstånd, både här hemma och där ute, om vi politiker plötsligt skulle säga att den analys, den undersökning, som det åligger militären att göra med sin utrustning och sina metoder, skulle övertas av oss politiker i detta skede. Det tror jag vore att ha litet för bråttom. Personligen tror jag att vi har anledning att avvakta den rapport som överbefälhavaren har lovat komma med i april månad och med den som grund ta ställning till om man skall göra det ytterligare arbete som en parlamentariskt sammansatt kommission kan göra.

Anf. 9 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Också jag gläder mig åt att debatten har förts med lugn och saklighet. Det beror naturligtvis på ämnet – det kan också bero på vilka det är

som för debatten.

Regeringsdeklarationen finner jag på det hela taget välskriven och välbalanserad. Jag tolkar det så att ledningen i utrikesdepartementet numera har lättare att utnyttja den sakkunskap och erfarenhet som finns inom utrikesdepartementet än man hade under ett första inledande skede.

Så till de frågor jag ställde.

Jag sade inte att utrikesministern har tegat om läget i Iran – jag sade att det har funnits en motvilja mot att kritisera regimen i Iran. Det tror jag är alldeles påtagligt. Den utveckling som där har ägt rum har ju inte varit den som statsministern gav uttryck för strax efter det att Khomeini hade kommit till makten; den har gått i precis motsatt riktning. Det är naturligtvis i ljuset av detta som många har en känsla av att man mätt med annat mått i beskrivningen av utvecklingen i Iran än man normalt har gjort. Det kan ha sina psykologiska förklaringar, men jag tror att det finns anledning att skärpa tonen, för utvecklingen där är på ett sätt nästan unik i världen. Jag sade att man fört landet flera århundraden tillbaka, och det är förvisso inte om många stater i världen man kan säga det.

Beträffande Sydafrika gällde inte min fråga hur regeringen såg på detta land utan hur socialdemokratin såg på det. En framträdande socialdemokratisk riksdagsman sade häromveckan att han ansåg att ifrågakavande lagstiftning bör avskaffas. Det var i ljuset av detta som jag ställde frågan om det var denna uppfattning som det socialdemokratiska partiet nu hade.

Så till frågan om regeringens handläggning av kränkningarna i Karlskrona. Jag har egentligen inte några invändningar att komma med. Jag tycker att regeringen på det hela taget har skött handläggningen bra. Man kan kanske säga att det i ett första inledande skede kunde ha sagts något ord av stöd för försvarets ansträngningar. Jag tycker att det sedan har gjorts en del olyckliga uttalanden. Att föra in Loch Ness-odjuret i beskrivningen av vad som händer i Karlskrona kan ju inte vara ägnat att förstärka modet hos dem som fortsätter dag efter dag och vecka efter vecka med ansträngningar där nere.

När det gäller tidpunkten för att normalisera utbyteskontakterna – en normalisering hoppas vi alla skall komma till stånd – vill jag säga att den tidpunkten måste väljas med mycket stor omsorg. Det har inte riktats någon kritik från folkpartiets sida mot att man har ett utbyte med Sovjetunionen på tjänstemannanivå – inte heller mot att man så småningom återupptar förbindelserna också på statsrådsnivå. Men själva tidpunkten bör väljas med finesse. Det kan ibland vara så att man kan dröja något och då vinna mera av allmän förståelse för en sådan åtgärd.

När det gäller behovet av att utvärdera vad som skett i Karlskrona delar jag Thorbjörn Fälldins uppfattning att man inte skall tillsätta en ubåtskommission förrän försvarets insatser i Karlskrona har avslutats. Just nu skall vi ge allt stöd till försvarets fortsatta ansträngningar. När insatserna har avslutats finns det anledning att analysera vad som har hänt och att dra de politiska slutsatserna. Då tror jag också att det kommer att bli aktuellt, kanske inte att återinkalla ubåtskommissionen men att sätta till en ny kommission, som får undersöka vad som egentligen har hänt i Karlskrona.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 103

Onsdagen den
21 mars 1984

Anf. 10 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Även om man självfallet inte kan bedriva utrikespolitik på grundval av vad som hittills framkommit kring händelserna i Karlskrona, ger det som har skett ändå anledning till vissa reflexioner. Jag tänker då på vad som sagts av militären och hur vissa massmedia agerat. I vart fall har detta gett anledning för Ulf Adelsohn att försöka bedriva viss utrikespolitik – kanske med inrikespolitiska förtecken. Han surfar uppenbarligen på något slags opportun våg i detta sammanhang. Då kan man fundera över vad det är som gör att en sådan våg uppstår.

Det är möjligt att vi aldrig får reda på vad för slags främmande undervattensverksamhet som pågick eller pågår. Kanske får vi inte ens säkert veta om det över huvud taget rörde sig om någon sådan verksamhet. Det är den osäkerhet eller, som jag sade tidigare, hysteri, som har funnits kring vissa inslag som ger anledning till en del funderingar. En fundering är: Hur pass tydliga indikationer skall det till för att ett sådant här jättelikt pådrag skall rulla i gång? Inte minst det som hände häromkvällen, då de största vapeninsatserna under de här veckorna utlöstes av falskt alarm, gör att denna fråga måste ställas.

Räcker det med att någon eller några tror sig iaktta något misstänkt och att några andra eller en tredje person tror sig kunna bekräfta iakttagelserna? Jag syftar här på det bekanta fenomenet att iakttagelser har en benägenhet att smitta av sig, när de väl är gjorda. Det gäller även tränad personal.

I det sammanhanget är det intressant att ställa frågan: Hur låg är marinens tröskel vid sådana här larm om undervattensverksamhet? Om den är mycket låg, kan vi ju i fortsättningen räkna med att det med jämna mellanrum kommer att utlösas stora militära pådrag längs våra kuster eller t. o. m. i Hammarbyleden. Det är naturligtvis något som i så fall mycket starkt skulle påverka debatten om vår försvars- och utrikespolitik både här hemma och utomlands, alldeles oavsett om det har funnits någon grund för operationerna eller inte.

Jag menar att marinens sätt att reagera har vittgående betydelse för frågor som sträcker sig långt utöver de militärt operativa planerna. Även uttalanden och tolkningar av ledande militärer får ju i det sammanhanget mycket stor betydelse. Regeringen har valt att hittills inta den traditionella hållningen att uttala sitt fulla förtroende för militären och överlåta åt den att agera på egen hand.

Vad som är rimligt och riktigt när det gäller att avvisa mer eller mindre avsiktliga kränkningar av vårt luftrum och våra territorialvatten ovan ytan, vilket äger rum många gånger varje år utan större dramatik, kanske inte är det när det gäller så komplicerade operationer som marinens senaste.

Herr talman! Den fråga jag diskuterar handlar inte om förtroende eller inte utan mera om huruvida existerande strukturer och rutiner är anpassade efter situationens krav. Vi minns ju hur redan i Karlskronaaffärens inledning

Utrikesdebatt

en hög officer ansåg att den militära ledningen på platsen borde få hjälp av civil expertis, bl. a. jurister. Hade man fått det kanske mycket av bråket kring tillämpningen av 1940 års skyddslag hade kunnat undvikas.

Den militära ordningen är ju sådan att ansvar och makt praktiskt taget ligger helt samlade hos den lokale militärbefälhavaren när det gäller en operation av det här slaget. Överbefälhavaren och försvarsstabschefen låter informera sig – det är självklart. De informerar i sin tur regeringen – det är också självklart. Men när sedan överbefälhavaren tog upp operationen i en dagorder, då formligen överfölls han av massmedia och avkrävdes en förklaring – underförstått att han lagt sig i någonting som han egentligen inte har med att göra. Är detta en rimlig ordning när det gäller en fråga som står i hela nationens intresse vecka efter vecka?

Herr talman! När en utvärdering skall göras av den rent militära delen av operationen bör det vara lika angeläget att utvärdera också de erfarenheter som har gjorts på andra områden. Hur bör förhållandena se ut mellan den högsta militärledningen och den operativa ledningen på platsen? Hur bör förbindelserna mellan regeringen och militären vara? Vilken kommandostruktur bör man ha vid ett tillfälle som detta? Vilken informationspolicy skall tillämpas?

På den punkten skulle jag vilja ställa en fråga till regeringen: Har man funderat över vilka slutsatser man skall dra och vilka erfarenheter man har vunnit under den här tiden? På vilket sätt kommer man att ta upp detta?

Anf. 11 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! När det gäller frågan om att inkalla ubåtsskyddskommissionen eller tillsätta någon annan utredning vill jag erinra om att ubåtsskyddskommissionen tillsattes för att utvärdera händelserna i Hårsfjärden och för att se hur militären hade verkat där och hur samarbetet fungerat med de civila myndigheterna. Kommissionen skulle lägga fram förslag som var grundade på denna granskning. Kommissionen kom också med förslag om skärpta bestämmelser för ingripande med vapenmakt, förslag som regeringen förelade riksdagen och som där godkändes. Regeringen har också anslutit sig till ubåtsskyddskommissionens rapport.

Beträffande den senare tidens händelser har vi haft regelbundna föredragningar från de militära myndigheterna – överbefälhavaren, försvarsstabschefen och marinchefen. Det har varit föredragningar för enskilda statsråd och för regeringen och dessutom genomgångar med oppositionens ledare. Jag tror att regeringen nu har en så klar uppfattning om vad som förekommit som det är möjligt att få. Det finns en direktkontakt mellan den militära ledningen och den politiska ledningen, så i varje fall för tillfället är inte något mellanled nödvändigt. Men om det, efter överbefälhavarens kommande rapporter, skulle visa sig föreligga ett behov av ytterligare utredning, kommer regeringen att pröva saken.

I fråga om vårt utbyte med Sovjetunionen i form av ministerbesök vill jag inte gå alltför långt genom att framhäva motsättningar. Det är ostridigt att man från de övriga partiernas sida, möjligen med undantag för moderata

samlingspartiet, sagt att det är en förnuftig linje att börja med att inbjuda jordbruksministern, som ju redan tidigare var inbjuden till Sverige. Det skall också medges att man samtidigt uttalade att det bör förflyta en passande tid mellan det besök som gjordes i Sovjetunionen av chefen för vår politiska avdelning och det kommande ministerbesöket. Det lär det nog också göra, för jordbruksministerns besök är tänkt att äga rum någon gång i början av juni. Det är ett par månader till dess, så det blir god tid att se hur situationen utvecklar sig under dessa månader. Man kan inte gärna ringa upp ett främmande lands minister och säga att nu har läget klarnat i sådan omfattning att det vore bra om ni kom i nästa vecka. Jag skulle tro att några månaders förvarningstid är vad också andra länders regeringar behöver för sin tidsplanering.

Ulf Adelsohn har ställt frågan om statsministern kommer att delta i den här debatten. Det är inte så lätt för mig att svara på den frågan, men jag skulle vilja påstå att om statsministern blir apostroferad i tillräcklig grad, är det troligt att han begär ordet för att göra ett inlägg. Ulf Adelsohn har möjligen genom sitt inlägg kommit mycket nära den gräns där det föreligger risk att den tilltänkta kafferasten inte kan bli av omedelbart. Men det får den fortsatta händelseutvecklingen här utvisa.

Vad jag för min del vill framhålla är att jag inte kan se att det för den svenska regeringen eller för riksdagen är någon nackdel att Olof Palme har behållit uppgiften som ordförande i den oberoende kommissionen, något som ger honom möjligheter till internationella kontakter vilka vi i mycket stor utsträckning har nytta av. Jag ser inte heller någon nackdel i att Olof Palme behållit uppdraget från FN:s generalsekreterare att fungera som medlare i konflikten mellan Iran och Irak. Han har troligen större utsikter att nå resultat än andra som utan generalsekreterarens uppdrag erbjudit sig att fylla rollen som medlare.

Till Jan-Erik Wikström vill jag säga att det alltid är intressant att av någon som är väl förfaren i regeringskonsten bli recenserad i hur arbetet nu bedrivs i utrikesdepartementet. Det var ju skönt att höra att Jan-Erik Wikström anser att en bättring har skett när Jan-Erik Wikström granskat vår verksamhet med sina erfarna ögon. Jag vill ändå föreslå att eventuella kommentarer om det sätt på vilket vi förbereder vårt arbete kunde få höra hemma i tidningarnas särskilda skvallerspalter för struntprat och inte dras in i den debatt vi för här.

I det sammanhanget vill jag anknyta till en något allvarligare sak. Jan-Erik Wikström försöker göra gällande att det finns olika nyanser i uttalanden som statsråd gör. Ja, förvisso kan det göra det, även om de som talar vill uttrycka en och samma mening. Alla som hittills har uppträtt i denna debatt har betonat det angelägna i att det förekommer en utrikespolitisk debatt mellan partierna, men också en debatt som är folkligt förankrad. Skall det vara någon mening med en fri debatt, kan vi inte hålla samma tal allesammans. Jan-Erik Wikström borde som liberal acceptera att en tanke kan uttryckas på olika sätt.

Man måste ändå försöka se till viljan och avsikten med de anföranden som hålls. De går ut på att framföra ståndpunkter och redovisa huvudlinjer i

svensk utrikespolitik. Om den ene talaren säger att man för det första, för det andra och för det tredje skall göra det och det, och den andre talaren säger att man skall göra dels det och dels det, så upptäcker alltid någon felfinnare sådana nyanser som gör att det kan påstås existera oenighet i regeringen.

Det här är också allvarligt när det gäller frågan om möjligheterna att föra en debatt i våra partier. Det är inte så att var och en i det socialdemokratiska partiet måste fråga regeringen vad han eller hon får säga i utrikespolitiska frågor. Regeringen bör inte heller säga till någon om ett uttalande var lämpligt eller olämpligt. Därför bör Jan-Erik Wikström bedöma regeringens uppträdande efter vad den säger och inte på alla möjliga håll leta efter uttalanden samt påstå att regeringen kan misstänkas för att t. ex. vilja göra sanktionspolitiken gentemot Sydafrika mindre effektiv, därför att han har uppfattat ett i tidningar återgivet uttalande av en medlem i det socialdemokratiska partiet på ett visst sätt.

Om vi skall föra en utrikespolitisk debatt som verkligen förtjänar att kallas så, då måste det också vara viktigt – för att få bredd och djup i debatten – att se till avsikten, tillåta nyanser och att försöka förstå vad som är meningen med vad som sägs. Man skall inte ägna sig åt felfinneri eller åt att försöka konstruera motsättningar där sådana inte finns. Särskilt den som i andra sammanhang försvarar debattens frihet bör inte ägna sig åt detta.

Anf. 12 ULF ADELSON (m) replik:

Herr talman! Inför risken, som utrikesministern säger, att statsministern går upp i debatten om man apostroferar honom för mycket, så skall jag inte apostrofera honom alls. Men låt mig ta upp två saker.

Vi delar uppfattningen att ubåtsskyddskommittén inte skall inkallas förrän den militära operationen är avslutad. Först skall självklart det göras som militärledningen anser vara lämpligt i både tid och rum.

Beträffande den andra frågan, som egentligen är den om vilken vi strider, nämligen normaliseringen av statsrådsutbytet med Sovjetunionen, så har jag hela tiden deltagit i överläggningarna på den punkten. Utrikesministern säger att det inte har framförts några invändningar mot regeringens agerande från de övriga partierna, möjligen med undantag av moderaterna. Det är alldeles riktigt att varken folkpartiets eller centerns representanter gjorde några invändningar när den här saken togs upp i höstas. Uttrycket "möjligen med undantag av moderaterna" är väl mildt. Vi sade att det i och för sig är riktigt att man skall återuppta och normalisera kontakterna med Sovjetunionen, men först sedan en ansenlig tid förflutit efter det att ubåtskränkningarna bevisligen upphört. Det har hela tiden varit vår ståndpunkt. Om det är någonting vi önskar så är det att ubåtskränkningarna skall upphöra, att alla länder skall respektera vår nationella suveränitet och inte kränka våra gränser. Vi ser det som naturligt att återuppta kontakterna, men det skall ha förflutit en ansenlig tid efter det att kränkningarna har upphört.

Vad som sedan hände var att vi i Karlskrona fick den största ubåtsskyddsoperationen i modern tid. Precis när den pågår passar regeringen på att aktualisera en inbjudan till ett sovjetiskt statsråd. Det är denna signal som

enligt all diplomatisk och internationellt vedertagen praxis är det avgörande. Självfallet är inte det väsentliga om ett sovjetiskt statsråd kommer i juni, juli eller augusti. Det begriper alla att statsrådsinbjudningar inte sker med några dagars varsel.

Det är riktigt, som Thorbjörn Fälldin säger, att man från centerhåll undrade om inbjudan verkligen hade överlämnats. Jag kan betona att statsministern för sin del knappast verkade medveten om huruvida den hade överlämnats eller inte, men statsministern var helt på det klara med att så skulle ske, om än – som han uttryckte det – i s. k. snigelfart.

Det har varit en målmedveten och klar strävan från samtliga företrädare för den svenska regeringen att normalisera relationerna och utbytena på statsrådsnivå, att aktualisera inbjudan av den sovjetiske jordbruksministern och att göra detta oberoende av operationerna i Karlskrona.

Vi moderater gjorde invändningar från början och ville att en ansenlig tid skulle förflyta. Från centerns och folkpartiets sida har man – sedan frågan blev aktuell mitt under Karlskronahändelserna – anmält den tveksamhet som Thorbjörn Fälldin redogjorde för här i talarstolen. Men den svenska regeringen har – tvärtemot all tänkbar diplomatisk praxis och trots uttalade tveksamheter från andra politiska partier – aktualiserat och envetet drivit denna fråga på ett sätt som jag tycker är felaktigt.

Anf. 13 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag blev litet förbryllad av utrikesministerns inlägg. Jag vet att det har varit ett inledningsskede i utrikesministerns karriär som statsråd som har ifrågasatts av många. Jag har inte deltagit i den trafiken.

I dag försökte jag säga någonting som skulle vara ett beröm eller en komplimang. Då lämnade utrikesministern plötsligt alla färdigskrivna repliker och fick ett temperamentsutbrott. Det är roligt att se att utrikesministern har temperament, men det jag sade var faktiskt menat som en komplimang. Är man ovan vid det, har man också svårt att ta emot en komplimang. Ta till er det jag sade, herr utrikesminister!

Vad var det för felfinneri som jag ägnade mig åt? Jag frågade om socialdemokraterna stod bakom en uppfattning i en sakfråga som en känd och aktad socialdemokratisk ledamot av denna kammare har givit uttryck för. Är det felfinneri? Är det struntprat?

Jag har tolkat det så, att utrikesministern möjligen har blivit så indignerad över detta uttalande att han tycker att det är förskräckligt att jag över huvud taget omnämner det. Men det var ju uppseendeväckande att någon som är ledamot av denna utredning sade att vi bör avskaffa lagen om investeringsförbud i Sydafrika. Det var den sakfrågan som jag tog upp.

Jag tycker att det är utmärkt med en utrikespolitisk debatt, och jag lovar att alltid försvara utrikesministerns yttrandefrihet, särskilt när han lämnar de färdigskrivna replikerna och visar sitt temperament och engagemang.

Jag vill tillägga att jag tycker det är bra att regeringen i de yttersta av dessa dagar har lagt fram en tilläggsproposition och ökat på biståndet med 300 miljoner. Jag var bland dem som häftigast kritiserade regeringen för sveket

Nr 103

**Onsdagen den
21 mars 1984**

Utrikesdebatt

mot biståndsmålet. Nu har man visserligen inte nått ända fram, men man har ändå tagit ett betydande steg för att återställa biståndet till den tidigare nivån. Jag vill – för tydlighetens skull – poängtera att jag säger detta utan ironi. Det är en komplimang till utrikesministern, som med stöd av skickliga medarbetare i utrikesdepartementet har lyckats åstadkomma detta. Jag tror att kammarens ledamöter i övrigt inser att det jag sade har den karaktären.

Så ett ord till Lars Werner. Lars Werner vädrar morgonluft. Man har inte hittat någonting i Karlskrona, och så drar han i gång ett väldigt resonemang. Jag skulle vilja säga att när jag – och jag tror de andra – talat om enighet om svensk försvarspolitik och svensk utrikespolitik, så har det inte omfattat vänsterpartiet kommunisterna. Lyckligtvis har vi i svensk utrikespolitik och svensk försvarspolitik inte gjort oss beroende av vänsterpartiet kommunisterna.

Anf. 14 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Nu känner jag igen herr Wikström – nu börjar han bli rolig och utdelar komplimanger. Får jag beträffande det sista herr Wikström sade uppmana honom att läsa Svenska Dagbladet. Vi behöver då inte tvista om huruvida man är beroende av vårt parti eller inte. Jag tycker själv att Svenska Dagbladet överdriver väldigt mycket när man säger att det är vi som bestämmer över den svenska försvarspolitiken; jag läste om det under den senaste försvarsuppgörelsen.

Men det var inte därför jag begärde replik, utan det var för att ta upp en fråga som kommit bort litet grand i diskussionen, nämligen frågan om en kärnvapenfri zon. Jag är helt överens med utrikesministerns värderingar i regeringsdeklarationen om betydelsen av en sådan zon. Tidigare har ju de borgerliga regeringarna varit mycket passiva i arbetet för detta. Det var naturligtvis ingen tillfällighet att det blev så, med tanke på den roll som moderaterna spelade både i och utanför de borgerliga regeringarna under de sex åren. Även om moderaterna i juni 1981 ställde sig bakom riksdagens enhälliga beslut om att regeringen aktivt skulle arbeta för inrättande av en kärnvapenfri zon i Norden, så har man i praktiken gått ifrån beslutet och markerat en från andra partier avvikande mening.

Nu är detta heller inte någonting märkvärdigt. Moderaterna har sedan länge drivit en avvikande mening gentemot regeringar – även gentemot borgerliga regeringar. Det här spelet gick egentligen så långt att den dåvarande avgående statsministern Fälldin fann sig föranlåten att uttala: De sätter partiniten före en gemensam uppslutning kring den säkerhetspolitik och utrikespolitik som den här nationen varit samlad omkring i decennier.

Det är riktigt! I förra årets utrikesdebatt sade statsminister Palme: Vi kan konstatera att moderaterna inte bara satt partinitet före svenska nationella intressen i några enstaka fall. Detta är beklagligt och bekymmersamt men måste ändå konstateras.

Detta kan jag också säga som en replik till herr Wikström.

Herr talman! Moderaternas agerande är naturligtvis olyckligt. Det försvårar naturligtvis arbetet för en kärnvapenfri zon. Men det får ju inte hindra

riksdagens övriga partier att arbeta för detta.

I dag vet vi att en utomordentligt stark folklig opinion backar upp detta krav. Det gäller inte bara de alliansfria länderna Sverige och Finland, utan också NATO-länder som Danmark, Norge och Island. I Danmark har folketingets majoritet, trots den borgerliga regeringens ovilja, gjort ett mycket klart uttalande för en kärnvapenfri zon. I Norge har arbeiderpartiet gjort en mycket viktig omprövning i de säkerhetspolitiska frågorna och förordar numera zontanken.

I Sverige har alltså samtliga partier uttalat sig för zontanken, även om moderaterna som sagt mäلت sig ur det som den gången var en läpparnas bekännelse.

Från sovjetisk sida har det också gjorts viktiga uttalanden, som borde underlätta diskussionerna om och inrättandet av en kärnvapenfri zon. Jag hänvisar till den intervju som Vadim Zagladin gav i tidningen *Ny Dag* för en tid sedan, där Zagladin förordade bl. a. att Östersjön görs kärnvapenfri. Jag vet att den svenska regeringen gjort och gör konstruktiva insatser för en kärnvapenfri zon. Men just nu tycks frågan ligga liksom litet grand på is. Det är därför jag vill fråga utrikesministern: Vilka aktuella konkreta initiativ är man beredd att ta under den närmaste tiden för att föra fram frågan om att göra Norden till en kärnvapenfri zon?

Anf. 15 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag vill som svar på den frågan om kärnvapenfri zon i Norden säga att vi bedriver ett fortsatt utredningsarbete i utrikesdepartementet. Jag hoppas också kunna överlägga med nedrustningsdelegationen i frågan. Om det sedan blir möjligt att lägga fram förslag kommer dessa givetvis att redovisas i utrikesnämnden, innan vi går vidare med dem.

En motsvarande utredningsverksamhet hoppas jag pågår på alla möjliga plan i de övriga nordiska länderna. Jag anser att frågan är viktig, och mycket återstår att göra.

Jag vill också framhålla att de som angriper frågan om en nordisk kärnvapenfri zon genom att finna än den ena och än den andra invändningen har inte därmed anledning att säga att man inte skall fortsätta arbetet med frågan. Det finns t.ex. de som menar att man genom ett avtal om en kärnvapenfri zon eller någon annan form av utfästelse där supermakterna är inblandade skulle försätta sig i ett osäkrare läge, eftersom utfästelsen kunde brytas. Det är emellertid svårt att se att man utan varje utfästelse eller överenskommelse skulle leva säkrare än om man hade en sådan.

Men den som hävdar att en kärnvapenfri zon skall lösa alla våra säkerhetspolitiska problem, kan lika gärna lägga åt sidan alla förhoppningar om att nå målet. Det finns både för- och nackdelar med en nordisk kärnvapenfri zon, och det fordras att alla de tilltänkta deltagande länderna finner att fördelarna överväger nackdelarna för att det skall bli en sådan zon. Att vi skulle få ett läge där parterna såg uteslutande fördelar och inte en enda nackdel är nästan en absurd tanke. Det är verkligen inte så att vi nu har

Nr 103

**Onsdagen den
21 mars 1984**

Utrikesdebatt

uteslutande fördelar av att sakna en nordisk kärnvapenfri zon, utan man kan tydligt se många nackdelar med detta.

Anf. 16 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Vi börjar nu en debattrunda mellan företrädare för utrikesutskottet. Det är inte min avsikt att beröra alla de olika frågor som nämnts i regeringsdeklarationen eller som förekommit tidigare i dagens debatt, utan jag väljer att ta upp några problem som jag från mina utgångspunkter tycker är angelägna att föra fram.

I det inledande avsnittet i regeringens utrikespolitiska deklaration sägs följande: "En bred enighet kring grundlinjerna i neutralitetspolitiken är en väsentlig tillgång för vårt land."

Jag kan som ordförande i utrikesutskottet säga att vi försöker låta samma anda präglade arbetet där. Vi finner att det är ytterst betydelsefullt inför omvärlden att vi kan nå breda lösningar och bred enighet när det gäller utrikespolitiken i Sverige. Det innebär inte att vi är överens i alla frågor, men vår teknik är mycket ofta att försöka framhäva de punkter där vi är eniga och tona ner de punkter där vi inte är överens.

Ett par av dagens talare har erinrat om det betänkande om nedrustningsfrågorna som utrikesutskottet presenterade i höstas. Jag tror att det var Ulf Adelson som därvid uttalade sin tillfredsställelse med att vi alla slog fast sambandet mellan fred och frihet. Möjligen missförstod jag den moderate partiledaren, men om han menade att detta var någonting som socialdemokraterna i höstas kommit på och inte tidigare slutit upp kring, var detta en felaktig beskrivning. Sambandet mellan fred och frihet har den svenska socialdemokratin alltid upplevt som väsentligt och slagit fast. Det som på den punkten har skilt oss och moderaterna har varit att man från den moderata sidan väldigt ofta har sagt – och det framgick också av den motion som behandlades i höstas – att man först skall klara frihetsfrågorna och försöka lösa de ideologiska motsättningarna och därefter angripa fredsfrågorna och nedrustningsfrågorna. En stor framgång när det gäller det utskottsbetänkandet var att även moderaterna skrev under följande: "Arbetet för frihet från förtryck och orättvisor i alla länder är också ett arbete som ökar förutsättningarna för en varaktig fred. Det finns således även av detta skäl anledning för Sverige att fortsatt aktivt verka för mänskliga rättigheter och alla folks frihet. Detta arbete bör bedrivas i alla därtill ägnade fora. Det bör dock inte göras till en förutsättning för nedrustningsarbete."

Vi bör således arbeta vidare med nedrustningsfrågorna, även om frihetsproblemen inte har lösts och kanske icke kommer att lösas på mycket lång tid.

Herr talman! När Stockholmskonferensen öppnades i januari möttes den av ett mycket stort intresse, inte minst bland den breda svenska allmänheten. Sedan den första sessionen avslutats möter väl många av oss en viss osäkerhet och kanske också en viss besvikelse bland våra väljare över att vi inte nådde litet längre under de här månaderna. Som medlem av den svenska delegationen vill jag gärna säga att det här är ett mycket segt arbete, och vi

kan inte förvänta oss några snara resultat. Den svenska väljarkåren bör ha klart för sig att det kommer att ta mycket lång tid, innan det uppnås några resultat. Det internationella förhandlingsarbetet är utomordentligt segt och långdraget. Jag kan erinra om att det tog tre år i Madrid att nå fram till mandatet för Stockholmskonferensen. Så segt var det alltså, och vi kan alltså inte räkna med några snabba resultat. Jag vill emellertid säga att det ändå skulle vara värdefullt, om man under Stockholmskonferensens nästa fas kunde komma fram till en diskussion i de reala frågorna, så att man inte bara gör deklarationer av den typ som vi har mött under de här månaderna. Det vore ytterst värdefullt, om man kunde komma fram till förhandlingar om de framlagda förslagen. Av det skälet utgår jag ifrån att de månader som ligger mellan den första och den andra sessionen kommer att utnyttjas i de olika huvudstäderna för försök att realistiskt angripa de förslag som har lagts fram. Det fina som skett under Stockholmskonferensens två månader är att det har presenterats förslag, och det har också gått snabbare än vad som är normalt vid denna typ av konferenser. Under de två månaderna har det lagts fram mycket väsentliga förslag, inte minst från de alliansfria staterna, NN-staterna, där Sverige aktivt medverkar.

Politiker är med i den svenska delegationen, och jag vill gärna säga att detta är ytterst värdefullt. Detta gäller även FN-delegationen. Sverige är ett av de få länder, där riksdagsmän medverkar i de internationella organisationerna och de förhandlingar som regeringarna deltar i.

Utrikesministern sade att regeringen fäster stor vikt vid att utrikespolitiken förankras i riksdagen. Detta är ett värdefullt uttalande. Som medlem av utrikesnämnden sedan många år tillbaka noterar jag med tillfredsställelse att utrikesnämnden numera sammanträder oftare än den gjorde under de sex år det var borgerliga regeringar i Sverige.

Väsentligt utrymme i regeringsdeklarationen ägnas åt frågan om de mänskliga rättigheterna. Jag vill i detta sammanhang säga några ord om Europarådet. Europarådet är egentligen det enda forum i världen just nu för internationella överläggningar där frågan om mänskliga rättigheter ägnas särskilt stor uppmärksamhet. I själva verket är detta det viktigaste inslaget i Europarådets arbete. Allmänheten vet mycket litet om Europarådet. Över 350 miljoner människor i de västeuropeiska demokratierna för genom Europarådet en gemensam europeisk dialog. Alla de europeiska demokratierna, utom Finland, är med i Europarådet, såväl i parlamentarikerförsamlingen som i ministerkommittén. Många av de framsteg som har nåtts i det europeiska samarbetet har förberetts av Europarådet, och mycket väsentlig är den konvention mot dödsstraff som Europarådet nyligen har antagit. Jag beklagar att det inte har varit möjligt för Finland att bli medlem. Från Europarådets ledning har det gjorts försök att verka för att Finland skall söka medlemskap, men Finland har inte funnit det förenligt med sina intressen, vilket jag beklagar. Jag ser fram mot den dag då även Finland kommer att bli medlem av Europarådet.

I arbetet med de mänskliga rättigheterna inom Europarådets förhandlingar har Turkiet spelat en stor roll. Det är uppenbarligen så, att det har gjorts

vissa framsteg i Turkiet den senaste tiden. Men det har inte gjorts så stora framsteg att Turkiet nu lever upp till de krav som Europarådet ställer på sina medlemsstater när det gäller respekt för mänskliga rättigheter. En fråga är om Turkiet är mindre demokratiskt än andra länder i världen. Den frågan diskuterar jag inte nu. Den väsentliga frågan i detta ögonblick är om Turkiet lever upp till de krav som ställs på landet för medlemskap i Europarådet.

I januari behandlades denna fråga i Strasbourg, och det ställdes från den turkiska regeringens sida ganska långtgående löften om att under våren väsentliga steg skulle tas mot ökad demokrati. Bl. a. utfäste man sig att under mars månad hålla regionala val, i vilka alla partier skulle ha rätt att delta. Jag har nu förnummit att det löftet har begränsats. Ett större antal partier får delta än i riksdagsvalen i höstas, men däremot får inte de gamla partierna, som tidigare verkade i Turkiet, vara med. Det betyder t. ex. att den turkiska motsvarigheten till det socialdemokratiska partiet inte får ställa upp i de regionala valen, som skall äga rum denna månad – den 26 mars. Det partiet fick inte heller ställa upp i valet till parlamentet i höstas. Detta innebär att Turkiet inte har tagit de steg i riktning mot ökad demokrati som man i överläggningarna inom Europarådet utfäst sig att ta, och jag vill mycket bestämt beklaga det, herr talman.

Regeringsdeklarationen ägnas också åt u-hjälpen, och det talas om den obeskrivliga nöden i världen. Nöden är obeskrivlig och för oss ofattbar. De som haft tillfälle att besöka u-länderna är närmast förkrossade över vad man får se. Samtidigt lever i många av dessa tredje världens länder många omätligt rika människor. Trots årtiondens försök från biståndsgivande länder att lindra nöden i tredje världen har endast i mycket ringa mån dessa länders sociala struktur påverkats. Det är att beklaga, och därför är det från mina utgångspunkter angeläget att man i överläggningar om bistånd med mottagarländer försöker betona – och betona kraftigare än hittills – kraven på en social utjämning och andra sociala strukturer än de som dessa länder nu har.

Men trots detta får vi inte förtrötta i våra strävanden att få världens rika folk att öka sina insatser i tredje världen. Det gäller i mycket hög grad Förenta staterna, och det gäller också de västeuropeiska industristaterna. Det gäller i hög grad även Sovjetunionen. Vi har att i alla internationella fora där så är lämpligt resa kravet på ökade insatser för den tredje världens fattiga folk.

Ulf Adelsohn talar om enprocentsmålet. Han sade – vilket jag anser att man bör diskutera – att enprocentsmålet i sig inte är det rimliga utan att det rimliga är att man når fram till en situation som innebär att man ger effektivt verkande u-hjälp.

Det finns naturligtvis risk för att enprocentsmålet i sig medverkar till att man försöker göra av med pengar för att leva upp till det målet och kanske inte alltid ställer krav på effektivitet. Men när jag slår vakt om enprocentsmålet, så är det för att det ligger mycket av symbolvärde i det, såväl här hemma som i dialogen med andra länder. Enprocentsmålet är ett uttryck för det svenska folkets känsla av solidaritet med folken i de fattiga länderna, ett

uttryck för vår vilja att offra för deras del. På samma sätt är enprocentsmålet ett uttryck, i dialogen med andra länder, för ett krav på att de också skall öka sina ansträngningar för att uppnå en bättre verkande u-hjälp.

Under de senaste dagarna har det här i landet flammats upp en debatt om det svenska biståndets effektivitet. Jag har en känsla av att debatten delvis har missförstått och att den felaktigt har tolkats som ett angrepp på vår svenska biståndsmyndighet, SIDA. Jag har anledning att uttala mitt förtroende för SIDA som organisation och för det arbete man utför i utvecklingsländerna. Det är klart att misstag begås, och det finns arbetskraft på alla områden som inte alltid gör rätt. Men det ger oss inte anledning att generellt kritisera SIDA, utan jag vill rent allmänt uttala förtroende för den verksamhet som utförs.

Men kanske har vi alla gjort det misstaget när det gäller u-hjälpen att vi inte har ställt tillräckligt starka krav på mottagarländerna. När utrikesutskottet i somras besökte några afrikanska länder kom vi fram till att en väsentlig del av det svenska biståndet sedan det lämnats i händerna på mottagarländerna har missköts och att man kan tala om klara misslyckanden. Detta är självfallet inte acceptabelt, och därför måste vi kanske överväga att behålla inflytandet över biståndsprojekten längre än vad vi f. n. gör och kanske också överväga att ställa krav av annan karaktär än hittills på de mottagande länderna. Jag är för min del också beredd att ta upp en diskussion om på vilket sätt vi skall ta in frågorna om de mänskliga rättigheterna i övervägandena inför avtalsuppgörelserna med de mottagande länderna.

I södra Afrika har torkan lett till katastrofal nöd. Det har gagnat den sydafrikanska regeringens politik gentemot grannstaterna. I sin stora nöd har t. ex. Moçambique tvingats sluta avtal som väsentligt försvagar landets möjligheter att medverka i kampen mot apartheid. Regeringsdeklarationens uttalande om apartheidpolitiken är välgörande klar, och jag hälsar med tillfredsställelse de nordiska utrikesministrarnas inbjudan till frontstaternas utrikesministrar. En allt större del av vårt bistånd bör tillföras de folk i södra Afrika som alltmer lider av svält och av Sydafrikas grymma förakt för grundläggande mänskliga rättigheter. Denna kamp för de mänskliga rättigheterna bör i framtiden liksom hittills vara ett väsentligt inslag i Sveriges utrikespolitik.

Anf. 17 CARL BILDT (m):

Herr talman! Stig Alemyr hade i inledningen av sitt anförande några utvecklingar om sambandet mellan fred och frihet och den moderata inställningen, vilka möjligtvis skulle kunna föranleda litet textläsning från talarstolen. Jag tycker dock att det intressanta är att ta fasta på det som förenar oss i denna fråga, och jag vill också gärna säga att de formuleringar som på denna punkt letat sig in i utrikesdeklarationen i år är föredömliga och utgör en god bas för det fortsatta arbetet.

Men, herr talman, i inledningen till årets utrikesdeklaration återger regeringen några tankar om det säkerhetspolitiska läget i Norden som med tiden kommit att bli närmast kanoniska.

Det gäller de nordiska ländernas gemensamma strävan efter en politik som gagnar avspänningen i regionen, den svenska neutralitetspolitikens stabiliserande roll, den tilltro som enligt vår uppfattning denna politik möter i omvärlden och de bågge maktblockens av oss förutsatta intresse av att inte rubba det säkerhetspolitiska mönster som rått i Nordeuropa under efterkrigstiden.

Att dessa teser ges en så framträdande plats i årets utrikesdeklaration har självfallet sin alldeles speciella bakgrund. De slås fast som självklarheter just därför att vi kanske inte är så säkra på att de längre är så självklara. Det har kommit in ett element av smygande oro i den nordiska säkerhetspolitiska bilden.

Hufvudstadsbladet i Helsingfors, vars eftertänksamma analyser ofta bildar utgångspunkt för debatten även i andra länder, ägnade den 8 mars en längre ledare åt förtroendeklimatet i Europa – en ledare som f. ö. återfinns i dagens Dagens Nyheter som signerad artikel. Utgångspunkten var Sverige – världnation för Stockholmskonferensen, liksom den stat som med militärt våld gång på gång tvingas söka inskräpa respekt för sin territoriella integritet.

Ubåtskrisen har nu åtskilliga år på nacken. Den ena jakten har följts av den andra. Det är, skriver Hufvudstadsbladet, fråga om "den enda konflikten av internationell karaktär just nu i Europa". Frågan som måste ställas, skriver man, är "om Norden nu är en 'gråzon' som kommit in i ett 'skymningsläge', en krissituation som varken är krig eller fred".

På den frågan har tidningen självfallet inget svar, men man anger i alla fall några tänkbara utgångspunkter.

"Om man ser på de senaste årens säkerhetspolitiska debatt om Norden och därtill beaktar de reaktioner som de norska och svenska ubåtsjakterna har väckt, får man lätt intrycket att det finns marginaler att spela med i denna del av Europa. I Centraleuropa är läget stabilt, för att inte säga låst. Man måste ner till Medelhavet och Mellersta Östern för att åter träffa ett 'spelrum' mellan Öst och Väst."

När regeringen därför i utrikesdeklarationen slår fast att man utgår från att de båda maktblocken har ett oförändrat intresse av stabilitet i det politiska mönstret i Europa, är det således en utgångspunkt med vissa trevande frågetecken.

Under 1970-talet ökade det nordeuropeiska och nordatlantiska områdets strategiska betydelse på ett sätt som man måste beteckna som närmast dramatiskt. I allt väsentligt var det betingat av den nukleära kapplöpningen mellan de bågge supermakterna.

Det kom att dröja relativt länge innan dimensionerna av denna förändring av Nordens strategiska läge uppmärksammades fullt ut också i vårt land. Fortfarande ger påståenden om att vi icke längre lever i ett periferi- eller flankområde, utan i ett strategiskt centralområde, upphov till förvånade och braskande rubriker i pressen.

Denna dramatiska ökning av områdets strategiska betydelse skedde under 1970-talet. Nu har vi att leva med, och mitt uppe i, de framväxande konsekvenserna av denna förändring. På samma sätt som vår reaktion på det

som inträffat var fördröjd, befinner vi oss nu i en situation där drag och motdrag är reaktioner på den grundläggande förändring som redan har skett, eller motreaktioner mot denna och de nya politiska och militära förutsättningar som därmed skapats. Här handlar det självfallet såväl om politiska som om militära drag och motdrag. Till den senare kategorin hör – på den västliga sidan – självfallet främst förhandslagringen av tung materiel till en amerikansk marinkårsbrigad i mellersta Norge, som beräknas vara avslutad mot slutet av 1980-talet. Men i minst lika hög utsträckning handlar det om möjliga drag och motdrag av mer politisk karaktär.

I slutet av 1970-talet förändrade delar av den säkerhetspolitiska debatten i Norden karaktär. Med förankring på vänsterkanten i främst de norska, danska och svenska socialdemokratiska partierna fördes under en tid fram förslag som på sina håll alldeles säkert sågs som inkörsporten till försök att bryta upp delar av det etablerade säkerhetspolitiska mönstret i Norden. Den ensidiga zonkonstruktion som förordades under dessa år och fördes fram som en form av säkerhetspolitisk undermedicin kan mycket väl ha skapat ett intryck av att det nu uppstått marginaler för försök till förändringar i delar av det nordiska mönstret. Främst de danska och norska kärnvapenoptionerna men kanske också obundenheten i delar av den svenska neutralitetsdoktrinen kan ha medverkat till detta.

Det var också vid denna tidpunkt som ubåtskränkningarna började bli ett första rangens säkerhetspolitiskt problem – dock utan att vi då egentligen var medvetna om det, och alldeles säkert utan varje form av samband med denna mer politiska utveckling.

Ubåtskränkningarna har, som jag ser det, i allt väsentligt militära motiv. Den kraftiga ökningen av dessa kränkningar i övergången mellan 1970- och 1980-tal, och den förändrade karaktär de samtidigt fick, kan med betydande sannolikhet föras tillbaka på en kombination av områdets ökade strategiska betydelse och den förändring av militär doktrin samt operativ organisation och planering som under mitten och slutet av 1970-talet började att införas i de sovjetiska stridskrafterna.

Men självfallet skapade ubåtskränkningarna också en delvis ny politisk miljö i Norden, som innebär faror likaväl som möjligheter för den kränkande nationen. Målet för dessa ansträngningar måste självfallet vara att begränsa de politiska riskerna och att maximera de politiska möjligheter som de militärt motiverade ubåtsoperationerna med viss automatik faktiskt skapar.

Därmed handlar det om att i viss utsträckning försöka förändra det existerande mönstret i Norden; sannolikt icke alls i sina grunder eller ens i sina synliga strukturer, men måhända i sina inre fibrer eller i sin dagsaktuella tillämpning.

Ubåtsoperationerna sker med stor ihärdighet och uthållighet. De militära operationernas okänslighet för så gott som varje form av politisk motverkan måste inge bekymmer hos dem som vill tro på de politiska medlens avgörande betydelse i den nationella säkerhetspolitiken. Motsidan vet dessutom att det kommer att ta betydande tid för Sverige att genomföra den militära och marina upprustning som krävs för att risknivån skall höjas till

den punkt där operationerna framstår som även militärt tveksamma.

Av allra största vikt är självfallet att vi i vår samlade politik – den militära politiken och politiken i övrigt – inte skyggar tillbaka för en verklighet som visserligen må framstå som obehaglig men som denna politik i alla sina delar dock måste utgå från.

Det har funnits, som har påtalats tidigare i denna debatt, tendenser till viss oklarhet från regeringens sida när det gäller bedömningen av ubåtskränkningarna. Den formulering som har smugit sig in i årets utrikesdeklaration inbjuder kanske också till sådana tolkningar.

Man skriver att det har funnits indikationer och att man "inte kunnat utesluta" att det rört sig om avsiktlig främmande aktivitet. I själva verket konstaterade regeringen, försvarsministern och överbefälhavaren redan under hösten klara fall av kränkningar, inte enbart fall där man "inte kunde utesluta" att kränkningar hade ägt rum. Den typen av formuleringar får väl betraktas som ett olycksfall – även om det rör sig om ett sakligt och politiskt genomarbetat dokument från regeringskansliet i dess helhet.

Självfallet får kränkningar som dessa konsekvenser för svensk säkerhetspolitik, detta i all synnerhet när dessa kränkningar är ett fenomen som pågår år efter år efter år. Att påstå att kränkningarna inte får några konsekvenser alls är att riskera att skapa ett intryck av att vi ser på kränkningarna med en viss ligkiltighet. Det kan bidra till ett intryck av att det finns marginaler för drag och motdrag i Nordeuropa som inte bör finnas.

En första konsekvens är självfallet försvarets ökade betydelse i den totala säkerhetspolitiken. Utrikes- och försvarspolitikerna kompletterar varandra när det gäller att inge förtroende för den valda säkerhetspolitiska linjen, men där försvarspolitikerna sviktar förefaller utrikespolitikens möjligheter att nå resultat att vara ytterligt begränsade. Trovärdigheten i den form av alliansfri politik som vi valt, och den roll vi strävar efter att spela för stabiliteten i Norden i dess helhet, hänger i ökad grad på den uppfattade styrkan i våra försvarsansträngningar. Vårt försvar måste, som Stockholms-Tidningen ibland brukar framhålla, vara starkt icke bara med våra egna mått mätt utan främst med omvärldens mått.

En andra konsekvens av dessa ihärdiga kränkningar är den nordiska säkerhetspolitikens ökade aktualitet i en rad olika sammanhang och vikten av att med den yttersta noggrannhet pröva olika förslags och utvecklingsriktningars konsekvenser på det framtida nordiska stabilitetsmönstret. Detta har egentligen alltid varit svensk politik, även om det har funnits en del tendenser till hastverk i detta hänseende under de senaste åren.

En tredje konsekvens, herr talman, är vikten av att förankra vår utrikespolitik i den strävan efter nationell säkerhet som också är vår neutralitetspolitikens yttersta grund och inspiration.

Under ganska lång tid fanns det en tendens att gömma undan den nationella basen för vår politik. Det kändes måhända moraliskt riktigare och politiskt finare att klä vår utrikespolitik i grannare, och för en vidare publik säkert mer tilltalande, kostymering. Den upplevda stabilitetssituationen i Norden gjorde det frestande att se svensk utrikes- och säkerhetspolitikens

uppgifter främst i vidare perspektiv.

Neutralitetspolitiken är nationell i ordets egentliga bemärkelse. Den utgår från det svenska egenintresset av att stå utanför ett krig som rasar också i vår omvärld. Av den anledningen har den under vissa skeden på sina håll framställts som omoralisk och egoistisk. Detta är självfallet fel. Den ger ett bidrag till vår nationella säkerhet. Men därigenom ger den också det bästa bidraget till Nordens stabilitet. Inget svenskt bidrag till freden kan vara mer konkret än detta.

Men därtill kommer att det är strävan efter nationell säkerhet som gör vår neutralitet trovärdig. Så länge vår politik uppfattas som fast förankrad i våra nationella säkerhetssträvanden kommer den att ses som logisk och därigenom som trovärdig. Den dag den ses som inspirerad eller påverkad av andra, måhända vidare strävanden, kan den delvis komma att framstå i en annan och måhända mera påverkbar dager. Det får inte ske.

Följer vi dessa grundlinjer och drar vi på rätt sätt dessa konsekvenser av vad Hufvudstadsbladets redaktör kallar "den enda konflikten av internationell karaktär i Europa just nu", tror jag att utrikesdeklarationens inledande, gamla kanoniska formuleringar om läget i Norden förblir möjliga att upprepa även längre fram i tiden. Det är inte längre en självklarhet, men det måste vara det yttersta målet för den samlade svenska politiken att det skall förbli möjligt.

Anf. 18 STURE KORPÅS (c):

Herr talman! Utrikesutskottets ordförande inledde med att betona det goda klimat av samarbete som råder i riksdagens utrikesutskott. Jag tror också att det är viktigt att understryka det. Det är ju där som det parlamentariska grovgörat på det utrikespolitiska området görs.

Det är självklart att partierna har sina speciella utrikespolitiska linjer, och det måste vi ju också utgå ifrån i utrikesutskottet. Men därutöver sker där i hög grad ett arbete som syftar till att minska motsättningarna inom det svenska samhället på det utrikespolitiska området och att klart uttrycka en svensk uppfattning så långt det är möjligt. Jag vill gärna säga att detta i hög grad gäller samtliga partier i utrikesutskottet. Alla riksdagens fem partier är företrädare där. En offentlig debatt kan ju lätt ge intryck av att det är stora utrikespolitiska skillnader mellan partierna. Det präglar inte arbetet i utrikesutskottet.

Utrikesdebatten har traditionellt gärna gällt förhållanden långt borta, även om de kan ha legat oss nära om hjärtat. I dag vore det, tror jag, att ge vår omvärld felaktiga signaler, om vi inte, som de flesta talarna gjort, lade stor vikt vid vår egen säkerhetspolitiska situation. Även jag vill därför inleda med att kommentera den trafik i våra vatten som upprört oss under år nu och särskilt under de senaste veckorna.

Det kändes lugnare i många svenska hem när partierna kom överens om en ram för det svenska försvaret som gav oss en möjlighet att behålla en nödvändig nivå på vårt neutralitetsförsvaret.

Det okända i våra vatten skrämmer människor. Vi måste ta både det

okända och människornas oro på allvar. De politiska partierna visade till sist att de gjorde det.

Jag upplevde, herr talman, den 9 april 1940 i Karlskrona. Människor kände allvaret i hotet den gången. Hotet nu är mera oklart, men det gör inte att det känns mindre allvarligt.

Vi befann oss i kanten av själva kriget den gången. Det gör vi uppenbarligen nu också. Sverige har levat i fred i 170 år. Det gör vi knappast just nu.

Vi vill inte, men vi måste använda vapen. För första gången sedan Napoleonkrigen skjuter svenska soldater på svenskt territorium mot människor och farkoster från främmande land. För första gången i sin 300-åriga historia är Karlskrona örlogsbas utsatt för något slags angrepp.

Vi måste inse allvaret i detta. Vi har inte bevis tillräckligt för att agera politiskt, säger man. Men det är inte heller det viktigaste. Den som sänder inkräktare vet att de finns i våra vatten. När vi gör allt vi kan för att hindra den verksamheten, när ett budskap rätt adressat utan att vi behöver agera politiskt. Att öka risken för inkräktare att bli röjda tycks vara enda sättet att få slut på trafiken och på vad den innebär av hot.

Sverige är alliansfritt i fred för att kunna vara neutralt i krig. Kring denna målsättning är de oberoende partierna också eniga. Den förutsätter emellertid att vi visar att vi förmår hålla inkräktare borta från vårt territorium.

Det aktuella hotet mot våra kuster har rimligen något samband med Nordens ökade strategiska betydelse i stormaktspolitiken. Problemen för vårt försvar blir inte mindre av att våra nordiska grannar i öst och väst betraktar Sveriges neutralitet och vår förmåga att hindra främmande makter från att utnyttja vårt territorium och vårt luftrum som en förutsättning för den egna säkerhetspolitiken. Trovärdigheten i vår neutralitetspolitik prövas nu i våra vatten. Det är en allvarlig sanning. Att nonchalera den kan bli ödesdigert.

Förutsättningen för vår neutralitet är vårt eget beslut. Den kan också hävdas bara genom vår egen styrka. Det får inte bli en vana att företrädare för den svenska regeringen kasserar in löften från stormaktsledare att de skall respektera vår neutralitet och vår integritet. Börjar vi grunda vår säkerhets- och neutralitetspolitik på sådana löften, är vi inne på en farlig väg.

Sverige har valt sin alliansfrihet och sin neutralitet självt. Vi har valt denna ställning som en konsekvens av vår historiska erfarenhet och vår värdering av vårt strategiska läge. Det är inte en självisk position för att komma undan på andras bekostnad. Jag har redan talat om vad det kräver av oss att hävda vår neutralitet i ett läge, där spänningen stiger omkring oss. Att vi menar att vår neutralitet ger den bästa tryggheten för det svenska folket är självklart. Den ger oss emellertid också en möjlighet att betyda mera även för folken utanför vårt eget land. Den påverkar förutsättningarna för våra grannars säkerhetspolitik. Ytterst påverkar den balansen i norra Europa och därmed världsfreden i stort. I vår värld binds emellertid en allt större del av resurserna upp i rustningskapplöpningen. Samtidigt blir förutsättningarna allt sämre för världens fattiga att leva ett människovärdigt liv i hälsa och trygghet.

När världen har ropat på nationer som velat ta ledningen i arbetet på

nedrustning och folkförsoning, har Sverige svarat. När världens fattigaste har kallat på sitt stumma språk, har vi lyssnat. Som en neutral stat har vi haft en särskild möjlighet att göra det. Därmed har det också blivit en skyldighet.

Särskilt två allvarliga hot hänger över mänskligheten. Det ena är rustningarna och den ökande politiska och ekonomiska spänningen. Det andra är den pågående förstöringen av jordens miljö och produktiva resurser. Gunnel Jonäng kommer senare att tala om Sveriges insats för nedrustning och minskade spänningar. Jag skall ta upp det andra området, den pågående förstöringen av jorden som ett hem för mänskligt liv.

Situationen i Afrika ger oss särskilt en illustration till vart vi är på väg. FAO, FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation, har förklarat 24 av Afrikas länder som katastrofområden. Torkan är visserligen ett gammalt problem, och den har gått över och återkommit med något slags regelbundenhet. Det är emellertid nu uppenbart att torkan blivit så allmän och så djup att växlingarna mest blivit variationer i nödens intensitet. Världsdelen hotas att slås ut.

Under åren 1971–1981 minskade Afrikas jordbruksproduktion per capita med 10 %. Med ytterligare 10 % har den minskat under de senaste två tre årens rekordtorka. Man har sett denna torka som tillfällig, men det finns ännu inga klara tecken till en ljusning.

Även i ett land som Zimbabwe, där man har odlat spannmål för export, töms nu hela bygder på människor, som i förtvivlan vandrar bort från nedvissnade fält och torra vattenhål.

Själva det rika Sydafrika, som normalt skördat 12–15 miljoner ton majs årligen, har nu i två år bara skördat 3–4 miljoner ton. Landet kunde ännu för något år sedan använda spannmål som ett ekonomiskt och politiskt vapen mot behövande grannar. Nu har Sydafrika i två år varit en av de största köparna på den amerikanska marknaden.

Sydafrikas svarta, särskilt de i de s. k. hemländerna, delar nu med en stor del av Afrikas folk hotet om att nöden leder till undergång. Utplåningen hotar inte bara genom brist på vatten och mat. Förödelsen är så dramatisk att man kan räkna med att mellan hälften och två tredjedelar av Afrikas folk om 15 år kommer att sakna bränsle för sin matlagning.

Naturförstöring och folkökning hotar även andra delar av världen med en "afrikansk" utveckling. Situationen är mycket svår i delar av Sydamerika, t. ex. Peru, Bolivia och Brasilien. I Asien är läget särskilt kritiskt i delar av Indokina, t. ex. Vietnam och Kampuchea. Syd- och Östasiens tätbefolkade bygder är normalt bördiga. Den enorma mängden människor, fortfarande i snabb ökning, gör emellertid att en missväxt får svåra konsekvenser.

Torkan och jordförstöringen tar sin allt större tribut även här. När krisen slår på allvar där, så räcker världens resurser inte långt. Torkan har på olika håll i världen samtidigt eller efteråt haft sin lika katastrofala motsats i skyfall och översvämningar. Detta har inte botat torkan, det har fullbordat effekten genom att slå ut gröda och boskap och själva den livgivande jorden.

Det kan synas som om man snabbt kan öka spannmålsproduktionen i de nuvarande överskottsländerna. Snart nog kan vi emellertid bryskt vakna upp

ur den föreställningen. Förstöringen även av Amerikas bästa jordar går fort. De intensivt odlade överskottsområdena för vete väster om Klippiga bergen blir allt torrare. Öknen väntar.

I en värld där många främst räknar stridsspetsar och divisioner, där andra mest räknar marknadsandelar, där måste vi hävda att alla människor måste räknas – och räknas lika.

Vi är ett litet folk. Vi har emellertid ännu en möjlighet att tillsammans med besläktade folk ändra världens gång mot katastrofen.

Svensk kapacitet, dvs. svenska människor, svensk forskning och svenskt näringsliv, måste så långt möjligt inriktas på att möta dessa hot mot grunden för mänskligt liv på jorden.

Kan det löna sig? frågar någon.

Ja, om man räknar människor och tror på ett lika människovärde och på värdet av att människosläktet lever vidare. Till sist är även detta, herr talman, en fråga om vår egen säkerhet och vår egen värdighet som människor.

Anf. 19 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill rikta kammarledamöternas uppmärksamhet på att anslag om kvällssammanträde kl. 19.30 nu har uppsatts.

Anf. 20 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Samtliga talare i den debattomgång som vi har bakom oss har tolkat den rädsla och ängslan som vi alla känner för att vår värld skall kastas in i ett allt förgörande krig. Att denna ängslan känns särskilt påtaglig just nu beror på att det sprakar och flyger gnistor från en rad farliga brandhärdar; konflikten Iran–Irak, Libanon, Cypern, Afghanistan, Kampuchea, Södra Afrika, Centralamerika är sådana brandhärdar, som med en olycklig utveckling kan sluta i ett världsomfattande krig.

Det känns inte bättre och tryggare när man samtidigt konstaterar att de båda supermakterna ständigt strävar efter att utvidga sina maktsfärer och också lyckas med detta. De reella maktcentra i världen finns i dag i Moskva och Washington, och mellan dessa finns en isande kall klyfta, som under de senaste åren ständigt har vidgats.

Det kalla kriget från 1950-talet är åter en realitet. Misstro, beskyllningar och hätska utfall har präglat umgänget mellan Sovjet och USA, och undan för undan har förhandlingsdörrarna stängts och skylten "Förhandlingarna avbrutna på obestämd tid" har hängts fram över dörrlåsen.

När Sovjet i mitten av december, efter det att amerikanerna börjat utplacera sina kryssningsrobotar i Västeuropa, lämnade förhandlingarna i Genève var alla direkta förhandlingsvägar mellan de båda supermakterna stängda.

Så var läget när Stockholmskonferensen om förtroendeskapande åtgärder i Europa startade.

"När det är mörkast lyser hoppets stjärna klarast" är ord av sanning, och faktiskt tändes en hoppets låga just i konferensstarten.

Sovjets och USA:s utrikesministrar infann sig till den stora "elefantdans" med alla andra länders utrikesministrar i inledningen av konferensen, och vid ett direkt möte mellan dessa båda drogs riktlinjerna upp för nya kontakter. Bara genom denna händelse kan man säga att Stockholmskonferensen fick ett berättigande. Ett återupplivande av samtalen om avspänning mellan de båda supermakterna är den viktigaste förtroendeskapande åtgärden på den långa vägen mot fred och nedrustning.

Stockholmskonferensen fick en enorm publicitet i upptakten, över tusentalet journalister bevakade den, och den inledande dramatiken fick väl många att ha för stora förhoppningar på direkta förhandlingar och snabba resultat också vid själva konferensen. Av denna förväntan finns en viss spegling både i svensk och i utländsk press när konferensen nu tar en paus fram till maj, och man klagar på det långsamma tempot.

I konferensens planering finns ett tidsschema – konferensen kommer att pågå i ca tre år. Under det första konferensskedet har tidsschemat hållits och en dämpad förväntan infriats. Det pågår en supermaktsdialog, och även om man ännu intar helt olika positioner med sina förslag är dock dialogen ett faktum.

I enlighet med sina instruktioner samarbetar Sverige i konferensen i första hand med gruppen av neutrala stater, den s. k. NN-gruppen, och dessutom med våra nordiska grannar. I NN-gruppen har Sverige spelat en framträdande roll och väl axlat det moraliska ansvar som följer med värdskapet, och med ett genomarbetat arbetspapper bidragit till det gemensamma förslag som NN-gruppen lagt fram. NN-gruppens förslag har mottagits positivt av övriga parter på konferensen som ett underlag för vidare förhandlingar. Eftersom jag tillhör den svenska delegationen och fått följa arbetet på nära håll, känner jag det angeläget att ge den svenska delegationsledningen en eloge för skickligt arbete i det känsliga första skedet. Efter att ha arbetat med nedrustningsfrågor i mer än tio år kan jag också konstatera att det är hög standard på våra nedrustningsförhandlare.

När delegaterna återsamlas den 8 maj börjar det egentliga förhandlingskedet, och olika arbetsgrupper skall ta sig an konkreta frågor. I dessa arbetsgrupper talar delegaterna på nära håll med varandra och kontakter knyts. Detta är ett stort värde i sig självt. Stockholmskonferensen har en lång tidsplanering. Denna typ av förhandlingar är tidskrävande och måste få den tid de behöver. Endast med tålamod och ett enträget arbete kan Stockholmskonferensen få fram det dokument som i Wien 1986 skall ligga till grund för direkta nedrustningsförhandlingar.

F. n. finns det en skugga över Stockholmskonferensen och Sverige som nation. Medan vi talar om olika förslag för att skapa förtroende mellan Europas stater kränks åter vårt lands gränser av objudna besökare vid våra kuster. Dessa kränkningar är ett hot mot Sveriges frihet och oberoende och en utmaning mot svensk neutralitetspolitik.

När den ryska ubåten en höstmorgon upptäcktes långt inne i det svenska skyddsområdet vid Karlskrona ruskade det om det svenska folket, och man började fundera över vad som var på gång. Var händelsen en enstaka

förlöpning mot Sverige, eller var det ett första säkert tecken på att Sovjet jagade nya positioner i Östersjöområdet? Den ryska förklaringen om en felmanövrering var det ingen som trodde på.

Sedan har ytterligare kränkningar av svenskt territorium förekommit. Den s. k. ubåtskommissionen har fastslagit att intrånget i Hårsfjärden också har sovjetiskt ursprung. Under sommaren och hösten har ubåtsjakter bedrivits längs hela vår långa kust, och den senaste dramatiken har återigen utspelats i Karlskronaområdet.

Ännu finns inga säkra bevis för vem som nu senast varit framme i Karlskrona, men vid två tidigare tillfällen har det fastslagits från svensk sida att det är vår mäktige granne i öster, Sovjet, som är den skyldige.

Detta ger anledning till denna allvarliga frågeställning: Är målsättningen militär – att utspionera svenska försvarsanläggningar, att rekognoscera inloppet till våra viktigare hamnar eller att göra dolda mineringar? Syftet är i alla dessa fall krigsförberedelser mot Sverige.

Målsättningen kan också vara militärpolitisk i vidare bemärkelse: Sovjet är i färd med att flytta fram sina positioner i Östersjöområdet, så att det på allvar sätter Sveriges oberoende i fara.

Den allvarliga slutsatsen måste man dock dra: kränkningarna har skett efter en fastlagd rysk strategi. Sedan må impulserna ha kommit från militärt eller politiskt håll – det förändrar inte bilden nämnvärt.

Detta ställer den svenska utrikesledningen och Sveriges riksdag i ett mycket svårt läge. Utan att provocera måste vi, militärt och politiskt, agera med sådan fasthet och konsekvens att Sovjetledningen förstår att vi är beredda att betala ett mycket högt pris för vårt oberoende.

Till rysk diplomatisk tradition hör, förutom en långsiktig målsättning, också att betrakta eftergifter i förhandlingar, inte som kompromissvilja utan som svaghet.

Militärt stärker vi nu övervakningsskyddet vid våra gränser, och vi måste också ge klara politiska signaler. Varje kränkning måste undersökas, och sökandet efter inkräktarna eller spår av dessa måste ske oförtröttligt. Sverige får inte tröttnas ut, så att vi tar kränkningarna med en axelryckning och släpper efter på övervakningen. Än mindre finns det något att underhandla om på det politiska området.

När svenska regeringsmedlemmar kommenterar ubåtsjakten i Karlskrona är det inte heller särskilt lämpligt att göra det i skämtsamma ordalag. De som står mitt i smeten och stressen nere i Karlskrona kan inte uppskatta den sortens skämtlynne.

Sverige strävar efter ett vänskapligt förhållande till Sovjet. Men vi är fast beslutna att värna vårt oberoende. Ingen får förledas att tro att denna vilja sviktar eller är förhandlingsbar. Det är också viktigt att världen i övrigt har detta klart för sig. Uppstår tvivelsmål här förändras nämligen hela den strategiska bilden i Nordeuropa på ett mycket farligt sätt.

Utrikesministern har i ett replikskifte tidigare i dag sagt, att om inte nya bevis kommer fram om att det är Sovjet som kränker vårt territorium, är den svenska regeringen beredd att återuppta normala relationer med statsled-

ningen i Sovjet. Det innebär konkret ett utbyte på ministernivå genom att i första hand en inbjudan riktas till den sovjetiske jordbruksministern.

Det är naturligtvis en omdömesfråga hur länge en karenstid skall vara efter de bevisade kränkningarna. Det viktiga är att den svenska artigheten inte uppfattas som undfallenhet eller svaghet.

En inbjudan har också kommit till den svenska riksdagen om ett officiellt besök i Moskva. Folkpartiets riksdagsgrupp har behandlat denna fråga och anser inte att det i dagsläget är lämpligt att fatta något beslut i den. Folkpartiets riksdagsgrupp föreslår alltså att inga initiativ tas från riksdagens sida för att aktualisera den vilande inbjudan till ett besök i Moskva.

Herr talman! Jag skall ägna den svenska u-hjälpen några få ord med anledning av en aktuell intervju i Dagens Nyheter. Först och främst vill jag fastslå att folkpartiet slår vakt om enprocentsmålet vad gäller storleken på det svenska biståndet. Men det betyder inte att vi på något sätt vill göra avkall på effektivitetskravet i fråga om insatserna.

Frågan om effektiviteten och inriktningen på det svenska biståndet har alltså varit föremål för en intervju i Dagens Nyheter. Statssekreterare Gösta Edgren har där fällt omdömen om den svenska u-hjälpen som är i högsta grad uppseendeväckande. Till att börja med är det märkligt vilken undfallenhet han i intervjun visar mot den kritik av den svenska u-hjälpen som han ställs inför. På snart sagt varje punkt instämmer han i de kritiska synpunkterna. Det är naturligtvis ett positivt drag att erkänna fel och brister när förhållandena är dåliga. Men Gösta Edgren har under lång tid haft ett tjänsteansvar och ett politiskt ansvar för inriktningen av det svenska biståndet, och han har haft möjlighet att ge nya signaler. Några sådana har inte kommit, trots att vi i folkpartiet har efterfrågat en nyorientering för att göra hjälpen effektivare. Efter denna intervju är det med förväntan som jag ser fram mot konkreta förslag till en kommande nyorientering.

Yttrandena i intervjun har också en annan dimension. De riktar kritik mot SIDA:s personal, som har att utföra jobbet och följa upp de politiska besluten. Jag vet att många anställda i SIDA har haft kritiska synpunkter på det sätt som u-hjälpen har bedrivits på, men de har lojalt fullföljt de politiska besluten ute på fältet. När en framstående person i regeringskansliet kryper undan för kritik som borde drabba den politiska ledningen, utlämnar SIDA:s biståndsarbetare genom att kalla dem okunniga och inte reagerar när kritikern kallar dem oärliga, måste det upplevas som ett hugg i ryggen. Detta har också SIDA-chefen senare mycket riktigt framfört i en artikel i samma tidning.

Vid en nyorientering av det svenska biståndet behövs en lojal personal på SIDA. Jag har intrycket att SIDA:s personal besitter en mycket stor kompetens och är skicklig. Därför hoppas jag att SIDA:s anställda också får bevis på politikernas lojalitet mot dem.

Anf. 21 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Den 14 mars 1983 stod följande att läsa i New York Times:
Vi fick gång på gång höra berättelser om hur regeringssoldater i uniform,

som kommit till byarna, radat upp män och kvinnor och därefter skjutit dem. Men uppenbarligen slösar de inte ammunition på barnen. De lyfter upp dem i fötterna och krossar deras skallar mot husväggarna. Eller de knyter rep runt deras halsar och stryper dem. Vi hörde talas om barn som kastades upp i luften och sedan spetsades på bajonetterna.

Detta, herr talman, är vittnesmål av New York-advokaten Stephen Kass och professorn i internationell rätt Robert Goldman efter ett besök i Guatemala. Berättelserna kunde lika gärna ha gällt El Salvador. Dessa två regimer i Centralamerika har utmärkt sig för extrem brutalitet. Där saknar breda folklager de allra mest elementära mänskliga rättigheter.

Guatemala var för 30 år sedan en löftesrik demokrati. Den demokratin satte USA stopp för. Varför? Därför att den inte passade de stora amerikanska fruktbolagen. Deras möjligheter att roffa åt sig Guatemalas rikedomar beskars av den folkligt valda regering som styrde landet för 30 år sedan.

Vad som händer i Guatemala i dag skall ses i ljuset av vad som då skedde. USA är direkt ansvarigt för 30 år av förnedring av, tortyr av och mord på Guatemalas befolkning. Av landets ca 7 miljoner invånare är ungefär hälften indianer. De olika militärregimer som avlöst varandra under dessa år har bedrivit en makalös terror mot just indianerna, bl. a. med hjälp av ökända dödsskvadroner. Indianerna tillhör Guatemalas allra fattigaste – över 70 % är analfabeter.

I Guatemala kan inte hälften av stadsbefolkningen och 75 % av landsbygdsbefolkningen skaffa tillräckligt med mat för dagen. De lider av undernäring, saknar arbete, har dålig eller ingen sjukvård alls, bor i vad som vi närmast kan kalla ruckel.

Honduras är det allra fattigaste landet i Centralamerika. Över hälften av dess fyra miljoner invånare lever i extrem fattigdom.

I El Salvador fördelades 1980 landets nationalinkomst på följande sätt: 66 % gick till den rikaste femtedelen av befolkningen, 2 % – jag säger 2 % – till den fattigaste femtedelen av befolkningen. Ungefär samma förhållanden råder här som i Guatemala och Honduras. Mer än 40 000 salvadorianer har dödats av högerextremistiska dödspatruller under de senaste fyra åren.

Dessa länder är dock inte unika i Latinamerika. I Chile, Uruguay och Paraguay råder lika vidriga förhållanden. För inte så länge sedan gällde detsamma i Argentina.

Utmärkande för dessa regimer är att de inte enbart erhåller militär utrustning från USA. De har dessutom amerikanska rådgivare och tortyrexperter till sitt förfogande. Utmärkande är också att det är USA som direkt eller indirekt ligger bakom tillsättandet av militärregimerna med ett väl förberett infiltrationsarbete av den amerikanska underrättelsetjänsten CIA. Många av oss minns vad som hände med Goulart i Brasilien 1964, då en progressiv regering ersattes av stöveltramp och bajonetter, eller i Dominikanska republiken där amerikanska infiltratörer med våld lyckades hindra en demokratisk utveckling.

Hur kan det då vara möjligt att USA, som ju framställs som den stora

demokratin, håller dessa människofientliga regimer i Latinamerika om ryggen? Karakteristiskt för den utvecklade kapitalismen är dess imperialistiska stadium, vilket innebär att man inte bara exploaterar det egna landets naturrikedomar och folk utan också strävar efter kontroll över andra länders tillgångar. Tvång genom militärdiktaturer är inget hinder i denna strävan – cyniskt nog motsatsen. Den imperialistiska kulturen – eller okulturen – sköljer över dessa länder och håller på att utplåna seklers folkliga traditioner.

För några år sedan erhöll de nordamerikanska storbolagen 4,25 dollar för varje investerad dollar i Latinamerika, Afrika och Asien. Det var detta ojämlika förhållande som den demokratiska regeringen i Guatemala ville sätta stopp för 1954. Det är sådan stöld som de demokratiska krafterna i Guatemala, Honduras, El Salvador, Chile, Paraguay och Uruguay vill sätta stopp för. Straffet för att ställa sådana nationella krav är förföljelse, tortyr och avrättning.

Den här grova exploateringen av länder i tredje världen går inte heller Sverige fri från. Vi har stora multinationella bolag som deltar i denna utplundring i tredje världen. Jag tror inte, herr talman, att de svenska multinationella företagen vill ha mindre utdelning än vad de amerikanska bolagen får på sina investerade pengar i tredje världen.

Den svenska högern som högljutt brukar protestera, när myndigheter här hemma exempelvis kan tänkas inskränka fri etableringsrätt eller näringsfrihet, som den betraktar som viktiga inslag i de mänskliga rättigheterna, förhåller sig märkligt tyst när det gäller de ohyggliga brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna som pågår i Latinamerika.

Vad beror denna tystnad på? Kan orsaken vara den, att svenska företag deltar i den internationella exploateringen av andra länders folk och tillgångar? Kan tystnaden bero på att majoriteten i denna kammare omhuldar ett ekonomiskt system som till sin struktur helt enkelt måste fungera brutalt för att överleva? Varför tiger ni om indianmassakrerna i Guatemala, El Salvador och Honduras? Varför tiger moderata samlingspartiet fortfarande om USA:s övergrepp mot en liten och försvarslös stat som Grenada?

1979 störtades den förhatliga Somozadiktaturen i Nicaragua. Somoza begick samma fruktansvärda illdåd mot sitt lands befolkning som det som nu pågår i El Salvador. I och med diktatorns fall berövades de amerikanska storbolagen sina möjligheter att exploatera landets naturrikedomar och dess folk. Storgodsägarna framtogs sina stora jordinnehav. Utbildning och hälsovård byggdes ut. På de knappt fyra år som förflutit lyckades man genom en ambitiös alfabetiseringskampanj reducera analfabetismen till mindre än 10 %. För fyra år sedan uppgick den till 70 %.

USA har reagerat aggressivt mot denna demokratisering på – som det ironiskt nog kallas – USA:s bakgård. Mönstret nu är detsamma som i Guatemala för 30 år sedan. Från Honduras bedrivs med hjälp av gamla Somoza-anhängare och USA-understödd militär ett regelrätt krig mot Nicaragua. Förstörelse av byar och städer, ekonomiskt sabotage, kidnappningar och mord – det är vardagen för ett land som efter ett långt befrielsekrig

inget annat önskar än fred för att fortsätta det nödvändiga sociala och ekonomiska uppbyggnadsarbetet.

Samma typ av sabotageverksamhet utsätts länder som Angola, Moçambique och Cuba för. Det är länder som alla hävdar rätten till att landets naturfyndigheter skall kontrolleras av det egna landets befolkning och komma detta till godo. Det är länder som satsar på att bereda sitt folk utbildning och kunskap, rätten till ett människovärdigare liv.

USA-imperialismen betraktar dessa länder som hot mot deras intressen. Och det är de givetvis, för tillåts dessa länder att i fred bygga ut en för sina förhållanden ekonomisk och social välfärd, så utgör de en stor fara för de utländska multinationella bolagen och på sikt också för militärdiktaturena. Tillåts de utvecklas – utan hot om utländsk infiltration – kommer de att utgöra en inspiration för miljoner förtryckta människor. Dessa kommer att organisera sig mot förtryckarna och överföra det egna landets tillgångar i hela folkets ägo.

Det gäller för USA och dess kapitalintressen att med alla medel stoppa denna utveckling. Stora delar av borgerligheten i vårt land ställer upp, om inte direkt så indirekt, bakom USA-administrationens brott mot vedertagna internationella bestämmelser.

Ni angriper Nicaragua med argument lånade från just den stormakt som hotar detta lands nationella oberoende. Visst begår man misstag även i Nicaragua, men det hedrar landets ledning att man erkänner detta och försöker rätta till dem. Visst begår man fel också i Vietnam, Tanzania, Zambia, Angola, Moçambique och andra progressiva länder i tredje världen. Men dessa länder har *ett* gemensamt: att slå vakt om sitt nationella oberoende, att sätta stopp för USA-imperialismens ränker och sabotage, att jämt sprida landets, om än knappa, tillgångar för att motverka hunger och misär, att bereda människor möjlighet att lära sig läsa och skriva.

För oss socialister är det viktigt att ge uttryck åt vår solidaritet med dessa länder, men det hindrar oss inte att säga ifrån, när vi tycker att något är fel. Högern må fortsätta tiga inför de ohyggliga brott som begås i Centralamerika och det övriga Latinamerika – i demokratins namn. Historien kommer att döma er.

Herr talman! Till sist södra Afrika. Olle Göransson, socialdemokratisk riksdagsledamot och tillika ledamot av den kommitté som skall se över Sydafrikalagen, har hävdad att de svenska företagen i Sydafrika bör få finnas kvar, inte minst med tanke på arbetstillfällena i vårt land. Jag vill be utrikesministern, som just nu sitter och pratar, var vänlig och lyssna: Är det också utrikesministerns uppfattning att de svenska företagen skall finnas kvar i Sydafrika bl. a. med tanke på att det gäller ett antal arbeten i Sverige? Är det så man skall se på solidariteten med de fattiga och de förtryckta, och är det så man skall gradera den i fortsättningen? Jag hoppas att Olle Göransson är ensam om sin inställning, att den inte delas av regeringen.

Anf. 22 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Vi har vant oss vid att riksdagens utrikesdebatter är ganska lugna tillställningar. Utrikesministerns deklaration har år efter år innehållit ungefär samma formuleringar. De stora partierna brukar vara ganska samstämmiga när det gäller grundinställningen till vad som är klok svensk utrikespolitik. Oppositionens kritik har gällt detaljer och regeringens hantering av nya situationer. Debatternas funktion har blivit att demonstera uppslutningen bakom den traditionella svenska utrikespolitiken. Jag bortser här från kommunisterna, som fortfarande bär på ett ideologiskt arv och känslomässiga bindningar österut, vilket gör dem aparta i utrikespolitiska frågor.

Men under de allra senaste åren har också moderaterna börjat röra sig bort från vår traditionella svenska linje. Jag har tänkt ägna några minuter i den här debatten åt moderaternas utrikespolitiska agerande, inte så mycket här i riksdagen men ute i "busken", som det brukar heta. Moderaterna är ju nu vårt största oppositionsparti, och partiet tycks enligt opinionsmätningarna fortsätta att öka, främst bland yngre väljare. Moderaternas åsikter är därför betydelsefulla när det gäller att förutse vad en eventuell borgerlig valseger i nästa val skulle betyda för svensk utrikespolitik. Visserligen var mittpartierna under de sex borgerliga åren efter 1976 noga med att hålla moderaterna borta från utrikesdepartementet, men med nuvarande röstfördelning mellan de tre partierna blir moderaterna ensamma mycket större än centern och folkpartiet tillsammans, och då vill det mycket till för att hålla Carl Bildt borta från Arvfurstens palats.

Jag vill dock med en gång säga att jag inte tror att moderaternas särlinje i utrikespolitiska frågor får något särskilt starkt gensvar ute bland väljarna. Det är andra frågor som lockar till moderat röstning. I en opinionsmätning som gjordes våren 1983 ställdes frågan: "Vilket av de politiska partierna i vårt land tror ni bäst kan föra Sveriges talan internationellt i freds- och nedrustningsfrågor?" Bara 4 % svarade att det var moderaterna. Av dem som röstat på moderaterna var det bara 18 % som ansåg att det egna partiet var bäst i dessa frågor, medan inte mindre än 39 % av de moderata väljarna ansåg att socialdemokraterna var bäst skickade att sköta svensk utrikespolitik.

Med sådana förödande siffror som bakgrund är det litet förvånande att Carl Bildt ges så stor frihet att driva utrikespolitiska särlinjer. Den grupp unga politiker som nu ägnar sig åt moderaternas utrikes- och säkerhetspolitik är troligen inte särskilt representativ för åsikterna i det egna partiet och bland de egna väljarna. Men studerar man litet den miljö där moderaterna rekryterar sina framtida utrikespolitiska debattörer, så förstår man sammanhangen. Budskapet från Fria moderata studentförbundet låter så här:

"Regeringen Palmes exempellösa eftergifts- och undfallenhetspolitik gentemot Sovjet måste brytas. Vårt militära försvar måste få radikalt höjda anslag och en reell möjlighet att fullgöra sina uppgifter. Detta måste ske trots en nödvändig nedskärning av de totala offentliga utgifterna. Vi måste klart deklarera att vi tillhör den fria, demokratiska världen och att vår alliansfrihet

inte ändrar detta. Om våra politiker inte förmår att fatta dessa nödvändiga beslut, måste vår frihet tryggas på annat sätt, t. ex. genom biståndsavtal med NATO.”

Jag vill naturligtvis inte göra moderaternas företrädare här i riksdagen ansvariga för vad deras studentförbund skriver, men citatet illustrerar ändå vilken skörd den moderata draksådden ger vid våra högskolor och universitet.

Till den aktivering av partiets utrikespolitik som den nya moderata ledningen genomfört har hört ett mer engagerat deltagande i Internationella demokratiska unionen och Europeiska demokratiska unionen (IDU/EDU), ofta benämnd ”den Svarta internationalen”. Ulf Adelson är vice president i IDU och fick vid den senaste kongressen i Madrid i februari i år det delikata uppdraget att föreslå vilka nya partier som skall släppas in som medlemmar i den Svarta internationalen. Värddparti i Madrid var *Allianza Popular* med Francos tidigare informationsminister *Fraga Iribarne* som ledare. Andra ledande IDU-personligheter är *Franz Josef Strauss* och *Margaret Thatcher*. Även *Ronald Reagans* republikanska parti är medlem.

Man får innerligt hoppas att Ulf Adelson och hans medarbetare känner sig som vänstermän i den här illustrera församlingen. Men det betydelsefulla är naturligtvis den ideologiska och utrikespolitiska markering som moderaternas aktiva engagemang i IDU/EDU innebär. I fråga om exempelvis Centralamerika står moderaterna bakom IDU:s stöd för *Kissingerkommissionens* förslag. Dessa skiljer sig ju radikalt från vad som är den officiella svenska synen på problemen i Centralamerika.

Moderaterna har naturligtvis genom sin ideologiska hemvist bland de mest reaktionära grupperna i västvärlden svårt att ta ställning i utrikespolitiska frågor som innebär kritik av partifränder.

När moderaterna under de senaste åren ställt upp i kampen mot en frysning av kärnvapenrustningarna, så har det skett med exakt samma argument som Reagan använder mot dem i USA som vill kärnvapenfrysning.

När moderaterna går emot svenska förslag i FN om icke-förstaanvändning av kärnvapen, så sker det också med användande av de vanliga NATO-argumenten. Det bör kanske tilläggas att det var den sista regeringen *Fälldin* som lade fast Sveriges politik i fråga om frysning och ”non-first-use” av kärnvapen.

De här två exemplen illustrerar också moderaternas syn på svensk säkerhetspolitik. Det är närmast en definitionsfråga att högern/moderaterna i alla lägen vill ha mer pengar än övriga partier till det militära försvaret. Men lika allmänt känt är nog inte att de anser att det militära försvaret är det viktigaste inslaget i vår säkerhetspolitik. I en partimotion från januari 1983 slås fast: ”Vårt försvars styrka är den kanske viktigaste fredsfaktorn som vår egen politik har ett direkt och omedelbart inflytande över.”

Detta stämmer dåligt överens med traditionell svensk säkerhetspolitik. Att sätta militär styrka i första rummet och det utrikespolitiska agerandet i andra hand – det är faktiskt att reducera vår neutralitetspolitik till en folkrättslig formalitet.

Vi andra menar ju att det är omvärldens förtroende för vår beslutsamhet att fullfölja neutralitetspolitiken som är det främsta skyddet för freden och vårt viktigaste bidrag till stabiliteten i Norden. Försvarets uppgift är att vara ett stöd för denna neutralitetspolitik och öka dess trovärdighet. Men vapnen får naturligtvis inte vara vårt lands främsta fredsinstrument.

I ett säkerhetspolitiskt program med rubriken "Fred och frihet i Europa", som moderaterna publicerade i augusti 1982, före senaste valet, kan man under en rubrik som lyder "Frihet i Östeuropa – en förutsättning för varaktig fred" bl. a. läsa: "Fred i Europa är icke möjlig utan frihet i alla europeiska länder."

Att göra en systemförändring i Östeuropa till ett huvudelement i svensk säkerhetspolitik är naturligtvis horribelt. Det är inte en uppgift för svensk säkerhetspolitik att ändra på förhållandena i Östeuropa.

Vår kritik av de kommunistiska diktaturens kränkningar av de mänskliga rättigheterna är inte på något sätt kopplad till vår neutralitetspolitik. Vi avser ju att förbli alliansfria och neutrala oavsett vad det är som skapar en eventuell konflikt i Europa.

Det är inte svensk säkerhetspolitik att verka för en upprullning av systemet i öst. Tvärtom tror vi att tryck utifrån ofelbart leder till ökad spänning, fortsatt upprustning och ökad krigsrisk. Tider av ökade motsättningar har ofta inneburit hårdare förtryck av Östeuropas folk. Vi är övertygade om att folken i Östeuropa får bättre möjligheter att öka sin frihet i ett klimat av internationell avspänning. Systemkriserna i Ungern 1956, i Tjeckoslovakien 1968 och i Polen 1981 kom ju efter perioder av relativ avspänning.

I den partimotion som jag tidigare citerade skriver man: "Bara den europeiska fred som bygger på alla europeiska folks frihet har förutsättningar att bli bestående." Då säger man faktiskt att fredlig samlevnad i det Europa vi nu har är en omöjlighet. I ett program som är avsett att vara vägledande för svensk säkerhetspolitik är detta en djupt oroande ståndpunkt.

Under de senaste veckorna har vi fått bevittna hur moderaterna i sin iver att inrikespolitiskt exploatera jakten på eventuella ubåtar utanför Karlskrona gör vårdslösa utrikespolitiska utspel. Innan vi ens vet om det finns någon ubåt har den moderata partiledningen krävt diplomatiska sanktioner mot Sovjet.

När det gäller den andra supermakten, USA, uttalade sig Ulf Adelsohn i DN i lördags: "I USA har jag mött frågan om Palme släppt iväg ryska ubåtar. Jag säger inte att det är den officiella amerikanska ståndpunkten men misstanken finns hos den andra stormakten." På hög nivå inom State Department – utrikesministeriet i Washington – har man dock aldrig hört talas om sådana uppfattningar utan bara läst om dem i svenska tidningar.

Det är tydligen den snabbtungade moderatledaren som sprider vad han påstår vara USA-synpunkter – vilka sedan naturligtvis refereras som sådana i utländsk press. I ambitionen att utså misstro mot regeringen Palme anser tydligen moderaterna det mesta vara tillåtet.

Väljarna bör nog tänka sig för nästa år, innan de ger utrikespolitiker av denna kaliber ansvaret att leda landets öden.

Moderaterna får faktiskt finna sig i att vi tar deras åsikter på allvar. Det största oppositionspartiet skapar ju med sina uttalanden delvis nya förutsättningar för den svenska utrikespolitiken. Slutsatsen blir att en borgerlig regering dominerad av moderaterna skulle föra en annan svensk utrikespolitik.

Det får inte bli så att vi skapar en illusion av bred uppslutning bakom den svenska säkerhetspolitiken. Det är inte bra om vi tänjer på neutralitetspolitiken så mycket att den förlorar sitt konkreta innehåll. Om vi tolererar i stort sett vilka åsikter som helst bakom en neutralitetspolitisk fasad, så skapar vi oklarhet, osäkerhet och ovisshet, och det kan bli farligt för oss i en krissituation. Därför kräver moderaternas särmeningar en öppen och rak debatt.

Listan över moderata säruppfattningar i viktiga utrikespolitiska frågor kan göras mycket lång. Jag vill nu bara också peka på den radikala omläggning av det svenska biståndet som moderaterna föreslagit årets riksdag. Vi får tillfälle att debattera det senare i vår, men visst är det en utrikespolitisk fråga av betydelse när det största oppositionspartiet kräver en sänkning av biståndet med en miljard kronor.

Jag har avstått från historiska paralleller mellan dagens debatt och högerledaren Jarl Hjalmarssons försök på 1950-talet att bakvägen över Bornholm ansluta oss till NATO. Inte heller har jag tagit upp moderaternas starka engagemang för att dra in Sverige i EG och de oundvikliga politiska NATO-bindningar det skulle ha medfört. Men visst finns det en moderat tradition som Carl Bildt bygger vidare på. Vidare bör det observeras att moderaterna har en tendens att förespråka en viss sorts utrikespolitik i den offentliga debatten och föra en annan försiktigare linje här i riksdagen. Jag tror att Jan-Erik Wikström pekade på det i sitt inledningsanförande.

Mittpartierna har hittills inte följt moderaterna på deras utrikespolitiska eskapader. Men de har i den borgerliga enighetens namn för det mesta tigit när vi socialdemokrater tagit debatt med moderaterna. Ola Ullsten röt dock till i ubåtsfrågan nyligen. I Liberal debatt skrev i följd tidigare chefredaktören Bertil Ekerlid följande: "Moderata samlingspartiet har under de senaste åren brutit sig ur den traditionella enighet som rätt kring utrikespolitiken och som åtminstone tidigare utgjort en styrka när det gällt att hävda trovärdigheten för den svenska neutraliteten. Våren 1982 beslöt sig den moderata partiledningen för att exploatera stämningarna efter ubåt '137' och göra gränstvisten med Sovjetunionen till ett slagträ i valrörelsen. Snöda partipolitiska vinnningar sattes före vitala säkerhetsintressen."

Efter valet tog avgående statsministern Thorbjörn Fälldin till orda i en radiointervju den 23 september 1982 och sade om moderaterna: "De sätter partiniten före en gemensam uppslutning kring den säkerhetspolitik och utrikespolitik som den här nationen varit samlad omkring i decennier och vilken har varit en fördel för detta land."

Med det här inlägget har jag velat peka på några grunddrag i den moderata utrikespolitiken. De är naturligtvis i sin fulla rätt att försöka förändra utrikespolitiken efter sina moderata värderingar – men då får de också finna

sig i att vi traditionalister inte ställer upp på någon moderat nyordning och omdefiniering av svensk utrikespolitik. Och vi hoppas naturligtvis att Carl Bildt och andra med tiden skall bli utrikespolitiska traditionalister även de.

För att inte ge intryck av att vara alltför bokstavstrogen bör jag kanske tillägga att neutralitetspolitiken naturligtvis mycket väl tål att debatteras. Trossatsernas giltighet bör prövas. Vi skall inte skygga för debattörer som vill analysera neutralitetspolitikens kostnader eller som vill diskutera dess trovärdighet. Debattörer som antyder att svensk neutralitet bygger på "naiva antaganden" börjar också höras. Det här blir väl främst en akademisk debatt. Men den är inte oväsentlig om den kan klargöra neutralitetens lödighet inför de internationella kriser framtiden kan komma att bjuda på.

Anf. 23 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Man väntade litet på vad som skulle hända under senare skedet av denna debatt, och det var tydligen Sture Ericson som tog på sig rollen att framträda som någon slags Ersattspalme i statsministerns frånvaro från kammaren.

Det Bertil Måbrink hade att framföra var inte av den arten att det egentligen borde föranleda någon längre debatt. Han anklagade oss moderater för att vilja förstärka försvaret. Jag kan intyga att han på den punkten riktigt har tolkat vår åsikt och att det där också har uppnåtts enighet mellan regeringen och oppositionen under de senaste veckorna.

Bertil Måbrink anklagade oss moderater för att ta ubåtshotet på alltför stort allvar och för att varna för ubåtskränkningarnas konsekvenser alltför tidigt. Jag uppfattar de anklagelserna snarast som en hedersbetygelse. Han anklagade oss för att vilja tala om sambandet mellan fred och frihet i klara verba. Jag vill där bara hänvisa till de som jag tycker föredömliga formuleringar som finns i utrikesdeklarationen, och som innebär en förstärkning av den tidigare svenska positionen.

I övrigt var Bertil Måbrinks anförande nästan en karbonkopia av det anförande som statsministern läste upp i denna kammare vid föregående års utrikesdebatt. Det var samma citat, samma formuleringar och samma urval av argument. Jag skall inte uppehålla kammaren med detta, utan jag ber bara att få hänvisa till replikerna på de anföranden som avlevererades i denna kammare för ett år sedan. Med det borde Sture Ericson egentligen vara bemött.

Anf. 24 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Vad jag talade om, Sture Ericson, var Centralamerika och Latinamerika och den fruktansvärda brutalitet som där råder. Jag talade om de aktuella nationernas rätt till nationellt oberoende och självbestämmande.

Jag påvisade att USA har ett direkt ansvar för just det tillstånd som råder där i dag. Naturligtvis är mitt krav också att – och det kommer jag att slåss för så länge jag orkar – USA skall upphöra med stödet till dessa militärdiktaturer, upphöra med att exploatera dessa länders naturrikedomar och folk. Och om det är fler som sluter upp bakom den ideologin, som jag definitivt inte

skäms för, hälsar jag dem välkomna.

När det gäller att försvara det nationella oberoendet är det viktigt för en kommunist att reagera, oavsett var någonstans detta oberoende förtrampas och förtrycks – och det kommer jag att göra. Och jag vill påvisa att moderaterna inte gör det. Avgörande för om de skall agera med kraft till försvar för de mänskliga fri- och rättigheterna är vilket politiskt system som förtrampar dessa rättigheter. Jag trodde inte att Sture Ericson skulle ställa sig bakom det!

Anf. 25 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Först några ord till Bertil Måbrink. Jag sade inget annat i mitt inledningsanförande än att kommunisterna fortfarande i allmänhet bär på ett ideologiskt arv som gör att de är litet aparta i den utrikespolitiska debatten – och det står jag för. Jag tyckte inte att Bertil Måbrinks replik var någon argumentation i den frågan.

När det sedan gäller Carl Bildt anser jag att hans replik bara var en bekräftelse på det jag sade i mitt anförande, nämligen att moderaterna inte vill ha någon debatt i riksdagen om detta. De vill föra en utrikespolitik ute i massmedia och vid olika arrangemang, men de vill ha en mycket försiktigare linje här i riksdagen, där de riskerar att få sina uppfattningar prövade.

Det är ganska intressant att märka hur målmedvetet den strategin genomförs. Carl Bildt är, såvitt jag förstår, själv ansvarig för många av de formuleringar jag citerade här tidigare. Han vill inte debattera dem.

Låt mig då peka på två saker som jag trodde skulle bli kommenterade, eftersom de, såvitt jag vet, inte tidigare har debatterats här i kammaren. Jag avser för det första mitt påpekande att moderatledaren Ulf Adelsohn, genom att påstå att det i USA finns synpunkter på det svenska sättet att behandla ubåtsfrågan, som man i USA bara har läst om i svenska tidningar, tror sig sprida USA:s synpunkter till svensk och internationell press. Och såvitt jag kan bedöma är det bara en ambition att utså misstro mot regeringen Palme som ligger bakom det här agerandet.

Det hade varit intressant med en kommentar till detta.

Det andra som jag trodde skulle eventuellt kommenteras var det förhållandet att moderaterna i IDU ställer upp bakom Kissingerrapportens lösningar när det gäller Centralamerika. Och det är minsann inte svensk utrikespolitik!

Det finns mycket annat att exemplifiera med, som jag skulle ha trott att Carl Bildt ville debattera. Men han har nu en gång sin strategi – en utrikespolitik i riksdagen, en annan ute i busken.

Anf. 26 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Låt mig nu först beröra detta med de konstiga orden. Ordet apart innebär väl att jag är något vid sidan om eller på något sätt inte är riktigt med på de fyra övriga partiernas debatt – på deras villkor. Och jag står fast vid att jag inte tänker inlåta mig på en debatt på de villkoren. Jag har tagit upp ett av de stora problemen i dag – Central- och Latinamerika, där det begås gigantiska brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna. Bakom detta står en

väl rustad stormakt. Det finns ett ideologiskt mönster i att detta kan pågå. Det är en förklaring till underutvecklingen och förtrycket i denna stora region.

Man måste, Sture Ericson, tala om sakernas tillstånd sådant det är och icke linda in det i till intet förpliktande fraser och paroller. Då står jag naturligtvis vid sidan om den debatt ni för, men det skäms jag inte för. Jag kommer att fortsätta att tala om vari problemen består.

Anf. 27 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Sture Ericson lät sig tydligen i allt väsentligt nöja med att jag hänvisade till min replik den 16 mars förra året som svar på de argument som han i dag upprepat. Därmed är väl större delen av den debatten avförd; det borde den ha varit redan för ett år sedan.

Sture Ericson tog dock upp två som han sade nya punkter, som inte tidigare varit diskuterade. Den första gällde att det har påpekats att bilden utomlands av svensk säkerhetspolitik under de senaste månaderna har fått en mera differentierad karaktär. Sture Ericson säger att det är intolerabelt att nämna detta i den svenska debatten. Jag tycker att det är viktigt att vi med stor noggrannhet följer bilden av vår svenska säkerhetspolitik i utländska medier och hos utländska politiker – det bör bilda utgångspunkt för våra egna ansträngningar att förklara vad det faktiskt handlar om.

Jag tror att det i dag finns en större anledning att utåt förklara de olika dragen i svensk säkerhetspolitik än vad som kanske var fallet för ett eller två år sedan. Vi lever i en delvis ny situation, vi möter nya frågor – det är inte säkert att vi alltid har självklara svar på de frågorna. Det bör vara andra riksdagsledamöter än Sture Ericson obetaget att ta upp den typen av materia.

Den andra punkt Sture Ericson refererade till – vilket jag inte riktigt förstod – gällde Kissingerkommissionen och Centralamerika. Jag kan lugna Sture Ericson med att Nic Grönvall senare under debatten kommer att ta upp den problematiken.

Sture Ericsons övergripande anklagelse var att vi – och enkannerligen jag – på något sätt driver *en* politik i den s. k. busken – vilket är ett nedlåtande uttryck för allt som äger rum utanför denna kammare – och en annan politik här. Jag tror att det är en ogrundad anklagelse, men jag tar hellre åt mig den anklagelsen än en anklagelse att bedriva buskagitation även i kammaren, för det är faktiskt vad Sture Ericson ägnar sig åt.

Anf. 28 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Först till Bertil Måbrink.

Jag tyckte faktiskt att Bertil Måbrink sade en hel del förnuftiga saker om Centralamerika – det skall han ha beröm för. Jag hade varit mera imponerad om han hade hållit ett anförande om Polen eller Afghanistan.

Carl Bildt känner inte till att hans partiordförande var i Madrid i slutet av februari och där ställde upp bakom Kissingerkommissionens förslag som gäller Centralamerika. Han vill tydligen över huvud taget inte diskutera den saken här i kammaren. Det hedrar något Carl Bildt att han inte vill det, höll

jag på att säga. Men är ni nu med i denna reaktionära, svarta international, så vore det ju ännu mera hedervärt om ni reserverade er mot beslut som ni kanske inte tycker är så särskilt förnuftiga.

Här i kammaren säger Ulf Adelsonn att han står bakom Contadoragruppens politik. I Madrid ställde han sig bakom Kissingerkommissionens rapport.

När det gäller frågan om Carl Bildts partiledares uppfattningar om vad som pågår i den amerikanska debatten kan jag citera det som stod att läsa i DN i lördags: "I USA har jag mött frågan om Palme släppt iväg ryska ubåtar. Jag säger inte att det är den officiella amerikanska ståndpunkten men misstanken finns hos den andra stormakten." Detta stod alltså att läsa i DN i lördags.

I State Department i Washington har man aldrig hört talas om den här uppfattningen som Ulf Adelsonn tillskriver amerikanerna. Den har de bara läst om i svenska tidningar. Men vi vet ju alla att sådana här uttalanden av oppositionsledaren i svensk press refereras av världspressen, som är intresserad av ubåtsändelserna.

Det blir ett etablerat faktum att man tror så i USA. Detta är att utså misstro mot regeringen Palme. Det anser tydligen moderaterna vara fullt tillåtligt, när de bedriver denna s. k. utrikespolitik. Det är beklagligt att Carl Bildt, som ändå är en välformulerad företrädare för den moderata utrikespolitiken, avstår från att debattera dessa saker här i kammaren.

Tredje vice talmannen anmälde att Carl Bildt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 29 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Såsom en slutkommentar till detta replikskifte om en enig – till skillnad från en socialistisk – utrikespolitik vill jag bara säga att IDU-resolutionen var ett stöd för Contadorgruppen. Det verkar som om Sture Ericson har läst på dåligt.

Herr talman! Jag tänkte i mitt anförande något beröra den del av utrikespolitiken som är vår biståndspolitik. Utvecklingen i en lång rad av programländerna för svenskt bistånd är ytterligt ogynnsam. Torka, missväxt och den internationella lågkonjunkturen är orsaker. Men förklaringen till det uteblivna framåtskridandet för folkflertalet är inte bara att söka i yttre orsaker. Många av statsledningarna har fört en utvecklingspolitik som missgynnat den jordbrukande befolkningen och tenderat att hålla en stadsboende byråkrati under armarna. I alltför många av de från kolonialism befriade staterna avtecknar sig nya totalitära samhällen. I alltför många länder är medborgarna till för de makthavande.

Valet av en utvecklingspolitik som baserar sig på centralstyrning och planhushållning är i själva verket nära anknuten till den styrande elitens rädsla för att ekonomisk frihet skall leda till pluralism och alternativa maktcentra. För att befästa sin egen politiska makt söker man att kontrollera också ekonomin och produktionen.

Marxism-leninismen tillhandahåller en politisk lära i vilken ingen makt-del-

ning behöver ske. I länder där mer än 80 % av befolkningen bor på landsbygden och är småbrukare satsar de styrande på statsfarmer och en tvångskollektivisering av jordbruket. Som i alla andra länder där denna jordbrukspolitik prövats faller livsmedelsproduktionen drastiskt. En permanent missväxt uppkommer.

Då de socialdemokratiska regeringarna har koncentrerat huvuddelen av det svenska biståndet till u-länder med socialistisk ekonomi, blir dessa länders kris också en kris för svensk biståndspolitik. Frågan måste ställas, om det över huvud taget är meningsfullt att bedriva utvecklingsamarbete med länder, vilkas utvecklingsstrategi inte kan förväntas leda till resultat, som motsvarar något av de fyra målen för svensk biståndspolitik: ekonomisk tillväxt, ekonomisk och social utjämning, oberoende samt demokratisk utveckling.

Erfarenheten visar nämligen att biståndets effektivitet inte minst beror av hur mottagarlandets ekonomi i övrigt fungerar. Verklighetsfrämmande ekonomisk politik, misshushållning med egna resurser, korrupktion och andra missbruk kan omintetgöra de mest generösa biståndsansträngningar.

Där svenskt bistånd spelar en verkligt stor roll har vi ett ansvar också i sådana hänseenden. Blir det verkningslöst till följd av vad mottagarlandets myndigheter gör eller underlåter att göra, bör biståndsprogrammet omprövas. Detta ligger i båda parter intresse.

Intressant och positivt i detta sammanhang är den promemoria som utarbetats av SIDA:s lantbruksbyrå i samråd med övriga nordiska biståndsgivare och som ger en samlad nordisk syn på jordbrukspolitiken i södra Afrika. Detta papper framlades vid SADCC-konferensen i Lusaka i början av februari. Jag ser denna åtgärd som ett exempel på den typ av dialog som är nödvändig att föra i utvecklingsamarbetet. Sedan återstår att se vilket resultat initiativet får.

Sker ingen ändring i en icke fungerande utvecklingsstrategi kan biståndet växlas över till hjälp i andra former, t. ex. genom enskilda organisationer, katastrofbistånd eller genom en satsning på sådana basbehov som utbildning och hälso- och sjukvård.

Erfarenheten visar, herr talman, att en bestående ekonomisk utveckling måste baseras på en politik som stimulerar människornas egna produktiva ansträngningar och eget ansvarstagande. Härför krävs ett ekonomiskt system som ger ekonomiska incitament och personlig rörelsefrihet åt den enskilde. Ett samhälle som ger inflytande åt individen är en förutsättning för att de uppsatta utvecklingsmålen skall kunna uppfyllas. En demokratisk samhällsutveckling och en ekonomisk utveckling som leder till framåtskridande för de fattiga går hand i hand.

I ländervalet måste därför, vid sidan av fattigdomskriteriet, även demokratimålet lyftas fram. Sådana u-länder som slår vakt om de mänskliga rättigheterna och strävar efter en demokratisk utveckling för både män och kvinnor bör prioriteras.

Vi måste i det sammanhanget se en demokratisk samhällsutveckling som en dynamisk process. Demokrati uppstår inte över en natt. Det är emellertid

uppenbart att det är möjligt att avgöra huruvida ett visst land är på väg i demokratisk riktning, eller om det fjärrar sig från målet. Inställningen till mänskliga rättigheter är ofta avgörande för en sådan bedömning.

I Europarådet har antagits en resolution som handlar om frågan om biståndspolitik och mänskliga rättigheter. I den uppmanas medlemsländerna att som huvudmålsättning för biståndssamarbetet ha inte bara ett tillgodose-
ende av den fattiga befolkningens basbehov utan också att framsteg måtte göras i respekten och skyddet för politiska och mänskliga fri- och rättigheter.

Europarådets medlemsländer uppmanas att särskilt stödja sådana fattiga länder som söker främja en demokratisk samhällsutveckling. De uppmanas också att utöva diplomatiska påtryckningar och, om nödvändigt, minska det statliga biståndet till sådana länder där förföljelse, förtryck och systematiska övergrepp mot de mänskliga rättigheterna förekommer.

Den västtyska förbundsdagen har beslutat att anta Europarådets riktlinjer som gällande också för den västtyska biståndspolitiken. Det vore värdefullt att veta den svenska regeringens inställning i denna fråga. Ämnar man i ministerrådet stödja den parlamentariska församlingens rekommendation? Det är på tiden att regeringen överger den tystnadens politik som så ofta får råda när det gäller kränkningar av mänskliga rättigheter i programländerna för svenskt bistånd.

Vad kommer det sig att den regering som är snar att fördöma kränkningar av mänskliga rättigheter i andra länder så gärna tiger när det gäller övergrepp och förföljelse i de svenska programländerna? Innebär pågående biståndssamarbete att något slags frizon inrättas gentemot länderna i fråga?

Tvärtom borde biståndssamarbetet *öka* Sveriges möjligheter att föra en konstruktiv dialog med programländerna.

Tystnaden i fråga om brotten mot FN-stadgan och undertryckandet av de mänskliga rättigheterna i Vietnam är generande, likaså de halvhjärtade försöken att förklara förföljelser av miskitoindianerna i Nicaragua. När det gällde massakrerna i Matabeleland var det SIDA:s styrelse som fick säga ifrån.

Sverige har en lång tradition av att vilja värna om frihet, demokrati och hänsyn till de mänskliga rättigheterna. Sverige är också bundet av internationella konventioner att föra en sådan politik. Detta åtagande bör gälla också vårt biståndssamarbete.

Anf. 30 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Det är alldeles uppenbart att inte heller Margaretha af Ugglas har klart för sig vad hennes partiledare beslutar när han reser till Spanien för att träffa Francos förre informationsminister. Jag läser innantill i den resolution som International Democrat Union antog den 18 februari 1984.

Först den engelska texten: "The IDU supports the concept of the U.S. Bipartisan Commission as the first positive global approach to these questions."

I min fria översättning lyder den: IDU stöder Kissingerkommissionens

uppfattning som ett första positivt allmänt grepp om de här frågorna.

Jag förstår att ni inte vill kännas vid den här uppfattningen, men jag har dokumenten här. Det finns ingen svensk reservation till texten, så jag tar för givet att Ulf Adelsohn och moderaterna står bakom den. I varje fall har de haft gott om tid på sig att distansera sig från texten.

Jag tror att det är sådana här och andra moderata uppfattningar som gör att när man frågar väljarna, vilket parti de anser bäst kan föra Sveriges talan i internationella sammanhang, är det bara 4 % som svarar moderaterna. Och av de moderata väljarna är det bara 18 % som anser att deras eget parti är bäst när det gäller utrikespolitiken, medan hela 39 % av dem vill ha en socialdemokratisk utrikespolitik.

Är inte de här siffrorna en indikation på att någonting har gått snett i ert agerande när det gäller internationella frågor?

Anf. 31 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! I moderata samlingspartiet har vi god erfarenhet från 1970-talet av att det tar tid att slå igenom i väljaropinionen och att föra ut vår politik. Vi har också erfarenhet av att med tålamod och hårt arbete går det. Vi kan konstatera den uppslutning vi nu har inom den svenska väljarkåren, och jag är alldeles övertygad om att detta kommer att gälla även på det utrikespolitiska området och att de siffror Sture Ericson refererar till redan är gamla och kommer att förändras.

Jag vill emellertid ta tillfället i akt för att nämna något för Sture Ericson, eftersom han bara uppmärksammar studentförbundets och partiets internationella samarbete. Det finns också ett samarbete på kvinnoområdet, och organet för detta heter Europeiska kvinnounionen. Den började redan 1953 och är en sammanslutning av moderata, högersinnade och kristdemokratiska kvinnor i hela Europa. Organisationen startades av österrikiska kvinnor när deras land fortfarande var under ockupation av ryssarna. De kände ett starkt behov av att få kontakt med likasinnade kvinnor i de fria, demokratiska länderna.

Det skulle glädja mig, om Sture Ericson i fortsättningen också uppmärksammade Europeiska kvinnounionen i sina inlägg i kammaren.

Anf. 32 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Jag har inga av de resolutioner som ni har antagit vid den konservativa kvinnounionens möten, men hade jag det är jag orolig för att jag också där skulle hitta saker i stil med stödet för Kissingerkommissionen, som tydligen var helt obekant för både Margaretha af Ugglas och Carl Bildt.

Jag tror faktiskt, Margaretha af Ugglas, att får ni bara tid på er att föra ut de uppfattningar ni har i internationella frågor – jag hoppas verkligen att ni ägnar stor kraft åt detta – kommer det att bidra till en snabb nedgång i era väljarsympatier. Jag är fullständigt övertygad om att exempelvis det stora flertalet av de ungdomar som nu eventuellt lutar åt att rösta på moderaterna inte har den blekaste aning om vilken ärkerreaktionär politik ni sluter upp bakom i IDU. Och jag är fullständigt övertygad om att de inte ställer upp för

de uppfattningar som ni har fört ut, inte här i kammaren men ute hos den breda allmänheten. Jag tänker exempelvis på att ni beträffande nedrustningsfrågor och frysresolutionen går på Reaganlinjen fullt ut.

Vi skall faktiskt hjälpa er med att föra ut de uppfattningar ni har i internationella frågor, och det kommer ni att tappa väldigt många röster på, speciellt bland de yngre väljarna.

Anf. 33 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Sture Ericson motsäger sig själv. I sitt huvudanförande förutspådde han att Carl Bildt skulle dra in i Arvfurstens palats. Jag kan inte se annat än att det tyder på såväl en stor moderat valframgång 1985 som en borgerlig valseger 1985. Jag delar hans uppfattning och hans förhoppningar och tackar för dem.

Tredje vice talmannen anmälde att Sture Ericson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 34 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! "Om du vill fred, så rusta dig för krig!" Så lyder ett gammalt romerskt talesätt. I tillämpning ledde det till romarrikets fall. I spåren efter denna tes har under årens lopp bara följt krig och blodsutgjutelser. Trots detta hålls – blint och utan eftertanke – denna falska kliché levande av politiska och militära ledare världen över. Med nuvarande öknings-takt beräknas världens militärutgifter överstiga tusen miljarder (1 000 000 000 000) dollar inom loppet av några år.

Det internationella läget är i dag allvarligt. Förhållandet mellan supermakterna är sämre än på många år. Det präglas av djup misstro och ökad konfrontation. Den konstruktiva dialogen har upphört. Militära konflikter och kränkningar av mänskliga rättigheter fortsätter oförminskat runt om i världen. I Europa placeras f. n. ut en ny och farlig generation kärnvapen i både öst och väst. Många samhällen militariserar i allt högre grad.

Denna utveckling har också satt sina spår i det internationella nedrustningsarbetet. Inga viktigare avtal om rustningsbegränsningar – än mindre om nedrustning – har slutits på många år.

Vi upplever nu hur människors oro för ett kärnvapenkrig starkt har ökat i Europa och USA. Denna fruktan har främst sin grund i tal om förberedelser för att "utkämpa" och "vinna" ett kärnvapenkrig.

Utvecklingen av sådana kärnvapenstrategier är oroväckande. I ett kärnvapenkrig finns bara förlorare. Också USA:s och Sovjets ledare medger numera detta.

Men utvecklingen går snabbt, och situationen förändras ständigt.

I det förflutna har förändringarna inom kärnvapentechnologin kommit var för sig. I dag kommer de i större paket. Det första steget gick från relativt primitiva atombomber till kärnvapen med långt större förstörelsekraft. Nästa steg gick från kärnvapen med en stridsspets till kärnvapen med flera stridsspetsar. Inget av dessa steg förändrade den grundläggande idén att

kärnvapenkrig inte kan vinnas.

Men den nu förestående teknologiska utvecklingen hotar att undergräva tanken att ett kärnvapenkrig inte kan vinnas. Före detta sekels utgång kan vi nämligen få uppleva en utveckling av ny teknologi och införandet av nya vapensystem, såsom anti-satellitvapen, kärnvapenstridsspetsar med ökad precision, medel för förbättrad anti-ubåtskrigföring och försvar mot ballistiska missiler.

En kapprustning i rymden ter sig i dag särskilt hotfull.

I mars förra året meddelade president Reagan att USA skulle inleda ett forsknings- och utvecklingsprogram för ett "vattentätt" missilförsvar. Fiendens missiler skulle förstöras innan de nått sina mål. Hotet från Sovjets strategiska kärnvapenmissiler skulle slutligen avvärjas. Förslaget kan leda till att rymdbaserade laservapen utvecklas. Detta skulle få allvarliga konsekvenser.

Ett utvecklat rymdlasersystem skulle kunna "slå ut" satelliter ögonblickligen och utan förvarning. Ett sådant hot leder till att andra stater dras med i jakten på liknande vapensystem.

Särskilt hotfullt är att en helt ny tidsskala införs. Den tid som förflyter mellan ett anfall och dess första allvarliga verkningar räknas i dag i minuter. Den tiden kommer med införande av laservapen att krympa till bråkdelar av en sekund.

En utveckling av röntgenlaser är i dag mest aktuell. Utplacering av sådana vapen i rymden skulle innebära ett brott mot 1963 års partiella provstoppsfördrag och 1967 års internationella rymdfördrag. Laservapen i rymden som försvar mot anfallande missiler skulle också undergräva 1972 års fördrag om anti-ballistiska missiler.

Detta är utan tvivel en mörk bild. Situationen är hotfull men därför inte hopplös. Det finns hoppfulla tecken. Låt mig bara nämna några av dem:

1. Fredsopinionen fortsätter envetet sitt arbete mot den vanvettiga kärnvapenkapprustningen.

2. Allt fler inser hur bräcklig den internationella säkerheten och freden är när den vilar på kärnvapenavskräckningen. Kärnvapnens roll ifrågasätts alltmer.

3. Stockholmskonferensen kan ses som en försiktig öppning i ett dödläge där inga förhandlingar om rustningsbegränsningar och nedrustning mellan supermakterna pågick. Dialogen kom i gång på nytt – om än trevande.

4. Förra veckan återupptogs förhandlingarna i Wien om nedskärning av de konventionella styrkorna i Centraleuropa (MBFR).

5. De två supermakterna verkar vara beredda att seriöst förhandla om ett fullständigt förbud mot kemiska vapen i nedrustningskonferensen i Genève (CD).

Hur ser då regeringens politik för fred och nedrustning ut?

Vår freds- och nedrustningspolitik måste bygga på en helhetssyn på internationell säkerhet. De växande hot som kärnvapenkapprustningen direkt riktar mot vår säkerhet har ökat kraven på de icke-militära medlen inom ramen för vår säkerhetspolitik – och inte minst freds- och nedrustnings-

politiken. Den klassiska socialdemokratiska vägen att söka politiska – inte militära – lösningar på konflikter är i dag viktigare än någonsin.

Den nu vägledande principen för internationell säkerhet är avskräckningsdoktrinen. Denna doktrin måste ersättas av en trygghet byggd på gemensam överlevnad i stället för på hot om ömsesidig förintelse. Staterna kan inte längre söka vinna säkerhet på varandras bekostnad. I kärnvapenåldern kan säkerhet uppnås bara genom samarbetsåtgärder. Detta är den gemensamma säkerhetens filosofi. Den lägger tonvikt på förtroendeskapande, avspänning och fredlig konfliktlösning samt nedrustning.

Regeringens politik för gemensam säkerhet följer två huvudvägar:
dels avspänning och förtroendeskapande åtgärder,
dels rustningsbegränsning och nedrustning.

Avspänning och förtroendeskapande åtgärder har särskild betydelse för Europa. Sverige fortsätter därför att inom Stockholmskonferensen tillsammans med de neutrala och alliansfria länderna aktivt verka för förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder. Dessa handlar konkret om såväl informationsutbyte som begränsningar av militära operationer av skilda slag. Konferensen utgör också första steget i en nedrustningsprocess.

Frågorna om att söka få till stånd en kärnvapenfri zon i Norden och en korridor fri från slagfältskärnvapen intar en central plats i regeringens arbete.

Huvudsyftet med en kärnvapenfri zon är att minska kärnvapenhotet mot de nordiska länderna. Men upprättandet av en sådan zon kan också ses som en del av en process för att hindra kärnvapenkapprustningen och avvärja risken för kärnvapenkrig.

En kärnvapenfri zon i Norden skulle också tjäna som en viktig förtroendeskapande åtgärd. Förverkligandet av en zon förutsätter ett tålmodigt arbete och en lyhörd dialog mellan de nordiska länderna. Det stora intresset och stödet för en zon bland breda grupper i de nordiska länderna utgör ett viktigt stöd för detta arbete.

Förverkligandet av en korridor fri från slagfältskärnvapen i Centraleuropa skulle betyda att kärnvapentröskeln höjdes. Riskerna skulle därmed minska för att kärnvapen snabbt dras in i en väpnad konflikt. Ett korridorarrangemang skulle också vara en förtroendeskapande åtgärd, som i sin tur skulle få positiva återverkningar på andra områden.

Ett åtagande från alla kärnvapenstater om icke-förstaanvändning av kärnvapen skulle också utgöra en betydande förtroendeskapande åtgärd. Sverige har i FN:s generalförsamling stött resolutioner om icke-förstaanvändning. Samtidigt har vi klargjort att sådana åtaganden underlättas om det råder en balans i fråga om konventionella styrkor mellan militärblocken. En sådan balans bör komma till stånd på en lägre och inte en högre nivå.

Hur driver vi då arbetet för rustningsbegränsning och nedrustning?

Ett fullständigt provstoppsavtal utgör den naturliga inledningen till en nedrustningsprocess på kärnvapenområdet. FN:s generalförsamling har givit högsta prioritet åt ett sådant avtal. Det skulle väsentligt försvåra införandet av nya kärnvapen i supermaktarnas arsenaler. Ett fullständigt provstoppsav-

tal skulle visa att kärnvapenstaterna tar sina avtalsförpliktelser på allvar. Det skulle också bidra till att hejda kärnvapenkapprustningen och att förhindra att kärnvapen sprids till nya länder.

I juni förra året lade Sverige i nedrustningskonferensen i Genève fram ett förslag till ett sådant fullständigt avtal. Hänsyn hade därvid tagits till den tidigare behandlingen av frågan och olika länders positioner. Vår ambition var att presentera ett förslag som kunde utgöra underlag för seriösa förhandlingar. Förslaget fick också ett positivt mottagande i breda kretsar. Supermakterna – främst Förenta staterna – har dock ännu inte visat någon uppriktigt vilja att förhandla om ett sådant avtal. Vi beklagar detta.

Den kvalitativa kapprustningen med tonvikt på nya generationer av kärnvapen måste stoppas. Därför lade Mexico och Sverige under höstens generalförsamling ånyo fram en resolution om frysning av kärnvapen. Trots församlingens mycket starka stöd har en frysning ännu inte kommit till stånd. En kärnvapenfrysning framstår i dag som alltmer angelägen, inte minst för att förhindra en ytterligare försämring av kärnvapensituationen i Europa.

En central fråga för att tygla kapprustningen är en begränsning av den militära forskningen och utvecklingen. På initiativ av Sverige arbetar nu en FN-studie med denna fråga under ledning av en svensk ordförande och framlägger sin rapport till höstens generalförsamling. Vi kommer aktivt att följa upp resultatet av denna studie.

Genom kriget mellan Iran och Irak har vi fått en ny påminnelse om vikten av ett allomfattande förbud mot kemiska vapen. Förhandlingarna i nedrustningskonferensen i Genève om ett förbud mot kemiska vapen har pågått sedan slutet av 1960-talet. Flertalet tekniska problem i denna mycket komplicerade förhandlingsmateria är nu lösta. De två supermakternas positioner har närmast sig varandra. De synes beredda att seriöst förhandla om ett sådant avtal. Sverige har fått förtroendet att leda förhandlingarna om ett förbud mot kemiska vapen. Ett avtal om totalt förbud mot och förstörelse av kemiska vapen skulle utgöra en viktig nedrustningsåtgärd.

En nedrustningsåtgärd som måste behandlas med förtur är att förhindra en kapprustning i rymden. En sådan kapprustning hotar att dra supermakterna in i en ny farlig rustningsspiral. Det gäller att stoppa denna utveckling innan de politiska och finansiella investeringarna i nya vapen blir för stora. I annat fall kommer detta säkert att misslyckas. Kryphålen i gällande avtal måste täppas till. Beslut måste tas om vilka rymdssystem som skall förbjudas. Förbud mot anti-satellitvapen måste ges förtur.

I arbetet för fred och nedrustning kan vi glädjas åt den breda och vitala fredsopinion som vuxit fram under de senaste åren. I höstas demonstrerade under en enda vecka mellan 4 och 5 miljoner människor mot gamla och nya kärnvapen i Europa. Opinionsarbetet mot rustningarna fortsätter bland alla grupper av människor. Fredsopinionen är i dag en viktig politisk faktor som inga politiker kan negligera.

En politik för fred och nedrustning förutsätter ett konstruktivt och metodiskt arbete. Den kräver också att varje möjlighet och varje initiativ

inom nedrustningsområdet måste prövas. Därför:

”Om Du vill fred – arbeta för och förbered Dig för fred.”

Anf. 35 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Herr talman! Endast Sverige har aktiva politiker permanent knutna till förhandlingsdelegationen vid Stockholmskonferensen. Detta beror inte bara på att konferensen så att säga ligger inom bekvämt räckhåll för svenska riksdagsledamöter. Det är en långvarig svensk tradition att ha aktiva politiker även från oppositionen knutna till såväl FN-delegationen och nedrustningsdelegationen i Genève som tidigare den europeiska säkerhetskonferensen. Detta förhållande, inte minst att även oppositionen är representerad, väcker ibland viss undran hos andra länders representanter. Det måste dock betecknas som ett utslag av en gammal fin svensk tradition i fråga om enighet kring och insyn i utrikes- och säkerhetspolitiska frågor.

Stockholmskonferensens första session är avslutad. Jag måste påpeka att det tyvärr inte är så lyckligt som Rune Ångström sade i sitt anförande, att procedurfrågorna är lösta och att nästa session kan starta direkt med realförhandlingar om de framlagda förslagen. Inom den svenska delegationen pågår dock ett intensivt och konstruktivt arbete inför nästa förhandlingsperiod just med avsikten att nå en snabb lösning på procedurfrågorna, så att förhandlingsarbetet därefter skall kunna ta fart.

Låt mig, herr talman, säga att det har varit en glädje att få arbeta i den öppna och fina atmosfär som finns inom den svenska delegationen, åtminstone hittills eftersom Sture Ericson ännu så länge har hållit inne med sina komplexfyllda utfall. Det har varit intressant att få insyn i de neutrala staternas förhandlingsarbete och få tillfälle till kontakter med representanter för de båda militära maktblockens delegationer.

Just i själva kontakterna ligger en del av konferensens stora värde. Främlingskap och instängdhet ger grogrund för obefogad misstänksamhet och spänning. Endast genom att lära känna varandra kan människor uppnå förtroende. Sålunda är förhandlandet i sig en förtroendeskapande åtgärd.

Vad är då en riksdagspolitikerns uppgift i sammanhanget? Detta är en fråga som ofta ställs, inte minst till företrädare för oppositionen.

Som alltid är politikerns roll tväsidig. Den är givetvis att med de kunskaper, det omdöme och den förmåga man besitter söka bidra till arbetet. Det är att hjälpa till att upptäcka om någon tankegång kanske fattas, kan uttryckas klarare eller understrykas på ett bättre sätt samt att i det interna arbetet med skärpta sinnen försöka företråda den vanliga människan. Detta är ju alltid politikerns roll i förhållande till experten – att med amatörens frågor och med de möjligheter som utanförståendet ger till klarsyn bidra till att man inte fastnar i upparbetade tankegångar och associationer.

Låt mig i detta sammanhang få säga att det är en oskattbar styrka och fasthet i Stockholmskonferensens arbete som grundläggs genom det förhållandevis konkreta och klara mandatet. Under det kommande arbetet kommer det säkerligen flera gånger att finnas anledning att vara tacksam för det arbete som åstadkoms under svåra påfrestningar i Madrid, ett arbete vars

resultat visade ESK-processens inneboende livskraft. Jag känner starkt att vi politiker också har en annan uppgift, väl så viktig här som i andra sammanhang, och det är kontakterna utåt gentemot våra väljare, det svenska folket.

Genom Stockholmskonferensen har det internationella förhandlingsarbete som syftar till avspänning och nedrustning kommit oss närmare, blivit gripbart och därmed intressantare. Det finns ute i landet ett oerhört intresse för kunskap och fakta om Stockholmskonferensen och därmed hela den europeiska säkerhetskonferensen, ett begrepp vars innebörd säkerligen för de flesta svenskar hittills varit tämligen dunkel. På politiska föreningsmöten, i församlingshem och gymnasieklasser, på Rotaryluncher och i privatlivet har jag mött ivrigt frågande och lyssnande människor. Deras nyfikenhet och intresse har grundlagts av de senaste årens intensiva debatt i fredsfrågorna. Stockholmskonferensens första vecka med dess politiska och sociala fyrverkeri, där tillräckligt många bemärkta personer rörde sig i vimlet för att inte ens skvallertidningarnas "kändisreportage" kunde undgå att skriva om konferensen, har ytterligare skärpt uppmärksamheten.

Det gäller nu att ta vara på detta engagemang och ta ansvar för att de många gånger stora förväntningarna ej byts i besvikelse. En vanlig kommentar från åhörarna efter ett föredrag om konferensens innehåll och syfte är: "Nu begriper jag vad det handlar om, nu kanske också tidningarnas rapporter från arbetet blir lättare att förstå." Kvalificerade och kunniga politiska skribenter i våra stora dagstidningar rapporterar initierat om konferensens arbete. Deras kunskaper är stora och deras analysförmåga ofta god. Men den läsande allmänheten har inte alltid deras bakgrundskunskaper, och för de flesta är den internationella diplomatins tålmodiga finslipande av ord och uttryck främmande.

De provocerande anklagelserna, de olika maktblockens förmåga att tala förbi varandra, ter sig naturligtvis än mer deprimerande för den icke initierade. De erfarna förhandlingarna kan lyssna efter emellanåt insmugna tankegångar, tolka eventuella, nya positiva signaler som öppningar i tidigare stängda murar. Erfarna bedömares försiktiga optimism kan för enskilda människor med högt ställda förväntningar te sig förbryllande och obefogade. Det finns risk för att förväntningarna byts i besvikelser.

Då har vi politiker en ny viktig uppgift – att gå ut, berätta och lära. I våra kontakter med människor, kontakter som, vad vi än anklagas för, blir betydligt bredare än yrkesförhandlingarnas och de internationella experternas, kan vi förklara ESK-processens natur, de förtroendeskapande åtgärdernas syfte och karaktär. Vår uppgift blir att översätta konferensens språk till för alla begripliga termer.

I den svenska översättningen av de alliansfria staternas förslag, framlagt i slutskedet av konferensens första fas, heter det bl. a.:

"Konferensens syfte är att, såsom en substantiell och integrerad del av den multilaterala process som inleddes av Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa, och med deltagande av alla stater som undertecknat Slutakten, stegvis vidta nya effektiva och konkreta åtgärder ägnade att skapa

framsteg i stärkandet av förtroende och säkerhet och i uppnåendet av nedrustning, och därigenom ge verkan och uttryck åt staternas plikt att avstå från hot om eller bruk av våld i sina inbördes förbindelser.”

Det är inte helt lättbegripligt. Men där det står i sitt sammanhang, är naturligtvis lättbegripligheten underordnad viktigare krav, nämligen kraven på att meningen skall vara ett korrekt uttryck, antagbart för alla, för ett innehåll som alla är överens om. Vad det betyder är det här:

Stockholmskonferensen är en viktig del av den europeiska säkerhetskonferensen. Alla stater som har undertecknat 1975 års slutakt är med här i Stockholm. Konferensen skall stegvis gå vidare på vägen att stärka förtroendet mellan länder och folk för att uppnå den situation där nedrustning är möjlig. De åtgärder som vidtas skall vara effektiva, nya och konkreta. Det räcker inte med upprepande av gamla fraser. Åtgärdernas mål är att göra verklighet av och ge uttryck för den plikt staterna redan åtagit sig: att avstå från hot om våld eller från att bruka våld i sina kontakter med varandra.

Europa är den mest rustningstyngda delen av världen. Samtidigt är Europa, post eller propter, ett av de fredligaste och lugnaste hörnen i vår av blodiga konflikter och inbördeskrig plågade värld. Runt om i världen använder stater hot och våld för att ge uttryck för sina försök till lösningar av konflikter mellan och inom länder. T. o. m. stater som skrivit under inte bara FN-stadgan utan också Helsingforsaktens överenskommelser om att avstå från användandet av våld i sådana sammanhang har gjort sig skyldiga till överträdelser. I flera länder är förtrycket gentemot oliktänkande bland de egna medborgarna av sådan art att det inte räcker att karakterisera det som *hot* om våld.

Är det då möjligt att bygga en verklig positiv fred, en fred byggd på förtroende och inte på rustningar? Varför härskar en självklar positiv fred, ett självklart förtroende mellan länder som t. ex. Sverige och Danmark? Vi vet alla, om vi har någon historisk kunskap, att det inte alltid har varit så. Men i dag är varje annan tanke absurd och främmande. Kan det bero på att det i dag inte är mäktiga härskare som bestämmer de mellanfolkliga relationerna utan att det är öppna, täta kontakter i och mellan demokratiskt styrda stater – kontakter på bred front mellan hela folk – som lärt oss att vi är bröder? En modern gränskonflikt som den om Hesselö kan inte bli något annat än en skärmytsling i ord, en skriftväxling på hög nivå, medan ländernas invånare fortsätter att obekymrat och fredligt umgås med varandra.

Är det en tillfällighet att kraven på fredliga kontakter och normalt utbyte också mellan stater skilda från varandra genom järnridån är speciellt starka i de båda tyska staterna? Naturligtvis inte. Inte ens minfält och väpnade vakter kan hindra två stater vars folk genom språk, släktband och historisk gemenskap hör samman att söka kontakt med varandra. Nu har de ju också, framför allt Västtyskland, varit ivriga tillskyndare av ESK-processen, även om den positiva freden låter vänta på sig så länge muren, vakterna och minorerna finns kvar.

Positiv fred härskar inte mellan Europas båda maktblock. Spaningsflygningar och utmanande militära övningar i närheten av motpartens gränser

måste anses provocerande. Propagandakriget rasar för fullt från båda sidor, och även små och alliansfria stater riskerar att bli brickor i spelet. Så flagranta gränskränkningar som vårt land utsatts för har såvitt känt inte praktiserats direkt supermakterna emellan.

I en sådan värld behövs förtroendeskapande åtgärder av den karaktär som Stockholmskonferensen handlar om för att bana väg inför det förtroende som positiv fred och nedrustning skall kunna bygga på. Avsikter bakom doktriner och politiska deklarationer kan aldrig bevisas eller motbevisas. Så länge förtroendet ännu är lågt måste överenskommelser kunna verifieras. Stockholmskonferensens förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder skall också, enligt mandatet, till sin karaktär vara militärt betydelsefulla, politiskt bindande och försedda med "lämpliga arrangemang för verifikation som motsvarar deras innehåll" – som orden lyder i mandatet.

De konkreta åtgärder som föreslagits i ett förhandlingsdokument, som till stor del utarbetats på grundval av ett svenskt förslag och som lagts fram vid Stockholmskonferensen, kan vid en första anblick te sig blygsamma. Information om planerade militära aktiviteter, speciellt sådana där sjötransporterade eller luftförliga styrkor är inblandade, inbjudan av observatörer till militära övningar samt tak för storleken av sådana övningar kan tyckas vara blygsamma bidrag till ökad säkerhet. Förtroendeskapande åtgärder är dock inte ett mål i sig utan ett medel, vilket ju också antytts i själva namnet. Om man genom dem minskar risken för överraskande anfall kan betydande bidrag till avspänning och säkerhet uppnås. Under avspänningens paraply skall förtroendet kunna öka, misstänksamheten minska och utbytet av mänskliga kontakter, informationer och åsikter kunna växa. Genom större kunskap, ökad respekt för oliktänkande, respekt för mänskliga rättigheter och öppna mänskliga kontakter kan på sikt tålmodigt den positiva freden byggas.

Avskräckningsdoktrinerna har börjat ifrågasättas. Av naturliga skäl är debatten livligast och mest tumultartad i de länder där debatt är tillåten och åsikter får brytas mot varandra. Kampanjer och medier står öppna för alla. Gör detta det öppnare samhället sårbarare? I längden nej. Massmediernas och opinionsbildarnas representanter omfattas ibland av oss politiker med något som kan kallas hatkärlek, men vi har all anledning att värna deras existens och frihet. Makthavarna i demokratiska länder vet att deras tid kan vara kort, att medborgarna är individer som kan ge uttryck för sin uppfattning och fatta beslut inte bara högljutt utan också genom det demokratiska samhällets maktmedel, den politiska valfriheten mellan olika alternativ.

De förtroendeskapande åtgärderna måste vara antagbara för alla. Som steg i förhandlingsprocessen, som paket, måste de vara balanserade, så att de kan accepteras. Alla måste ta och ge. Eftergifter måste till. Vissa av de föreslagna förtroendeskapande åtgärderna är icke några större oppoffringar i länder där öppenhet ligger i samhällssystemets natur. Att avslöja militära fakta som är var mans egendom ter sig inte som avslöjande av strategiska hemligheter. Var t. ex. det och det fredsförbundet är beläget annonseras i

många länder, inkl. vårt eget, genom stora skyltar och vägvisare även till vardags. Vi måste ha förståelse för att sådana åtgärder för det slutna, på misstroende även mot egna medborgare byggda samhället måste te sig som större och svårare medgivanden. Det finns länder där man som hinder för ett utresetillstånd kan ange enbart att en man gjort sin värnplikt och därmed är i besittning av militära hemligheter. Detta är ett faktum som vi måste ta med i beräkningarna.

Europas folk har ett speciellt ansvar. Som några av världens rikaste och mest utvecklade nationer har vi skyldighet att ordna våra egna förhållanden på ett sådant sätt att vi får krafter över att ta ett ökat ansvar för utveckling, för att rädda miljö- och naturresurser, för att lindra lidandet, nöden och fattigdomen i världen. Inom den europeiska säkerhetskonferensen och nu i Stockholm har Europas små länder större möjlighet än i andra sammanhang att aktivt påverka säkerhet, avspänning och en utveckling mot ett förtroende som kan ge förutsättningar för frihet och nedrustning. Människors otålighet är stor. Samtidigt är tålamod nödvändigt. Som delegationens politiker har vi den dubbla uppgiften att förmedla människors otålighet till konferensens beslutsfattare och förmedla behovet av tålamod till de människor som väntar på besluten. Ute i världen är hungern och kunskapsbristen, törsten och lidandet oändliga. Världen väntar på oss. Vi har bara en värld och måste vara rädda om den.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 36 GUNNEL JONÄNG (c):

Fru talman! Jag fick i dag ett brev, där det talas om UNESCO:s minut för freden. Det står så här:

”UNESCOS generalförsamling vädjar till sina medlemsstater att avsätta en minut, klockan 12.00 den 22 mars 1984, som *en världsomfattande minuts tystnad för freden*.

Oavsett vad de är sysselsatta med ombeds män, kvinnor och barn att upphöra med sina verksamheter och delta i denna enminutsdemonstration för sin önskan om fred, internationell förståelse och världsomfattande samarbete.

Idén till denna minut för freden framlades inför UNESCO:s generalförsamling av Greklands kulturminister Melina Mercuri.”

Jag har i riksdagen tidigare tagit upp frågan om en tyst minut i Sverige för freden, och jag vidarebefordrar nu denna vädjan från UNESCO:s generalförsamling om en minuts tystnad i morgon kl. 12 som en demonstration för fred, internationell förståelse och världsomfattande samarbete.

Ett tryggare och säkrare Sverige och ett tryggare och säkrare Europa – kan vi få det genom Stockholmskonferensen? Vi kan åtminstone hoppas på och arbeta för att vi genom den skall kunna ta viktiga steg närmare trygghet och säkerhet. Den första sessionen av konferensen avslutades i fredags. Enligt min mening har denna varit positiv.

Stockholmskonferensen startade när motsättningarna mellan supermakterna var hårdare än på länge och när alla bilaterala förhandlingar mellan dem hade avbrutits. Konferensen blev något av en öppning mellan supermakterna.

Världens intresse samlades för en vecka till Stockholm, när 30-talet utrikesministrar talade på konferensen. Ängslan var stor inom vår delegation inför utrikesministrarna Shultz och Gromykos samtal, men förväntningarna och glädjen växte vartefter timmarna gick. I fem timmar samtalade de. Detta samtal medförde av allt att döma att de s. k. MBFR-förhandlingarna återupptogs i Wien förra veckan.

Det har självfallet varit en hel del polemik i anförandena under sessionens gång. Men det har också funnits en vilja att åstadkomma något.

Sverige har skött sitt värdskap på ett fint sätt. Det har säkert sin betydelse att vi kan skapa en lugn och god atmosfär, där delegaterna trivs. Men framför allt har den svenska delegationen med ambassadör Curt Lidgard i spetsen gjort ett fint arbete för att föra konferensen framåt. Sverige har påtagit sig ett stort ansvar i NN-gruppen och kunde medverka till att ett förslag från åtta av de nio NN-länderna förverkligades. Tidigare hade NATO-länderna presenterat sitt förslag, medan Sovjet hittills framfört sina synpunkter i anföranden.

Några reella förhandlingar har ännu inte inletts, och Sovjet och USA har fortfarande olika uppfattningar om efter vilka linjer konferensen skall arbeta. När den återupptas den 8 maj torde man kunna räkna med att Warszawapaktsländerna lägger fram sitt förslag. Förhoppningsvis skall då förhandlingarna kunna komma i gång, även om många svårigheter fortfarande återstår att lösa.

Det dokument som NN-gruppen lagt fram speglar NN-ländernas syn när det gäller de säkerhetspolitiska frågorna och anger deras position. Någon brobyggarroll för vår del är det ännu inte fråga om, men detta kan bli aktuellt senare.

Vi som ingår i den svenska delegationen har ett ansvar för att informera utåt om konferensen och dess arbete. Det finns anledning att ställa förväntningar på konferensen, men vi måste samtidigt vara medvetna om att den inte sysslar med direkta nedrustningsåtgärder utan med förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder, som gäller manövrer, trupprörelser, observatörer och liknande. Men vi har ett stort ansvar när det gäller att förbereda marken för kommande konkreta nedrustningsåtgärder.

I arbetet att åstadkomma ökad säkerhet och trygghet i Europa och för Europas folk får vi inte lämna någon möda ospard. Vi måste vara medvetna om att om vi lyckas att nå avspänning genom denna konferens, innebär det också ökat förtroende mellan supermakterna, ett förtroende som behövs, om vår värld och människosläktet skall kunna bestå.

Den nuvarande regeringen följer upp de initiativ som togs i nedrustningsfrågorna av de regeringar i vilka centern medverkade. Det gäller t. ex. frågan om ett avtal om fullständigt stopp för kärnvapenprov. Ett sådant avtal skulle verksamt hindra ytterligare spridning av kärnvapen i världen. Självfallet ställer vi i centern upp bakom detta och andra nedrustningsinitiativ.

Vi har här i riksdagen lagt fast målsättningen om en kärnvapenfri zon i Norden som ett led i ett kärnvapenfritt Europa. Det var år 1981.

Inom centerpartiet finner vi det angeläget att arbetet med denna fråga går vidare. Vi har i vår nedrustningsmotion föreslagit att en referensgrupp med representanter för riksdagspartierna tillsätts för att delta i det fortsatta utrednings- och analysarbetet i syfte att få till stånd en kärnvapenfri zon i Norden. Vi får återkomma till detta när vi så småningom behandlar motionerna.

Under senare tid har det uppstått en debatt om vilken inverkan den norska spionen Arne Treholt haft på det svenska ställningstagandet när det gäller kärnvapenfri zon. Arne Treholt tillhör ju det norska socialdemokratiska partiet och arbetade nära ambassadör Jens Evensen, som var en av dem som på nytt aktualiserade zontanken.

Att Expressen har gått in och närmare undersökt bakgrunden till det svenska ställningstagandet är givetvis helt i sin ordning – om det inte rent av är en skyldighet för pressen att göra detta. När Carl Bildt däremot drar upp den här frågan i en artikel i Svenska Dagbladet är han, såvitt jag förstår, ute i ett annat syfte. Han vill försöka misstänkliggöra en tanke och en strävan, nämligen frågan om kärnvapenfri zon, som moderaterna visserligen ställt upp på men bara halvhjärtat.

Eftersom jag var den som först framställde en interpellation här i riksdagen om en kärnvapenfri zon, 1980, vill jag för klarhetens skull redovisa mina motiv. Avslöjandet att Arne Treholt även spionerade för Irak har möjligen gjort att frågan kommit i ett annat läge. Jag vill dock redovisa mina motiv.

Jag deltog 1978 i FN:s nedrustningssession, där det i slutdokumentet bl. a. rekommenderades upprättande av kärnvapenfria zoner. Eftersom jag är av den uppfattningen att varje land skall försöka efterleva sådana dokument, blev redan då grunden lagd för mitt intresse för kärnvapenfria zoner.

I början av december 1980 hade de nordiska centerledarna konferens i Oslo. Jag deltog där, och de frågor som avhandlades var just nedrustningsfrågor. Det antogs ett uttalande i vilket man sade att det var angeläget att ge förnyad uppmärksamhet åt rekommendationerna vid FN:s nedrustningskonferens 1978 om upprättande av kärnvapenfria zoner. Det rådde enighet om värdet av att upprätthålla stabiliteten i det nordiska området.

Det här gick naturligtvis inte att motstå. Jag åkte hem, läste några artiklar av Jan Prawitz, samtalade med honom som liksom jag satt med i den svenska nedrustningsdelegationen. Så skrev jag interpellationen. Då kände jag inte till Jens Evensen i Norge – och givetvis inte heller Arne Treholt. Jag satte emellertid i gång ett ivrigt studium av frågan, innan jag skulle få svaret på min interpellation. Då upptäckte jag självfallet Evensen och hans bok, även om jag inte fick tag på boken före debatten. Jag blev också medveten om den omsvängning som ägt rum i frågan, bl. a. i Norge. Självfallet kom hela frågan i ett mer positivt läge, då en omsvängning ägde rum, framför allt i Norge.

De svenska socialdemokraterna hade vid denna tid ännu inte tagit något initiativ i riksdagen i zonfrågan, men deltog i interpellationsdebatten till följd av min interpellation. Jag motionerade sedan i frågan 1981, och då hade

intresset väckts inom flera partier. År 1981 blev det också en gemensam skrivning i utrikesutskottet.

Jag har härmed redogjort för mina motiv för att interpellera, vilka alltså inte hade någon som helst anknytning till den norska debatten.

Fru talman! De mänskliga rättigheterna kränks i land efter land. Den senaste rapporten från Amnesty International visar att kränkningar förekommer i mera än 115 länder i världen. Människor diskrimineras, förföljs, utsätts för omänsklig behandling, torteras. Det känns mycket bittert att vi inte har kommit längre i vår utveckling, att respekten för människovärdet inte är större. Våldshandlingar riktas inte bara mot män utan också mot kvinnor och barn – som när regeringsstyrkorna i El Salvador halshög och stympade obehäpnade civila, eller när kvinnor och barn besköts med automatgevär från militärhelikoptrar.

Amnesty International har nyligen publicerat en rapport om godtyckliga fängslanden och tortyr i Paraguay. Enligt rapporten torteras politiskt misstänkta nattetid. De blir piskade och utsatta för elektriska chocker. Över huvud taget utsätts de för allehanda raffinerade grymheter.

I alla världsdelar förekommer avskyvärda brott mot de mänskliga rättigheterna. Frågan är ändå om inte de värsta brotten förekommer i Iran. FN-rapporter vittnar om summariska och godtyckliga avrättningar, tortyr och fängslanden utan rättegång. Barn tas ut till soldater och sänds ut i striderna. Av allt att döma förekommer ju också kemiska stridsmedel i striderna mellan Iran och Irak. Sverige har verkligen ett ansvar när det gäller att fördöma kränkningarna av de mänskliga rättigheterna också i denna del av världen.

De utbredda väpnade konflikter som ännu pågår i Afghanistan mellan de sovjetstödda regeringsstyrkorna och oppositionen åtföljs av många anklagelser om kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Sammantaget kan man säga att kränkningar av de mänskliga rättigheterna förekommer i ett stort antal länder. I många fall har supermakterna ett indirekt ansvar genom att de stöder regeringsstyrkor – som USA i Centralamerika och Sovjet i Afghanistan. Och nog är det en skamfläck som hårt drabbar supermakterna.

Vi kan i dag notera en ökad amerikansk inblandning i kriget i Centralamerika. USA har placerat tolv spionplan i Honduras för att skaffa uppgifter om gerillans trupprörelser i El Salvador för vidare befordran till den salvadoranska armén. Detta är ju inblandning i ett krig där USA aktivt tar del. Enligt Dagens Nyheter i dag har uppenbarligen CIA också rekommenderat amerikanska bombningar i El Salvador, men Reagan har sagt nej. Många i USA:s kongress är kritiska mot de installationer som sker i Honduras.

I Afghanistan fortsätter den sovjetiska ockupationen, och den är ett flagrant brott mot FN-stadgan. Därför måste vi från Sverige kräva att de sovjetiska trupperna dras tillbaka och att det afghanska folket återges frihet att bestämma över sig självt.

I Sverige står vi enade i kampen för de mänskliga rättigheterna. Vi har också alla skäl att känna tacksamhet gentemot Amnesty International för

Nr 103

Onsdagen den
21 mars 1984

Utrikesdebatt

dess oerhört betydelsefulla arbete i detta sammanhang, och tacksamhet mot alla de människor som engagerar sig i Amnesty och därmed engagerar sig för medmänniskor runt om i världen – medmänniskor i nöd, medmänniskor som behöver deras stöd.

Till sist vill jag göra en kommentar till Sture Ericsons inlägg. Jag noterar att Sture Ericson har vaknat till liv, även om det tog sin tid. Han framställer sig själv och socialdemokraterna som något slags banérförare när det gäller utrikespolitik. Det är väl ändå i dag ett önsketänkande, för det är ju årtionden sedan socialdemokraterna i Sverige var banérförare när det gäller utrikespolitiken.

Men som sagt: Sture Ericson har vaknat till liv, och det tog ett år. När moderaterna i sin motion talade om friheten i Östeuropa som fredens förutsättning, så var ju det i en motion i januari 1983. Jag för min del angrep moderaterna för ett år sedan i den här frågan, och jag har gjort det ett antal gånger sedan dess.

Sture Ericson säger att mittenpartierna har tigit i fråga om moderaternas utrikespolitiska agerande. Detta är alltså helt fel när det gäller centerpartiet. För övrigt diskuterade vi just moderaternas utrikespolitik vid vår senaste nedrustningsdebatt här i kammaren, och även då kritiserade jag moderaterna för denna del av deras utrikespolitiska agerande.

Nu är Sture Ericson tyvärr inte här, men jag skulle verkligen vilja uppmana honom att hänga med litet bättre. Det blir väldigt jobbigt att debattera om Sture Ericson skall ligga ett helt år efter i tiden.

Anf. 37 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Mycket litet har i denna utrikesdebatt sagts om den hittills enda kvarvarande fascistiska militärdiktaturen i Europa, nämligen Turkiet. Det tycker jag är skada. Vi bör observera vad som händer i Turkiet och inte låta det vara så opåtalat och låta det sjunka undan så mycket som sker här i Sverige och i Västeuropa i övrigt.

Förtrycket i Turkiet fortsätter alltså, trots alla ansträngningar av den ledande militärregimen där att legalisera sitt styre genom omarbetade konstitutioner, folkomröstningar som är fejkade och påtvingade i många avseenden och med val som också är fejkade och där det inte funnits någon som helst tillstymmelse till valfrihet i den bemärkelse som vi lägger in i det ordet.

Jag har för inte så länge sedan debatterat Turkietfrågan med utrikesministern här i kammaren. Jag vill säga att jag tycker det är bra, som deklarerats från regeringen och utrikesministern, att man fortfarande avser att driva denna fråga mycket hårt i första hand i Europarådet och är helt klar över att den s. k. civila regering som nu installerats i Turkiet inte vilar på någon grund som vi kan acceptera.

Men jag tycker också att man från regeringens sida litet mer utförligt kunde ha uppehållit sig vid Turkietfrågan i den utrikespolitiska debatten. Det var nämligen så – det har vi konstaterat och varit överens om många gånger – att när vi hade fått bort de fascistiska diktaturerna i Spanien och

Portugal och när den grekiska militärjuntan lyckligt och väl var avpolletterad, då dök det helt plötsligt upp en ny militärdiktatur i Europa – Turkiet är trots allt en del av Europa, även om landet till stor del tillhör Asien. Det är anmärkningsvärt. Och det är en diktatur som på intet sätt är bättre – om vi nu skall tala om grader i dessa sammanhang – än de militärdiktaturer som vi känner till från exempelvis Latinamerika.

Vi har gång efter annan under de allra senaste veckorna – för att nu ta upp de senaste uppgifter som vi fått – fått höra talas om övergreppen i Turkiet. Ända sedan i höstas har det pågått hungerstrejker och försök att nå kontakt med omvärlden i de turkiska fångelserna, speciellt i det för alla välkända – det borde åtminstone vara välkänt – militärfängelset i Diyarbakir. Det förekommer tortyr, godtyckliga avrättningar och monstruösa övergrepp i det fångelset, och motsvarande förhållanden råder i andra fångelser, t. ex. i Ankara.

Jag anser att Sverige och Sveriges regering inte skall låta något tillfälle – inte heller en utrikespolitisk debatt i den svenska riksdagen – gå sig förbi utan att ta upp förhållandena i Turkiet och gång på gång framföra vad Sverige och den svenska regeringen anser om dessa förhållanden.

Vi har handel med Turkiet, och det talas i dessa sammanhang mycket litet om sådant. Här talas det om de stora, övergripande målen, men när man kommer ned till det mer konkreta – Sveriges handel och ekonomiska engagemang – är det ganska tyst. Vi har för inte så länge sedan fått höra talas om att exportkrediter har beviljats när det gäller Turkiet och att det har förekommit vad man får kalla oegentligheter: pengar har getts till krediter, och vi vet inte riktigt hur de har använts. Det är ganska anmärkningsvärt att man å ena sidan fördömer en regim och å andra sidan bedriver handel med och lämnar exportkrediter till denna. Det är litet av en dubbelmoral, vilket inte kan rekommenderas särskilt mycket.

Jag vill också ta upp – jag vet inte för vilken gång i ordningen – den kurdiska minoritetens villkor i Turkiet. Östra Turkiet är egentligen en kurdisk trakt. Det har från början inte funnits särskilt många turkisktalande i den delen av Turkiet. Områden kring Diyarbakir och andra städer i östra Turkiet är kurdiska provinser.

Det är inte bara under den nuvarande militärregimen som denna folkgrupp har förtryckts, utan det har också pågått tidigare, även under sådana statschefer som Bülent Ecevit – närstående den svenska socialdemokratin. Han lade inte heller särskilt många strån i kors för att förbättra kurdernas situation. Det har naturligtvis inte blivit bättre i och med att militärerna övertog makten. Förtrycket har i stället ökat, och de tio miljoner kurder som finns i Turkiet – en mycket stor nationell minoritet – är särskilt utsatta för detta förtryck. Vi kan se bilder från massrättegångarna i Diyarbakir, där man kollektivt anklagar och dömer 300–400 personer samtidigt, och den allra största delen av dem är kurder. Det är de som sitter i fångelset i Diyarbakir.

Vi har tidigare haft frågan om kurder uppe, inte bara rörande dem som finns i Turkiet utan också i angränsande stater som Iran och Irak – som jag strax vill återkomma till – och särskilt villiga att ställa upp för att försöka göra

något för de kurdiska minoriteterna i dessa länder har övriga politiska partier i den svenska riksdagen inte varit. Det är synd, för det finns en växande internationell opinion i den frågan. Det finns initiativ, och olika saker har hänt, t. ex. i Frankrike, som visar att man på ett helt annat sätt än tidigare intresserar sig för den här frågan. Då borde alltså inte Sverige ligga efter, vilket jag anser att vi gör nu.

Gunnel Jonäng, som talade före mig, talade också om Iran, och jag vill ansluta mig till det omdöme hon gav uttryck för. Vi måste på ett mycket bestämt och kraftfullt sätt protestera mot det som händer i Iran. Det drabbar också kurder – det finns sex miljoner kurder även i det landet – men det drabbar naturligtvis också befolkningen i övrigt.

I den frågan finns det också en dubbelmoral i det som sägs här i riksdagen och i det som har sagts i utrikesministerns deklARATION i dag. Man talar om att man ser med oro på kriget mellan Iran och Irak osv. Och det är vällovligt och berömvärt. Men samtidigt har Sverige på nytt satt i gång att bygga upp den stora sprängämnesfabrik som påbörjades redan under shahens tid, i början av 1970-talet. Den kom i skymundan då arbetet stod stilla under upprorsåren från 1979 och framåt. Men nu finns det alltså svenska arbetare – man har talat om ett nittiotial från Skånska Cement – som på nytt har börjat att arbeta med att uppföra en sprängämnesfabrik åt Bofors. Det är ganska anmärkningsvärt.

Visst kan man säga att sprängämnen behövs för civil verksamhet – då man bygger tunnlar, vid röjningsarbeten och i alla möjliga civila sammanhang när det gäller anläggningsarbeten och annat. Men de är också alldeles självklart en råvara vid tillverkning av krigsmateriel. Det vi vet om denna anläggning är att den, då den startades för tio år sedan, helt och hållet var ett av shahens stora krigsprojekt. Sprängämnesanläggningen, med sin stora kemisk-tekniska kompetens, ingick för att skaffa tillräckligt med sprängämne just åt den krigsmaterieltillverkning som skulle äga rum i samma område och i nära anslutning till denna anläggning. Det borde regeringen och utrikesministern vara litet mer uppmärksamma på.

Man kan naturligtvis säga att detta inte är krigsmaterielexport. Vi har tjatat mycket om detta och kommer kanske inte så mycket längre i dag heller. Men om man fördömer förtryck och talar om att det är oroande att det pågår krig mellan två stater, bör man inte till den ena staten ge teknisk hjälp som förbättrar deras militära förmåga. Det är dubbelmoral. Det är inte någonting som den svenska regeringen borde ställa upp för. Man borde i stället skämmas för sådana engagemang.

Jag hoppas att regeringen och utrikesministern följer upp den här frågan noggrant och att man inte låter ekonomiska intressen fortsätta att dominera behandlingen av frågor som rör Iran och det som sker där nere. Vi vet att vår handel med Iran ökat kraftigt. Det talas om 300 %, och där ingår bl. a. den här anläggningen för sprängämnestillverkning. Det är inte något tillfredsställande förhållande – om den svenska regeringen och den svenska statsministern samtidigt skall uppträda som medlare och vara opartiska och objektiva i sitt handlande vad gäller dessa två stater.

Jag vill, fru talman, slutligen säga några ord också om södra Afrika, som –

till skillnad från det jag hittills varit inne på – har debatterats ganska livligt i olika sammanhang i dag. Där har det hänt en mängd uppseendeväckande saker de allra senaste månaderna.

Vi har kunnat läsa i den moderata pressen, t. ex. i Svenska Dagbladet för bara några dagar sedan, att det nu är dags att helt och hållet skrota den hittillsvarande svenska södra Afrika-politiken. Nu har man gjort upp, sägs det, och nu har Sydafrika och frontstaterna – framför allt Moçambique och Angola – verkligen kommit överens. Och nu behöver man inte hålla på och tala om stöd till ANC osv.

Det förhåller sig precis tvärtom enligt min och mitt partis uppfattning. Vad vi har sett i södra Afrika under det senaste halvåret är bara att Sydafrika i kraft av sin militära och ekonomiska överlägsenhet har blivit alltför övermäktigt för dessa stater – och de har helt enkelt inte orkat stå emot hotet och de krav som har ställts på dem. De har inte heller fått tillräckligt med hjälp utifrån, utan de har blivit utlämnade till Sydafrikas godtycke. Därför har de under galgen tvingats ge upp många av de positioner som de ända sedan befrielsen från Portugal har slagits för. De har varit tvungna att acceptera uppgörelser med Sydafrika som de aldrig skulle ha godtagit om de hade fått ett bättre stöd utifrån, om de hade haft en större egen militär styrka och om de hade haft en bättre ekonomisk situation.

Slutsatsen måste bli den rakt motsatta mot den som dras från moderat håll – nämligen att stödet till frontstaterna, framför allt Angola och Moçambique, måste ökas. Jag vill gärna säga att det som deklarerats i utrikesministrarnas inledningsanförande till denna debatt är mycket tillfredsställande – att man från nordisk sida kommer att sammanträffa med frontstaternas utrikesministrar senare i år. Det är naturligtvis mycket bra, och jag hoppas verkligen att det kommer ut något mycket positivt av det och att Sverige tillsammans med övriga nordiska länder kan göra något i detta sammanhang.

Det är en ny och oroväckande situation som råder, och den innebär en reträtt för de progressiva krafterna i södra Afrika. Det är åtminstone en halv seger för apartheidregimen. Den har lyckats, i varje fall under denna tidsperiod, att flytta fram sina positioner, och den kommer att ännu mer hårdnackat än tidigare slå vakt om dem. Därför behöver de som utsätts för Sydafrikas aggression få ökad hjälp och stöd både från Sverige och andra stater.

Jag hoppas, som sagt, mycket av det möte mellan de nordiska ministrarna och utrikesministrarna i frontstaterna som det talas om i utrikesministrarnas anförande i dag.

Detta var bara ett par exempel på områden inte alls långt ifrån oss, och naturligtvis även längre bort såsom exempelvis södra Afrika, där behovet av den hjälp som Sverige kan ställa upp med både psykologiskt, ekonomiskt och diplomatiskt snarare ökar än minskar i det internationella läge som vi har i dag. Detta ställer större krav på oss än förut, därför att de reaktionära krafterna i dag är starkare än de varit tidigare.

Jag hoppas att den svenska regeringen och alla svenska partier – utom högern, som jag inte räknar särskilt mycket med – kommer att ställa upp och

fortsätta att stödja frihetskampen i såväl södra Afrika och Turkiet som på andra ställen.

Anf. 38 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Jag skall inte fortsätta den långa raden av tal om kärnvapenfria zoner eller mänskliga rättigheter. Jag tänker tala om ett krig som pågår *nu*.

Det är faktiskt inte så många år sedan nästan hela svenska folket var engagerat i Vietnamfrågan. Även de som från början kanske var tveksamma slöt upp och tog ställning i samband med bombningarna av Hanoi. Opinionsen mot USA:s krigföring var stark och entydig. I dag är den tiden nästan bortglömd. Men i dag tycks det också vara svårt att skapa en liknande stark opinion för andra, minst lika upprörande stormaktsövergrepp.

Det var möjligt att påverka USA i Vietnamfrågan genom opinion – framför allt naturligtvis därför att det i USA också fanns en så stark opposition mot det egna landets krig i Vietnam, och i en demokrati som USA kommer oppositionen till tals.

Det är självfallet mycket svårare att via opinionstryck i andra länder påverka Sovjets ledare, eftersom de inte tillåter någon opposition inom sitt land. Men enbart den omständigheten att det är svårt borde inte hejda oss. I stället borde vi ta det som en utmaning.

Fru talman! Det är nu snart fem år sedan Sovjet invaderade Afghanistan. Under de åren har det afghanska folket förtryckts av ryska invasionstrupper men också ihärdigt och envetet kämpat emot. I Förenta nationerna har generalförsamlingen också i år, liksom föregående år och föregående år och föregående år upprepat och bekräftat det afghanska folkets rätt att bestämma sitt eget lands styrelseskick och att utan inblandning eller påtryckning utifrån välja sitt eget ekonomiska, politiska och sociala system. Generalförsamlingen har följaktligen också begärt att de utländska trupperna omedelbart skall dras tillbaka från Afghanistan.

Men det har inte hjälpt ett dugg. Och, fru talman, särskilt illa är det att den nye sovjetiske partichefen tvärtom i sitt första tal förklarade att Sovjet inte tänker dra sig ur Afghanistan. Han bryr sig inte om Förenta nationernas generalförsamling eller dess resolutioner.

Så mycket mer borde då vi arbeta för att resolutionen skall förverkligas. Sveriges regering har gjort det genom tal i FN och protester, och det är bra. Men regeringen kunde göra det också genom att arbeta för nordisk enighet bakom kravet "Sovjet ut ur Afghanistan". Vid omröstningen om resolutionen i FN röstade alla nordiska länder utom Finland för resolutionen. Även om det med intellektet går att inse att Finland kan ha vissa skäl för sitt ställningstagande är det obegripligt för känslan. Jag hoppas att Sveriges regering med allvar och fasthet vid möten på det nordiska området försöker verka för en nordisk enighet även i denna fråga.

Det pågår ett krig i Afghanistan. Det är ett krig mellan invasionsstyrkor och landets civilbefolkning, vars motstånd vittnar om ett sällsynt mod. Den ryska armén tycks ha insett att det inte går att vinna över befolkningen på sin sida, men fortsätter att sprida död och terror och ofantliga lidanden för den

civilbefolkning som inte redan har flytt. Regeringen har fördömt det i FN. Men det räcker inte, för bland alla krig som pågår hör detta till de grymmare. Flyktingproblemen är också enorma. Bara i gränsländerna finns minst tre miljoner flyktingar som också behöver vårt bistånd.

Någon gång i höstas såg jag en tidningsrubrik som lydde "Tystnadens förräderi". Artikelnen handlade om likgiltigheten inför Afghanistan, och tyvärr var jag nödgad hålla med om mycket av det som stod där. Vi brukar ofta agera världssamvete i Sverige. Det gör vi med rätt eller orätt. Men det vore orätt, om vi då glömde Afghanistan.

Fru talman! Det finns en uppsjö av frågor att ta upp i en utrikespolitisk debatt alltifrån kärnvapenfria zoner, mänskliga rättigheter och behandlingen av Sovjets judar till nästa års kvinnokonferens i Nairobi. Jag har emellertid valt att med detta inlägg enbart påminna om Afghanistan. Det behövs en frisk folkopinion för ett fritt Afghanistan, och den bör komma till klart uttryck även i Sveriges riksdag.

Anf. 39 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! I regeringsdeklarationen sägs med rätta att apartheidregimens systematiska förtryck och utsugning av den svarta majoriteten i Sydafrika har förvärrats. Tvångsflyttningarna fortsätter i de mest avskyvärda former. 55 % av de svarta tillhör nu s. k. home lands mot 40 % 1960. Ytterligare minst en miljon människor skall tvångsflyttas. I dessa home lands styr av apartheidregimen lejda hövdingar, som i brutalitet ofta överträffar de vita härskarna. Fackföreningar är t. ex. helt förbjudna i home lands.

Om Bantustanpolitiken fortfarande drivs utan kompromisser, sker vissa förändringar i politiken i städer och industriområden. Men, för att ta ett exempel, en stor del av Sowetos befolkning på närmare två miljoner svarta lever där illegalt enligt passlagen.

I dagens svåra läge för den sydafrikanska oppositionen är stöd och sanktioner, inte minst från Europa, viktigare än någonsin tidigare, särskilt när Reaganadministrationen är västvärldens huvudaktör i Sydafrika. Den senaste dramatiska utvecklingen i Sydafrika har dess värre resultat i betydande politiska framgångar, om än kortsiktiga, för Sydafrika och USA. Men dessa framgångar innebär inte att man är på väg att lösa det centrala problemet: ett avskaffande av den sydafrikanska apartheidpolitiken.

Tvingande sanktioner mot Sydafrika är det lämpligaste och effektivaste instrumentet för att stödja Sydafrikas förtryckta folk. Men USA och andra väststater har blockerat effektiva sanktioner i säkerhetsrådet. I många länder har dock olika former av sanktioner införts. Dessa sanktioner har haft betydelse i kampen mot apartheidregimen. De har varit av betydelse så till vida att man ännu inte har vågat bannlysa eller förbjuda den nya nationella kampfronten, Enade demokratiska fronten, UDF. Det är den starkaste oppositionen mot apartheid inne i Sydafrika sedan mitten av 1950-talet.

De svenska företagen i Sydafrika och Namibia expanderar trots investeringsförbudet. Deras roll för apartheidregimens krigsmakt har av allt att döma blivit större under senare tid. Sveriges handel med apartheidregimen

har ökat kraftigt under de senaste tre åren. Det gäller särskilt exporten från Sverige, som till stor del består av maskiner och elektronik, och överför begärlig teknologi bl. a. för militär användning. Det är angeläget att det snarast framläggs förslag här i riksdagen vilka medför en skärpning av Sydafrikalagen. Förbudet mot nyinvesteringar måste givetvis upprätthållas. De möjligheter som finns att kringgå investeringsförbudet, exempelvis genom leasing, måste täppas till. Svenska leveranser av alla varor till Sydafrikas militär och polismakt måste förbjudas. Det behövs också en beredskap för att i ett kritiskt och avgörande läge av utvecklingen i södra Afrika kunna ytterligare inskränka eller t. o. m. avveckla svensk företagsamhet i Sydafrika.

En kolonial utplundring av Namibias tillgångar och egendom sker systematiskt av apartheidregimen i Pretoria. En betydande export äger rum från Namibia för vilken den sydafrikanska ockupationsmakten är ansvarig.

Den 27 september 1974 tillkom det s. k. Namibiadekretet till skydd för Namibias naturtillgångar. Det antogs av FN:s Namibiaråd och godkändes av FN:s generalförsamling vid dess 29:e session den 13 december 1974. Enligt dekretet får ingen exploatering, utförelse eller annan befattningsägarum med Namibias naturtillgångar utan tillstånd av FN:s Namibiaråd.

Ett svenskt beslut om att anta Namibiadekretet, helt eller delvis, som svensk lag skulle inte ha blott ekonomisk betydelse utan även fungera som ett viktigt politiskt stöd för det namibiska folket för att skapa ett fritt och oberoende Namibia.

I massmedia har under senare tid rapporterats att 21 ton mangan från Sydafrika lossats i Luleå avsedda för statliga SSAB. LKAB köper gruvutrustning från Sydafrikaföretag. Vin- & Spritcentralen importerar och Systembolaget försäljer sydafrikanska vin- och spritsorter. Detta är några exempel på hur statliga företag fortfarande bedriver handel med Sydafrika. Fackliga organisationer har reagerat mot detta, bl. a. vid Vin- & Spritcentralen. Kooperativa förbundets beslut att inte köpa sydafrikanska varor om likvärdiga alternativ finns tillgängliga kan tjäna som förebild för statliga företag. I samtliga fall jag nämnt finns alternativ, och jag utgår från att detsamma gäller i flertalet övriga transaktioner som statliga företag gör med sydafrikanska företag eller i fråga om sydafrikanska varor.

En åtgärd som bör genomföras är att rekommendera statliga företag att inte handla med Sydafrika.

De nordiska länderna har sedan flera år tillbaka en stående gemensam instruktion till den person som för tillfället fungerar som nordisk exekutivdirektör i IMF att göra en negativ markering i fråga om lån till Sydafrika. IMF har sedan 1976 beviljat krediter till apartheidregimen om sammanlagt 2 miljarder dollar utan att någon markering gjorts från nordiskt håll. Det behövs därför en gemensam nordisk hållning i denna fråga så att inga fler ärenden rörande Sydafrika behandlas i IMF utan att någon form av negativ markering görs från den nordiske representanten.

Sverige har i FN stött resolutioner om att isolera Sydafrika på kulturområdet. Resolutionerna har följts upp med rekommendationer mot kontakter

med Sydafrika på kulturområdet från de nordiska utrikesministrarna och med rekommendationer från utrikesdepartementet. Det faktiska kulturutbytet med Sydafrika är också av ringa omfattning, men det finns även på denna punkt skäl att ytterligare begränsa eller helt avbryta de kontakter som finns.

Fru talman! Med detta vill jag markera behovet av förstärkta svenska insatser för Sydafrikas förtryckta folk.

Anf. 40 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Fortfarande kan vi notera ett växande intresse för Raoul Wallenbergs öde. Tron att han fortfarande skulle vara vid liv har väckt engagemang över hela världen. Nya Wallenbergföreningar och kommittéer har bildats.

Det tog 25 år innan Raoul Wallenbergs öde blev riktigt känt bland människor runt om i världen. Det som Raoul Wallenberg lärde oss under sitt arbete i människans tjänst i Budapest måste vi fortplanta till generationer efter oss.

Raoul Wallenberg-kommittén i Sverige har även under 1983 tagit kontakt med den svenska regeringen och begärt att saken än en gång skulle tas upp med den sovjetiska regeringen.

President Reagan har försäkrat att man från amerikansk sida skall göra vad som står i ens makt för att skaffa klarhet om denne amerikanske hedersmedborgare.

Representanter för det engelska parlamentet har vid direktkontakt med de ryska myndigheterna krävt hans frigivande.

Den 17 januari 1983 – på årsdagen av Wallenbergs fängslande – ägde fackeltåg rum i olika delar av världen.

Den 17 januari i år – samma dag som säkerhetskonferensen öppnades i Stockholm – ägde en högtidssammankomst rum i Storkyrkan till minne av hans gärning. Den amerikanske utrikesministern Shultz tog upp fallet Wallenberg i sitt öppningsanförande vid säkerhetskonferensen.

Det måste vara det svenska utrikesdepartementets uppgift att genom olika kontakter ständigt fortsätta efterforskningarna i syfte att skapa klarhet i Wallenbergs öde.

Vid flera tillfällen har svenska regeringar uttalat att det har funnits anledning tro att Wallenberg befunnit sig i livet efter den tidpunkt, den 17 juli 1947, vid vilken han enligt sovjetiskt besked år 1957 skulle ha avlidit i Ljubljankafängelset.

Syftet med de fortsatta efterforskningarna måste från svensk sida vara att klarlägga vad som hänt efter gripandet den 17 januari 1945 och under den följande fångenskapen, liksom att spåra honom om han fortfarande är i livet och kräva hans frigivande.

Vi måste utgå från att han lever – ända till dess att motsatsen på ett övertygande vis har bevisats.

Fru talman! I åtta år har nu den svenska aktionsgruppen för de politiska fångarna i Etiopien bedrivit sin verksamhet. Under dessa år har aktionens

uppgift varit dels att arbeta för frigivning av de politiska fångarna, dels att genom socialt hjälparbete stödja dessa, de frigivna och deras anhöriga. Vid det etiopiska nyåret och vid nioårsdagen av revolutionen frigavs enligt uppgift 117 personer, vilket vi naturligtvis hälsade med tillfredsställelse.

Desto mer tragiskt är det att behöva konstatera att tusentals politiska fångar fortfarande sitter fängslade för sina politiska åsikters skull. De sitter där utan rannsakan och utan dom. Bland dessa fångar finner man också ett stort antal präster, fängslade på grund av sin religiösa uppfattning och sin förkunnelse. Inte heller dessa har rannsakats eller dömts.

Sedan mycket lång tid tillbaka har väl etablerade kontakter rått mellan våra båda länder. En intc ringa del av biståndsmedlen har varje år tillfallit Etiopien. Det är en självklarhet att vi kontinuerligt – inte minst i våra biståndsländer – måste driva hårda krav beträffande respekten för mänskliga fri- och rättigheter. Jag vill i det hänseendet påminna om vad utrikesutskottet säger i sitt betänkande 1982/83:1: "Svenska företrädare har i det internationella samarbetet också aktivt verkat för en förstärkning av reglerna till skydd för människans rättigheter."

Hungerkatastrof i denna del av Afrika är ett förtvivat faktum. Hjälpinsatser, om än till sin omfattning otillräckliga, har satts in utifrån. På vissa håll tycks dock svårighet att nå fram till de behövande föreligga. Vad beträffar Etiopien tycks orsaken bl. a. vara konflikten mellan regeringen och oppositionella i landet, framför allt i norra delen av Etiopien. Det är naturligtvis av största vikt att sådana hinder i hjälparbetet undanröjs. De kan inte accepteras.

Fru talman! Den 15 mars, således för en knapp vecka sedan, gjorde ett femtontal riksdagsledamöter ett uttalande med anledning av den internationella solidaritetsdagen för judarna i Sovjet – med speciellt avseende på de s. k. refusniks. Vad är en refusnik? En refusnik är en judisk person i Sovjet som begärt, men förvägrats, utresetillstånd till Israel. Vi som undertecknade uttalandet har kunnat konstatera att situationen för refusniks förvärrats. I Sovjetunionen lever enligt officiella uppgifter ca 2 miljoner judar. Av dem har 380 000 inbjudits av släktingar till Israel, och de har på denna grund, den enda grund som existerar, begärt utresetillstånd men förvägrats utresa. Många har upprepat sina ansökningar en eller flera gånger men väntar fortfarande efter 10, 12, 14 år på att tillstånd skall beviljas dem.

Den judiska emigrationen från Sovjet nådde sina högsta siffror 1979, då över 50 000 judar tilläts lämna Sovjet för att återförenas med familjemedlemmar och nära vänner i Israel. Sedan dess har siffrorna sjunkit på ett katastrofalt sätt. År 1980 erhöi 22 471 personer utresetillstånd, 1981 var det 9 447, 1982 endast 2 688 och 1983 var siffran så låg som 1 314. Under januari och februari i år har endast 141 personer erhållit sina visa.

Ett tjugotal judar sitter i fängelse eller befinner sig i "inre exil". Deras enda brott var deras önskan att utresa till Israel.

Enligt Helsingforsöverenskommelsen, som undertecknades också av Sovjetunionen, har resp. länders medborgare full rätt såväl att resa ut ur sitt land som att återvända dit. Man har rätt att utöva sin religion liksom att driva

sina egna skolor med undervisning på sitt eget språk, osv.

Så gott som samtliga refuseniks har avskedats från sina resp. befattningar av det enda skälet att de begärt att få lämna landet. I väntan på utresa: Ge dem rätten att utöva sina yrken och utnyttja sina yrkeskunskaper tillbaka och därmed förutsättningar att försörja sig och sina familjer!

Fru talman! Jag är tacksam för att här i dag, i vår utrikesdebatt, kunna påminna om de uppmaningar som vi den 15 mars riktade till de sovjetiska myndigheterna.

För det första: Visa respekt för Helsingforsöverenskommelsen 1975!

För det andra: Ge de sovjetiska judarna tillstånd att resa till Israel för att återförenas med sina släktingar!

För det tredje: Återge de fängslade judarna deras frihet!

Under senare tid har man i Sovjet kunnat förmärka en antisionistisk kampanj. Den har drivits med allt större emfas. Observatörer har kunnat konstatera att denna antisionism synes ha en ren antisemitisk prägel, en uppseendeväckande och i historisk spegling ytterst tragisk utveckling som noggrant måste följas och aktivt motarbetas.

Anf. 41 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Fru talman! Karin Ahrlund sade nyss att det finns en uppsjö av ämnen att ta upp i en utrikespolitisk debatt, och det har onekligen den senare delen av debatten visat. Talarna har alla berört olika ämnen.

Jag har för avsikt att i mitt anförande huvudsakligen ägna mig åt kvinnornas situation, främst i Latinamerika. Som utgångspunkt skall jag redovisa en del fakta från El Salvador. Jag vill därmed också uppmärksamma kammaren på att det i dag är nästan precis ett år sedan en mycket framstående salvadoransk kvinna, Marianella Garcia Villas, mördades. Hon var ordförande för kommittén för mänskliga rättigheter i El Salvador. Det säger en hel del om regimen där att t. o. m. en person med den uppgiften blir så obekvämt att hon måste tystas för alltid.

I El Salvador är 53 % av befolkningen kvinnor, och det är speciellt kvinnorna och barnen som har lidit och lider av de stora sociala, ekonomiska och politiska orättvisorna i landet. Det är också dessa orättvisor som har utlöst det inbördeskrig som rasar. Självklart drabbas också kvinnorna och barnen hårt av kriget i sig självt.

Låt mig ge några fakta. Analfabetismen i landet är mycket hög och allra högst bland kvinnorna. Det finns ytterst få sjukvårdsresurser som riktar sig till kvinnorna. Den övervägande delen av kvinnorna föder sina barn hemma i byn, i bästa fall med hjälp av en barnmorska, men i de allra flesta fall ensamma. 60 barn av 1 000 dör vid födseln och ytterligare 40 under sitt första levnadsår. Gravida kvinnor har naturligtvis inte tillgång till vitaminer eller riktig kost, och barnen är alltså undernärda sedan födseln.

När det gäller undernäring ligger El Salvador på femte plats i världen. 75 % av barnen under fem år lider av allvarliga sjukdomar vilka har sin grund i undernäring.

Den ekonomiska strukturen i El Salvador är som i så många u-länder,

huvudsakligen baserad på jordbruksproduktion. Denna produktion har inte förmått försörja den stora landsbygdsbefolkningen. Den manliga delen av befolkningen har därför tvingats att ständigt flytta runt i jakt på tillfälliga arbeten. Kvinnorna har på så sätt blivit ensamma med ansvaret för de stora familjerna, de många barnen. Och det är verkligen stora familjer som kvinnorna skall dra försorg om. På landsbygden är det inte ovanligt med upp till sju barn i en familj. De unga flickorna måste tidigt börja ta hand om sina småsyskon för att mamman eventuellt skall kunna få tid att försörja familjen.

Den här omständigheten har dessutom förstärkts av repressionen och kriget. Mängder av kvinnor har blivit ensamma med försörjningsbördan därför att männen tillfångatagits, mördats, flytt för att slippa tvångsrekrytering till armén eller anslutit sig till gerillan.

En annan uppenbar konsekvens av kriget är att de små sjukvårdsresurser som ändå finns, i stigande utsträckning används till sårade soldater.

Kvinnor, barn och åldringar drabbas emellertid också direkt av militära operationer, som ibland övergår till rena massavrättningar. Det finns otaliga exempel på hur armén slagit till mot en civilbefolkning som inte på något sätt deltagit i stridshandlingar. I september förra året slog armén tillbaka mot en gerillaattack på en militärförläggning i Tenancingo. Civilbefolkningen sökte skydda sig genom att samlas i några hus. Armén bombade husen. Efter fyra dagar kunde man konstatera att av en civilbefolkning på 3 000 personer var det bara 178 som överlevt.

På landsbygden anklagas, utan några krav på bevis, civilbefolkningen för att samarbeta med de revolutionära styrkorna. Man anser sig också ha rätt att tortera, våldta och avrätta unga kvinnor och flickor, att förstöra husen eller hyddorna, att bränna grödorna eller skördarna och att döda husdjuren. Allt detta drabbar just kvinnorna och barnen i byn.

Till slut leder dessa olidliga förhållanden till det oundvikliga att civilbefolkningen – återigen till övervägande del kvinnor, barn och gamla – flyr från sina hem, antingen till andra delar av landet eller också över gränsen till ett annat land. För El Salvador har det inneburit att en halv miljon människor befinner sig på flykt, varav hälften nu finns i andra länder, bl. a. Honduras, Costa Rica, Nicaragua och Mexico.

Fru talman! Jag har valt att beskriva förhållandena utifrån kvinnors synpunkt i förtryckets och våldets El Salvador så som jag har fått dem beskrivna för mig av salvadoranska kvinnor, främst Ana Margarita Gasteazoro. Hon har själv suttit fängslad drygt två år för sin aktivitet i ett oppositionsparti och för sitt ”brott” att kämpa för bl. a. kvinnors rätt till ett drägligt liv.

Jag valde alltså El Salvador, men jag hade – tyvärr vill jag säga – kunnat hämta exemplen från många andra delar av världen, t. ex. från Turkiet eller, ännu mera uppenbart, från våldets, förtryckets och krigets Iran. Iran är säkert det grymmaste exempel vi har i världen i dag på hur kränkningar av de allra mest grundläggande mänskliga rättigheterna drabbar just kvinnor och barn.

Jag hade kunnat ta andra exempel från den latinamerikanska kontinenten,

t. ex. Uruguay med sitt beryktade kvinnofängelse, Paraguay eller Guatemala, som har nämnts tidigare i debatten i dag.

Jag har nyligen haft tillfälle att träffa socialdemokratiska kvinnor från hela Latin- och Centralamerika på en konferens i Caracas. Land för land beskrev de levnadsförhållandena för kvinnorna i slummen, gruvarbetardistriktet, indianbyarna osv. Jag kan försäkra att det inte var någon uppmuntrande upplevelse att höra den beskrivningen.

Det heter i en latinamerikansk kvinnosång att det är en dubbel börda att vara fattig och dessutom kvinna – jag tror att jag har citerat den från denna talarstol förr. Men jag skulle faktiskt vilja tala om ett tredubbelt förtryck. Det är dels det allmänna kvinnoförtryck som vi alla kvinnor i hela världen har att kämpa mot, dels förtrycket att i djup fattigdom varje dag tvingas föra en ojämn kamp mot svält och sjukdomar i familjen, och dels förtrycket att varje protest leder till ständig skräck för att repressionen skall slå till med fängelse, tortyr eller försvinnanden bland de anhöriga.

Jag kan gärna erkänna att jag ibland känner vanmakt i försöken att hitta vägar för politiskt och praktiskt stöd till dessa kvinnor. Det är också lätt att förstå att många u-landskvinnor tycker att vår europeiska jämställdhetsdebatt är en lyxdebatt. Därför har vi socialdemokratiska kvinnor i Sverige ställt oss bakom ett krav från vår internationella organisation, Socialistinternationals kvinnoråd, att en ny FN:s kvinnodekad skall påbörjas 1985, när den nuvarande har gått ut. Men det nästa årtiondet skall ägnas speciellt åt u-världens fattiga och förtryckta kvinnor.

Vårt jämställdhetsarbete här i i-världen är dock inte ointressant för u-världens kvinnor, om vi kvinnor i i-världen kan använda vår ökade jämställdhet och vårt ökade inflytande i politiken för att i den internationella debatten uppmärksamma det dubbla eller tredubbla förtryck som u-världens och diktaturstaternas kvinnor är utsatta för. Det är i det syftet jag står här i dag och talar om dessa frågor i den svenska riksdagens utrikesdebatt – så långt borta från systrarna i El Salvadors bondbyar.

Visst är det viktigt för oss svenska kvinnor att Sverige och dess regering gör aktiva insatser för kvinnofrågor och jämställdhetsfrågor i olika internationella församlingar och fora. Det är emellertid *lika* viktigt att vi har en biståndspolitik som verkligen når kvinnorna. Detta förtjänar kanske att påpekas, och kan för resten tas som ett bra tips, nu när debatten åter kommit att handla om huruvida vårt bistånd verkligen når de fattigaste bland de fattiga. För just kvinnornas och barnens skull är det – vilket jag hoppas framgått av mitt anförande här i dag – också av utomordentligt stor betydelse att vi aldrig förtrötts när det gäller att agera kraftfullt mot förtryck, orättvisor och våld och att vår utrikespolitik på alla sätt stöder politiska lösningar i stället för väpnade konflikter.

Anf. 42 NIC GRÖNVALL (m):

Fru talman! Jag hade tänkt att börja mitt anförande med att uttala min tacksamhet över att utrikesministern satt kvar hela dagen för att lyssna också på oss som står sist på listan. Nu har han gått ut – av plikter kallad antar jag.

Nr 103

**Onsdagen den
21 mars 1984**

Utrikesdebatt

Låt mig då uttrycka min tacksamhet för att hans medarbetare i alla fall sitter kvar.

Jag skulle innan jag går in på den sakfråga jag avsåg att behandla, nämligen Centralamerika-problematiken, först vilja göra en liten kommentar till Sture Ericsons debattinlägg tidigare i dag. Inte heller han är här, men jag föreställer mig att han kommer att läsa det jag nu säger.

Jag skall senare med ett exempel demonstrera den teknik han använde sig av, men jag vill allra först visa det genom att hänvisa till en av hans eget partis främsta källor. Han gjorde nämligen gällande att moderata samlingspartiets utrikespolitik skulle innebära ett brott mot en gammal svensk politisk tradition.

Det är värt att konstatera att det i Tiden, ett socialdemokratiskt magasin, i en huvudledare för inte så länge sedan konstaterades att Olof Palme och den socialdemokratiska regeringen i sin utrikespolitik har genomfört ett traditionsbrott gentemot den utrikespolitik som ursprungligen formulerades här i landet av Östen Undén. Detta visar egentligen ingenting annat än att utrikespolitiken självfallet är stadd i levande utveckling, den som all annan politik.

Det kan möjligen vara en poäng att notera att tidskriften Tiden i samma ledare konstaterar att Henry Kissinger tillhör vår tids främsta politiker och har gjort stora insatser i sin medlingsverksamhet för freden i världen – samme Kissinger som Sture Ericson använde som slagträ mot moderaternas utrikespolitik. Jag skall komma tillbaka till detta.

Jag skulle kanske också, innan jag går in på huvudfrågan, något litet kommentera Bertil Måbrinks nära nog till vettlöshet ensidiga anförande, då han talade om det han betecknar som högern. Jag tror emellertid att det jag kommer att säga i huvuddelen av mitt anförande är kommentar nog, och jag vill säga till Bertil Måbrink – om han nu hör detta – att han kan uppfatta mitt anförande som representativt för moderat politik när det gäller Centralamerikafrågan.

Staterna i och runt Karibiska havet utgör genom sin kulturella bakgrund, sitt geografiska läge i USA:s omedelbara närhet och sin djupa fattigdom och ekonomiska efterblivenhet ett världspolitiskt problem som berör alla regeringar i världen. Dessa stater borde bli föremål för aktiva insatser av flera nationer än som nu är fallet.

Det kan kanske i det här sammanhanget vara värt att påpeka att Bertil Måbrink gjorde sig skyldig till ett fullständigt felaktigt påstående när han gjorde gällande att moderata samlingspartiet skulle ha avstått från att kritisera angreppet på Grenada. Vår politik har legat fast på den punkten. Vi har bestämt protesterat mot det folkrättsliga övergreppet. Den svenska FN-delegationen röstade enhälligt för den fördömande resolution som FN:s generalförsamling antog. De moderata representanterna stödde alltså resolutionen.

Västeuropas regeringar har, förmodligen tyngda av kontinentens egna problem, beklagligtvis kommit att överlåta åt världspolitikens supermakter och deras medlöpare att leda den politiska utvecklingen i och vid den

karibiska bassängen. Detta har fört utvecklingen i en förödande farlig riktning mot en stormaktskonflikt. Priset för denna farliga utveckling får betalas av folken i Centralamerika, som får påta sig bördorna till följd av de många politiska missgreppen i detta område.

I två av länderna i Centralamerika förbereds nu ett val. I El Salvador skall presidentval hållas om några dagar, och i Nicaragua skall demokratiska val till ett parlamentariskt styrelseskick hållas i november. Det finns anledning att se med stor oro på utvecklingen i El Salvador och Nicaragua före dessa val.

Vi vet redan nu vad utvecklingen pekar mot i El Salvador. De stridande sidorna i inbördeskriget har trappat upp sin hänsynslösa kampanj. Nyligen mördades två konservativa parlamentariker på öppen gata. De fruktade och avskydda dödspatrullernas hänsynslösa mördande av motståndsmän och oppositionella har försiggått länge i El Salvador.

I Nicaragua har den segerande sandinistregimen eftersträvat att permanenta den makt som vanns 1979. Emellertid har man nu – långsamt och motvilligt, men till slut framgångsrikt – fattat beslut om att genomföra ett demokratiskt val. Beslutet fattades efter internationella påtryckningar, och ingen skall frånta Olof Palme och hans resa till Nicaragua betydelse i det sammanhanget.

Beslutet om valet saknar emellertid inte skuggor. Såsom förberedelse för valet beslöt den av sandinisterna kontrollerade nationalförsamlingen att införa en lag om de politiska partiernas verksamhet som ger den styrande sandinistregimen möjlighet till kontroll över partierna. I samband med beslutet om valet har sandinisterna genomfört ett beslut om att landets 16-åringar skall få rösträtt, naturligtvis i hopp om att detta skall leda till ett ökat stöd för den revolutionära rörelsen. Sandinisterna har på ett cyniskt sätt förlagt det egna valet till ett datum i omedelbar anslutning till det amerikanska presidentvalet, en åtgärd som bara kan öka den internationella laddningen i det val som skall företas i Nicaragua.

Det är angeläget för varje bedömare att sätta sig in i de verkliga förhållandena i Centralamerika för att kunna bilda sig en uppfattning därom. Man kan inte tillämpa europeiska värderingar där. Centralamerikas historiska bakgrund och kultur avviker alldeles för mycket från europeiska värden för att man där skall kunna utgå från våra normer. En europeisk statsminister får inte tro att han kan "legalisera" den politiska opposition som finns där bara genom att tala med den. Uttalanden av det slaget kränker värdigheten hos Centralamerikas politiker och fördjupar känslan av misstro mellan Centralamerika och Europa.

För Centralamerikas indianer är den egna kulturen den enda hållbara i världen. Deras kultur får inte exploateras för våra politiska strävanden vare sig av Bertil Mårbrink och hans världskommunism eller av någon annan politiker. I så gott som varje centralamerikansk republik är det mest eftersträlvade målet, uttryckt genom folkets politiska vilja, att inom ramen för det egna ägandet kunna utveckla den egna familjens trygghet och ekonomi. Småbruk, småföretagande, personlig självständighet och närhet

till den katolska kyrkan är de mest markanta dragen i de centralamerikanska staternas kultur. Envar ansvarskännande politiker, antingen han står till vänster eller till höger, borde förstå att det är en djup kränkning av de centralamerikanska folkens rättigheter att exploatera deras nuvarande misär och olycka för egna politiska vinningar.

Vi européer måste förstå att bortom den kris som nu är levande i Centralamerika ligger möjligheten till en ännu större kris, nämligen krisen i hela Latinamerika. Det har visserligen sagts i dagens debatt att det finns hoppgivande tecken. Emellertid måste det markeras att farorna för den demokratiska utvecklingen i Latinamerika är mycket stora. Latinamerika är ett problem för alla världens folk. Varje ansträngning att finna lösningar som håller för framtiden måste göras nu.

Här kan jag passa på att kommentera den av Sture Ericson apostroferade s. k. Kissingerkommissionens utredning. Sture Ericson sade att det faktum att Internationella demokratiska unionen hade ställt sig bakom rapportens slutsatser skulle vara något förnedrande för moderata samlingspartiet, som är medlem i Internationella demokratiska unionen. Sanningen om Kissingerkommissionen är den att det är en kommission, som tillsatts av båda de amerikanska partierna. Det bedrevs ett synnerligen djupgående utredningsarbete, som på gängse amerikanskt sätt var helt offentligt, genom offentliga hearings i kongressen i Washington och genom många besök i Centralamerika. Viktigt är emellertid också, enligt min mening, att kommissionens slutsatser helt överensstämmer med den svenska synen, nämligen att ingen varaktig fred för Centralamerikas folk kan åstadkommas utan att dramatiska sociala förändringar sker. Jag kan gärna säga att jag inte ansluter mig till de medel som Kissingerkommissionen angav för att nå detta mål, nämligen att militärt väsentligt rusta upp de centralamerikanska republiker där det fortfarande pågår inbördeskrig. Här har Ulf Adelsohn i dag givit ett klart besked. Moderata samlingspartiet står helt bakom Contadoragruppens ansträngningar. Det här är ett bra exempel på Sture Ericsons debattkonst. Utan att tala om rapportens verkliga innehåll försöker Sture Ericson göra gällande att det skulle på något sätt vara förnedrande att ha haft att göra med IDU, som har ställt sig bakom rapporten i fråga.

Av allt som jag har lärt och sett när det gäller Centralamerika har jag kommit till den slutsatsen att den enda möjligheten att skapa en lycklig framtid för Centralamerika är att såväl det amerikanska som det världskommunistiska inflytandet i denna zon minskas och ersätts av tålmodiga stödsatser från en politisk kraft som inte behöver och inte vill utnyttja Centralamerika för sina egna syften. Det finns egentligen ingen annan sådan kraftkälla än Västeuropas demokratiska nationer. Situationen i Centralamerika får inte utnyttjas av någon för egna syften. Med tålmodighet, råd och vägledning måste världens demokratier tillsammans med Centralamerikas folk försöka finna vägen till ett hållbart politiskt statsskick och ett socialt mönster, som är anpassat efter de centralamerikanska folkens behov.

Till sist, jag vill så gärna avsluta med att sända en hälsning till den frånvarande Oswald Söderqvist. Han kan räkna med moderata samlingspar-

tiet i kampen, över hela världen, mot tvång och ofrihet. Han skall bara komma ihåg att vi inte är beredda att stödja en utveckling som innebär att ett tvång byts ut mot ett annat.

Nr 103

Onsdagen den
21 mars 1984

Utrikesdebatt

Anf. 43 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Fru talman! Jag har en viss sympati för Nic Grönvall, inte bara för vad han har sagt nu utan också för vad han har skrivit i bl. a. Dagens Nyheter. Men jag tror att det inte är riktigt korrekt när han säger att vad han nu uttalat är moderata samlingspartiets ståndpunkt.

Beträffande Grenada sade han att moderaterna i bl. a. FN har fördömt USA:s handlingssätt. Men hur förhåller det sig, Nic Grönvall, med den här högerinternationalen? Där är ju er partiordförande en av vice ordförandena. Om jag inte tar alldeles fel så har högerinternationalen godkänt invasionen. Och det är ju så med den moderata politiken: när det passar moderaterna så anpassar de sig. När de hamnar i det här internationella skumma sällskapet, då ställer man upp på dessa reaktionärens sida och intar en annan ståndpunkt.

Sedan går det inte att jämställa El Salvador och Nicaragua när det gäller de val som det här talas om. Det är alldeles orimligt att likställa dessa två länder – för det är ju vad moderaterna gör.

Moderata samlingspartiet har inte, Nic Grönvall, tagit avstånd från vad som nu pågår från Honduras mot Nicaragua. Ni har inte tagit klart avstånd från USA, som ju är direkt ansvarigt för det sabotage – ekonomisk bojkott, kidnappningar, mord osv. – som bedrivs mot Nicaragua. Vad ni gjort är, som jag sade i mitt anförande tidigare, att ni lånat den angripande partens argument för att smutskasta Nicaragua och den demokratiska utveckling som pågår där. Ni deltar i realiteten i försöken att omintetgöra den demokratiska utveckling som pågår i Nicaragua.

Anf. 44 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Fru talman! Det var trevligt att Bertil Måbrink kom tillbaka. Det känns bättre att debattera med honom när han är här än när han är i sitt rum.

Jag tror inte att vi kan klara att debattera här i riksdagen om vi inte utgår från det som sägs här och som görs av våra partier. Det skulle inte falla mig in att börja debattera med Bertil Måbrink med utgångspunkt från vad den världskommunistiska rörelsen föreslår och företar sig. Jag uppfattar Bertil Måbrink som företrädare för vpk, ett svenskt parti. Jag vill bli uppfattad som företrädare för moderata samlingspartiet, ett svenskt parti.

Det är riktigt att man inte kan jämställa El Salvador och Nicaragua, och det av många skäl. Det kanske främsta skälet är just det som Bertil Måbrink sedan kommenterade, nämligen att i Nicaragua har en revolution genomförts, och där fortsätter lika fullt inbördeskriget. Det är naturligtvis lätt att hävda, med Bertil Måbrinks utgångspunkter, att det är ett inbördeskrig som förs av ett annat land, av en stormakt. Men det går inte att förneka att det i Nicaragua har uppkommit en kontrarevolution. Det går inte att förneka att det i Nicaragua finns ett stort missnöje med den utveckling som de segrande sandinisterna slog in på – och som inte i alla avseenden är demokratisk, som

Bertil Måbrink ville göra gällande. Jag tycker att vi kan kosta på oss att hysa en viss förståelse för det. Vi kan inte komma med pekfinger till människorna i Nicaragua. Vi måste se på deras förhållanden och hjälpa dem till en vettig utveckling, som vi kan stödja. Det tjänar då ingenting till att på det här sättet försöka åstadkomma en stormaktskonflikt av det som kan vara en sund utveckling i Nicaragua.

Anf. 45 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Fru talman! Här avslöjar sig nu moderaterna. Man talar inte i klartext, man vet inte riktigt vilket ben man skall stå på.

Det är ett inbördeskrig i Nicaragua – det är riktigt. Men beskyll inte sandinisterna och de övriga krafter som skakade av sig en fasansfull diktatur för detta! Nu kräver jag av Nic Grönvall ett ordentligt avståndstagande från USA, som ju är direkt ansvarigt för att understötta gamla Somoza-anhängare – vilka naturligtvis har berövats möjligheten att fortsätta att förtrycka och utsuga Nicaraguas folk. Det är detta som är problemet. Det är USA som medverkar till att försvåra genomförandet av ett demokratiskt val, försvåra den ekonomiska utvecklingen som trots dessa svårigheter ändå pågår.

Det är på denna punkt som man inte kan få ett klart besked från moderata samlingspartiet. Vad är er inställning till USA i dessa regioner? Tala inte om världskommunismen i denna region, för vad det handlar om är att människor inte bara i Nicaragua utan också i Guatemala, Honduras och El Salvador kräver mänskliga rättigheter, ett människovärde.

Anf. 46 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Fru talman! Jag vet inte om det hjälper att säga till Bertil Måbrink vad som har sagts här förut i dag, men jag försöker en gång till. Ulf Adelsohn sade det, och jag sade det: Moderata samlingspartiet stöder Contadoragruppens ansträngningar. Bertil Måbrink vet precis lika bra som jag vad det innebär. Det innebär ett krav på avmilitarisering av zonen, en ansträngning att förhindra varje införsel av vapen till området osv. Detta innebär alltså ett direkt ställningstagande för att även USA skall avveckla sitt militära engagemang i Centralamerika. Därom kan man inte tveka, om man inte vill tveka – och det är väl vad Bertil Måbrink vill.

Anf. 47 PÅR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Det har varit riktigt nöjsamt att få lyssna till debatten mellan Bertil Måbrink och Nic Grönvall.

Vpk brukar ofta råka ut för den obehagliga situationen att man från andra partier, inte minst från moderaterna, besväras vpk med att påminna om vad deras partivänner runt om i världen har för sig. Då brukar vpk säga: Vi är ett svenskt parti – beskyll oss inte för vad andra partier gör på andra håll.

Nu var det vpk som retade moderaterna för vad moderaternas partivänner har för sig på andra håll i världen, och då svarade naturligtvis Nic Grönvall på exakt samma sätt som vpk brukar svara: Vi är ett svenskt parti – beskyll oss inte för vad andra partier har för sig.

Det är roligt när rollerna kan bytas om – det friskar upp debatten och kanske också visar att den argumentation som man tar till litet grand beror på i vilken situation man befinner sig för tillfället.

I övrigt kan man, fru talman, säga att utrikesdebatten har en tendens att bli något av en geografisk pyttipanna – i varje fall i dess senare skede, som vi nu har kommit till. Talarna före mig har främst ägnat sig åt Latinamerika. Jag tänker med ett raskt kliv över Atlanten rikta intresset mot vårt eget Norden.

Vi har nyligen haft ett möte med Nordiska rådet i dessa lokaler. Vi brukar ofta framhålla att det nordiska samarbetet är någonting unikt i världen. Det är unikt genom det som skiljer oss, genom att de nordiska länderna har valt olika säkerhetspolitiska lösningar och också till stor del olika handelspolitiska lösningar. Men det är unikt också genom det som förenar oss, att vi trots dessa skillnader kan samarbeta så intimt.

Jag vill säga att det nordiska samarbetet är oerhört viktigt för Sverige, kanske viktigare än vad vi i vardagslag tänker på. Det borde nog höra till de allra högst prioriterade områdena för svensk utrikespolitik – egentligen inte därför att det nordiska samarbetet skulle vara något slags självändamål utan därför att vi tillsammans med de övriga nordiska länderna kan få en tyngd i det globala sammanhanget som Sverige eller något annat enskilt nordiskt land aldrig kan få ensamt. Det nordiska samarbetet är alltså ett viktigt instrument för en vidare politik i ett globalt perspektiv.

Sverige är ett litet land, det har påpekats ett antal gånger under den här debatten, och det skall vi vara glada för. Det gör att vårt land är ganska överskådligt och att de problem vi brottas med är någorlunda måttliga i sin omfattning. Men samtidigt är det klart att det också är förenat med vissa nackdelar och svagheter. Det innebär bl. a. att vi har ett stort utlandsberoende i vår ekonomi och för vår produktion. Detta utlandsberoende innebär naturligtvis en sårbarhet och, kan man säga, ett hot mot vår självständighet. Det är helt klart att vi genom ett intimare nordiskt samarbete kan minska det här utlandsberoendet, om vi inte räknar de övriga nordiska länderna till utlandet. Vi kan alltså skapa en större självförsörjning och en mindre sårbarhet. Det borde vara en väldigt viktig uppgift för vår industripolitik att bygga ut samarbetet med våra nordiska grannländer och att åstadkomma en bättre självförsörjning av nyckelprodukter i det nordiska området så att vi på det sättet får bättre grepp över vår egen ekonomi och vår egen tekniska och produktmässiga utveckling. Jag vill påstå att vi f. n. bara är i början av ett sådant samarbete.

Vårt lands måttliga omfattning innebär också att vi ensamma väger ganska lätt i förhållande till våra viktigaste handelspartner; i förhållande till EG, USA, Japan osv. Men i den utsträckning vi kan uppträda gemensamt – jag tänker naturligtvis då framför allt på Norge, Finland och Sverige som står utanför EG – kan vi också få en betydande tyngd. Då kan vi resonera med de stora på världsmarknaden på ett helt annat sätt än när vi uppträder var för sig. Alltså borde vi eftersträva en betydligt bättre samordning av vårt agerande i internationella handelspolitiska förhandlingar än vad vi gör f. n.

Att vi kan åstadkomma mycket mer om vi uppträder gemensamt gäller

naturligtvis också andra områden, t. ex. de internationella miljöfrågorna. Vi dras med väldigt svåra försurningsproblem, som i stor utsträckning härrör från andra delar av Europa. De initiativ som togs på det här området av de nordiska miljöministrarna i samband med Nordiska rådets session tycker jag var mycket bra. Det får inte bli en engångsföreteelse, utan det borde vara inledningen till en gemensam kampanj i syfte att få stopp på de långväga luftföroreningar som är ett hot mot miljön i alla de nordiska länderna.

Vi har också i de nordiska länderna en gemensam syn på många av de globala problemen: på u-landsfrågor, på globala miljöfrågor och på frågor som rör avspänning och nedrustning.

På det senare området tror jag att just det faktum att vi har valt olika säkerhetspolitiska lösningar gör att de nordiska länderna tillsammans har särskilda möjligheter att verka överbryggande och jämna ut motsättningar som finns mellan öst och väst. Vi har en fin tradition på det här området. Samarbete mellan nordiska länder i FN och i andra liknande sammanhang har hållit på mycket länge och varit mycket fruktbarande. Det är viktigt att vi vårdar samarbetstraditionen på det utrikespolitiska området och försöker vidareutveckla den vid alla de tillfällen vi får.

Men nu har vi också fått de världspolitiska problemen in på knutarna på ett sätt som vi kanske inte har varit vana vid tidigare. Norden har blivit föremål för ett ökat strategiskt intresse. Det finns många skäl till det. Några exempel är de låsta positionerna i Centraleuropa, som gör att man intresserar sig mera för Europas flanker, uppbyggandet av Murmanskbasen, förhandslagringen i Norge och kryssningsrobotarna som förväntas kunna ta vägen över nordiskt luftrum på sin väg mot mål som Leningrad och Murmansk.

Vi tvingas alltså konstatera en ökad spänning i norra Europa. Jag skulle vilja säga, fru talman, att detta har lett till en ny gemensam uppgift för de nordiska länderna – uppgiften att försöka minska spänningen i norra Europa.

De åtgärder som har diskuterats och fortsättningsvis kommer att diskuteras på Stockholmskonferensen kan naturligtvis få en stor betydelse också på detta område. De förtroendeskapande åtgärder som vi har ställt oss bakom skulle givetvis även ändra spänningsläget i Norden till det bättre.

Men vi måste också söka andra vägar. Förverkligandet av förslaget om en kärnvapenfri zon i Norden skulle kunna bli ett mycket viktigt bidrag till att minska spänningen i Norden. Det viktigaste är kanske inte att den kärnvapenfrihet som redan finns när det gäller de nordiska länderna traktatfästs, men det är viktigt att slå fast att den också skall gälla i kris- och krigslägen. Det viktigaste är kanske inte heller de garantier som kärnvapenmakterna förväntas ge de nordiska länderna om en sådan här zon kommer till stånd – sådana garantier kan brytas, det vet vi av bitter historisk erfarenhet – utan kanske snarare de konkreta åtgärder som vi får kräva att kärnvapenmakterna vidtar för att en sådan zon skall förverkligas. Jag tänker t. ex. på kravet att Östersjön skall bli kärnvapenfri och kravet på en uttunning av kärnvapeninstallationer i vårt närområde – att man skall föra bort sådana kärnvapen med kort och medellång räckvidd som i första hand skulle vara riktade mot det nordiska territoriet.

Skulle vi få till stånd sådana åtgärder – långsiktiga åtaganden om kärnvapenfrihet för de nordiska länderna och en kärnvapenedrustning, som det i praktiken skulle bli fråga om i det nordiska området – skulle detta på ett mycket konkret sätt minska spänningsnivån i Norden. Därmed skulle vi också uppnå ett mycket vitalt utrikespolitiskt mål, för Sverige och för de övriga nordiska länderna.

Sammanfattningsvis, fru talman, tror jag att det är en nyttig insikt vi har börjat komma till i Sverige – att vi faktiskt är ett ganska litet land, att vi faktiskt är ganska maktlösa när vi uppträder ensamma. Men tillsammans med våra nordiska broderfolk har vi en gemensam uppgift både på det globala planet och för att ta vara på våra egna närbelägna säkerhetsintressen.

Anf. 48 STEN STURE PATERSON (m):

Fru talman! En utrikespolitisk debatt får som regel – och icke överraskande – sin prägel av de dagsaktuella relationerna mellan folk, nationer och nationella grupperingar.

Tidsperspektivet här är kort. Vad som rör sig i tiden i form av politiska, sociala, etniska och andra mänskliga motsättningar uppfyller vår vardag och styr vårt engagemang. Perspektivet blir ett annat, i såväl tid som rum, när relationen människa–natur skall belysas. Svunna årtusendens gjorda felsteg träder fram i samlad styrka och kräver sin rättelse. På vår förmåga att åstadkomma en sådan rättelse beror våra möjligheter att planera vägen in i framtiden – en väg mot utveckling av ökad välfärd åt hela mänskligheten.

För att man skall nå framgång med en styrning i denna riktning måste två grundläggande förutsättningar vara för handen, nämligen

dels vilja till internationellt samordnade insatser för klarläggande av relationen människa–natur,

dels enighet om en långsiktig utvecklingsstrategi, som undanröjer hotet mot hela världens gemensamma resursbas.

Arbetet på att nå denna ordning har, fru talman, redan inletts. Några milstolpar kan det finnas anledning att uppmärksamma.

UNESCO upprättades 1946 med uppgift att bidra till fred och säkerhet i världen genom att främja internationellt samarbete inom utbildning, forskning, kultur och kommunikation. I målsättningen ligger bl. a. att bidra till att skapa en vetenskaplig och teknologisk grund på vilken varje land kan bygga upp ett bättre utnyttjande av egna resurser. Betydelsefulla led i detta arbete är UNESCO:s program för människan och biosfären, internationella hydrologiska program samt internationella geologiska korrelationsprogram.

På grund av ett beslut i FN:s generalförsamling 1968 ägde FN:s miljökonferens i Stockholm rum 1972. Med denna lades grunden till dagens miljövard och internationella miljösamarbete. Ett konkret resultat av konferensen blev inrättandet samma år av FN:s miljöorgan, UNEP. Betydelsefull är också miljökonferensens deklaration att människan är ansvarig för att skydda och förbättra miljön för kommande generationer. Samtidigt fastslås att varje nation bär ansvar för att dess egna aktiviteter ej medför miljöskador för andra länder. Sammanlagt antog konferensen 109 rekommendationer till

åtgärder som regeringar och internationella organisationer skulle vidta för att skydda liv, kontrollera av människan orsakade föroreningar och förbättra stads- och tätortsmiljön. Dessa rekommendationer utgör UNEP:s arbetsprogram.

Under den pågående miljökonferensen i Stockholm riktades kritik mot att dess huvudinriktning låg på industriländernas miljöproblem – bekämpning av föroreningar och traditionellt naturskydd. Tendensen var klar till en uppdelning av miljövården på två olika utvecklade världar – i-länder och u-länder.

Det var först mot slutet av 1970-talet som det globala miljötankandet började vinna terräng. Det stod helt klart att de verkligt stora miljöproblemen – torka, ökenspridning, luft- och vattenföroreningar, skogsöd – är internationella och måste lösas genom internationellt samarbete. Detta övernationella ansvar företräder ett helt nytt tänkande.

Medvetenheten om det globala ansvaret för naturförstörelse för med sig att miljöaspekter och naturresurshushållning måste få påverka innehållet i långsiktiga handlingsprogram för samhällsutveckling. Vid internationella, samordnade insatser inom FN-systemet har UNEP en given uppgift som koordinator i planeringsarbetet.

Redan från starten har UNEP haft svårigheter att genomföra de uppgifter organisationen fått sig pålagda. Orsakerna är flera: brist på pengar, samordningsproblem inom FN samt skiljaktighet i planeringscykler och budgetplanering i förhållande till andra fackorgan.

Som en följd av dessa brister har vissa motåtgärder vidtagits. En för hela FN-systemet gemensam planering i form av samtidiga rullande fyraårsplaner har beslutats. Behovet av långsiktiga strategier för miljö- och utvecklingsfrågorna ledde till att FN 1980 fattade beslut om utarbetandet av ett perspektivdokument. I detta skall redovisas världssamfundets insatser för en varaktig, global utveckling, där miljöskydd och naturresurshushållning utgör grunden för en rättvis och säker social och ekonomisk utveckling. Enligt beslut i FN:s generalförsamling så sent som den 19 december 1983 skall perspektivprogrammet utarbetas av en från medlemsländernas regeringar oberoende kommission, Special Commission on Environment and the Global Problematique. I perspektivdokumentet skall redovisas vilka insatser som åvilar FN-systemet resp. världens regeringar eller internationella organisationer.

En ny era har inträtt med det globala perspektivet på skydd och utveckling av vår biosfär. En enkel uppräknning av några av våra allvarligaste miljöproblem visar omfånget på det arbete som väntar oss: effekterna av konstgödning och pesticider i jord- och skogsbruk, nedsmutsningen av hav och insjövatten, skogsskövlingen som från 1950 till 1978 sänkt världens skogsareal med 36 %, klimatstörningar på grund av människans förändring av vegetationstäcket samt nedsmutsning av atmosfären.

Sverige har tidigt insett nödvändigheten av ett internationellt samarbete för att lösa våra allvarligaste miljöhot. Försurningen av mark och vatten, den pågående skogsdöden och oljeskadorna utmed våra kuster har visat oss situationens allvar.

Utifrån vår egen situation är det naturligt att på allt sätt främja ett vidgat och intensifierat internationellt samarbete på miljöområdet. Detta måste ske såväl inom FN-familjens ram som genom bilaterala överenskommelser. Vi måste också vara beredda att skapa förutsättningar för att kunna erbjuda såväl materiella som personella resurser för att stödja detta arbete. Icke minst gäller detta på utbildningens och forskningens område. En växande nationell och internationell arbetsmarknad kan förväntas för såväl forskare som konsulter på miljöområdet.

Låt mig, fru talman, konkretisera denna bedömning med ett exempel. Svensk u-hjälp har en stark inriktning mot att stödja de fattigaste länderna att utveckla sitt näringsliv så, att de i första hand kan fylla sitt basbehov av främst livsmedel och bränsle genom utnyttjande av egna tillgångar. Närmare två tredjedelar av de fattigaste länderna ligger i Afrika och där till övervägande delen inom områden utsatta för en pågående uttorkning. En förutsättning för att kunna utveckla ett uthålligt jord- eller skogsbruk är att uttorkningens problem löses. Världsbanken har uppmärksammat detta och inlett en undersökning av vägar och medel till motåtgärder.

Samlade resultat från skilda vetenskapsgrenar visar att ännu för ca 3 000 år sedan var Saharas kiselöknar grönskande och bergen täckta av skog. Fynd av stenxor talar för att en armé av skogshuggare glesat skogarna under äldre stenåldern, skriver den framstående franske Saharaspecialisten Henri Hugo. I vilken utsträckning en sekulär skogsskövling orsakat klimatförändringar och i vilken grad markens produktivitet kan återställas genom skogsplantering är en fråga som bör ges en hög prioriteringsgrad i det internationella miljövårdsarbetet.

Det nya globala miljötankandet inger förhoppningar om människans möjligheter att avveckla behovet av ständiga katastrofinsatser och därmed lösgöra resurser till långsiktiga program för uthålliga miljöförbättringar. En förutsättning är emellertid att FN, regeringar och berörda organisationer samordnar sina insatser. Sverige bör aktivt medverka till en sådan utveckling.

Anf. 49 RUNE TORWALD (c):

Fru talman! Så här i utrikesdebattens avslutning skulle jag – liksom Elisabeth Fleetwood gjorde för en stund sedan – vilja kommentera situationen för dem som i Sovjet vill utnyttja de i FN fastslagna rättigheterna att utvandra och på annat sätt utnyttja sina mänskliga rättigheter.

Redaktör Jan Behre hos Göteborgs-Posten torde vara en av de journalister som efter talrika resor och kontakter bäst känner till situationen i Östeuropa.

Den 15 mars underströk han i Göteborgs-Posten vikten av att vi svenskar visar "solidaritet på heltid" med de förföljda i Sovjet.

Jag vill till protokollet läsa in några avsnitt ur hans tankeväckande artikel. Jan Behre är kanske inte så diplomatisk, men å andra sidan är ju diplomatläktaren ganska tömd så här dags.

"En av dem som drabbats svårast av Sovjetregimens grymma antisemitism är matematikern och medborgarrättskämpen Anatolij Sjtjaranskij. Han

arresterades för idag jämnt sju år sedan. Hans 'brott' var, att han hade kämpat för mänskliga fri- och rättigheter i Sovjetunionen. Han hade hjälpt enskilda sovjetmedborgare till deras rätt och påmint sovjetiska myndigheter om deras skyldighet att följa det egna landets lagar och de löften, som avgivits i internationella avtal och konventioner.

Sjtjaranskij dömdes den 14 juli 1978 – alltså kort efter det svenska kungaparets idylliska besök i Sovjetunionen – till 13 års fängelse plus arbetsläger med hård regim.

Han har nu avtjänat mer än halva tiden, men trots detta har han inte ens släppts ut ur fängelset till arbetslägret.

Inte heller har han tillerkänts ens de minimala kontakter i form av anhörigas besök, korrespondens etc. som enligt Sovjets lagar tillförsäkras vanliga fångar. Isoleringen av Sjtjaranskij har varit i det närmaste total.”

”Den svenska regeringen borde ständigt, i klartext, påminna den sovjetiska förtryckarregimen om dess brott mot mänskliga fri- och rättigheter, brott mot löften i avtal och dokument, vilka såväl den svenska regeringen som den sovjetiska regimen undertecknat under högtidliga former.

Men högtidliga diplomatiska former är ett. Praktiskt politiskt handlande ett annat. Och när det gäller att påminna Sovjetregimen om dess förpliktelser mot de egna medborgarna föredrar den svenska regeringen att gömma sig bakom fagert tal om 'tyst diplomati' – inte sällan ett bekvämt kamouflage för feighet och svek.

Om förföljelsen av Sovjets judar kan man helt enkelt inte tala tyst. Antisemitismen i Sovjetunionen blir allt brutalare. Judisk kultur och religion förtrycks utan misskund. KGB inledde under Andropovs ledning ett hätskt krig mot judendomen. Och Andropov fortsatte sin antisemitiska politik under sin korta tid som kommunistisk tsar.

Under Andropovs regeringstid dömdes Josif Begun till sju års fängelse och fem års förvisning. Beguns viktigaste 'brott' var att han undervisat i hebreiska.

I januari 1983 dömdes Simon Sjnirman till tre år i koncentrationsläger också för sina insatser för judendomen i Sovjetunionen. I juni 1983 dömdes Jurij Tanopolskij i Charkov i Ukraina, likaledes till tre år. Han hade ordnat universitetsundervisning för barnen till sovjetjudar, som drabbats av regimens förföljelser. Hans vän Aleksander Paritskij avtjänar också han tre år i koncentrationsläger för samma 'brott'.

Tanopolskij hungerstrejkar f. n. i lägret som protest mot att hans hustru inte lagenligt tillåts besöka honom.

Tre veckor före Andropovs död fälldes ännu en dom på tre år, denna gång mot Mosje Abramov, 28 år. Han straffas nu för att han lärt unga judar i Samarkand hur de skall praktisera sin religion.”

”Jag lämnade in min ansökan om utresetillstånd i februari 1975, berättar Boris Dechovitj, som väntat i nio år för att få återförenas med sin familj i Israel.

I september 1975 kallades jag till KGB och man föreslog att jag skulle samarbeta med dem. Jag måste förtjäna rätten att emigrera, sade de. När jag

vägrade samarbeta, förklarade man vid KGB för mig, att jag aldrig skulle få lämna Sovjetunionen.”

Sedan gjorde man andra försök.

– De erbjöd mig en trerumslägenhet, en direktörspost och universitetsstudier, om jag tog tillbaka min ansökan att emigrera”, säger Dechovitj.

”En judisk sovjetmedborgare som ännu är kvar i hemlandet, i Kiev i Ukraina, berättar i ett brev till Väst om sina upplevelser sedan han ansökt att få emigrera för fyra år sedan.

– Under de senaste fyra åren har jag vägrats rätten till ett stadigt arbete. Jag har gått med mina ansökningar om att få utvandra från visumbyrån OVIR ända upp till högsta Sovjet, men jag har inte fått ett enda svar.”

Till sist skriver Behre:

”Så skriver en av de tusen sinom tusen som lever under förföljelser i Sovjetunionen. I dag firas en internationell dag för solidaritet med judarna i Sovjetunionen. Men det räcker inte med en dag eller en vecka av solidaritet. De som förtrycks av de nya ryska tsarerna behöver vårt stöd varje dag. Och det stödet skall inte uttalas med viskningar.”

Fru talman! Jag instämmer till fullo i dessa Jan Behres sist uttalade krav och vädjanden.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1983/84:15 om gemensamma frågor (prop. 1983/84:100 delvis).

Punkt 1

Lönenivån för statsanställda

Anf. 50 ALF WENNERFORS (m):

Fru talman! Jag skall inleda mitt inlägg med att berätta för kammaren att arbetsmarknadsutskottet besökte Östergötlands län för en tid sedan. På universitetet i Linköping fick vi en intressant redogörelse för aktuella problem av rektor Sven Erlander. Han pekade bl. a. på ett av problemen inom forskningen just nu. Hur skall vi exempelvis kunna behålla våra duktiga forskare, frågade han, när vi inte kan betala dem marknadsmässiga löner?

Rektorn nämnde som ett konkret exempel en forskardocent. Han hade lön på nivån 9 000–10 000 kr. i månaden efter många års arbete efter sin forskarexamen. Han sökte då en tjänst i ett enskilt företag i den ganska nyetablerade s. k. teknikbyn i anslutning till universitetet. Han fick tjänsten, och hans månadsinkomst höjdes i ett enda huj med 5 000–6 000 kr.

Förmodligen är det inte så många som vet att innan man blir forskardocent måste man först tjäna som forskningsassistent med grundexamen i 6–10 år med en lön som ligger på nivån 8 000–8 500 kr. Forskardocentens lön ligger, som jag nyss nämnde, på nivån 9 500 kr. Nästa steg kan, om man har disputerat, vara att man får en universitetslektorstjänst, och då kan lönenivån komma upp i 10 000 kr. Steget därpå är professurens nivå som man

Nr 103

Ondagen den
21 mars 1984

---

*Lönenivån för
statsanställda*

kanske kan nå efter 6–15 år, ibland efter längre tid. Blir man professor, kan lönen till en början bli 12 500 kr. Professorer i andra länder har helt andra löner. Vad det sedan blir efter skatt redogör jag inte för nu, men alla vet att skatteeffekten ytterligare understryker de här problemen.

Efter besöket i Östergötland skulle utskottet behandla den del av regeringens budgetproposition som kallas Gemensamma frågor. Det redovisades att civilministern i bil. 15 i budgetpropositionen deklarerar att staten som arbetsgivare, dvs. regering och riksdag, bör verka för kollektivavtal som ger ökad produktivitet och effektivitet. Vi måste tänka nytt, säger han. Nya system för löne- och anställningsvillkor måste prövas. Prestationslönesystem bör kunna leda till varaktiga förbättringar i effektiviteten inom ramen för en god arbetsmiljö för de anställda, framhåller civilministern.

Först vill jag säga att detta civilministerns uttalande är välkommet. Han tycks nu förstå att statens lönepolitik måste anpassas till verkligheten. Skall vi behålla kvalificerade och duktiga medarbetare i statens tjänst duger det inte att bara positivt betrakta utvecklingen. Vi kan inte leva i föreställningen att vi som arbetsgivare till 500 000 statstjänstemän inte är en del av en stor verksamhet och en stor arbetsmarknad både inom och utom landet. Här gäller det faktiskt att konkurrera om duktigt folk.

Det skall också sägas att exemplet med forskardocenten i Linköping inte skall ge intrycket att problemet enbart gäller forskning och utveckling eller befattningar på högsta nivå. Jag talar inte bara om forskare och genier, specialister och toppchefer. Det gäller chefer och specialister på alla nivåer. Här måste faktiskt marknadsanpassning till. Här måste särskild hänsyn tas till arbetsuppgifter och de krav som ställs på prestationerna – inte till vad befattningen exempelvis kallas.

Vi moderater i utskottet trodde att hela utskottet skulle kunna tala ännu mera klarspråk än civilministern, och inte minst Sven Erlanders vädjan i Linköping borde ha fått utskottet på sådana tankar. Men icke! Vad får man höra? Jo, en socialdemokrat menade att det räcker med att erbjuda forskare intressanta arbetsuppgifter och en fri tillvaro på en forskningsinstitution. Eller hörde jag fel? I så fall får majoritetens talesman vara snäll och rätta mig. Men liknande flummiga funderingar, långt ifrån verkligheten, har jag hört andra socialdemokrater framföra i andra sammanhang.

Utskottsmajoritetens sätt att se på detta gav oss moderater anledning att avge ett särskilt yttrande. Vi står sannerligen på verklighetens grund när vi i sista meningen slår fast att de statliga forskarlönerna måste stå sig i konkurrensen med såväl vad de enskilda företagen erbjuder som vad man betalar utomlands för skicklighet och vetenskaplig kompetens.

Varför är ni socialdemokrater så rädda för löneskillnader? Är det den solidariska lönepolitiken som fått er att bortse från den praktiska verkligheten? Jag har tidigare deklarerat i kammarens talarstol att den solidariska lönepolitiken har gjort mycket gott och inte minst medverkat till ökad rättvisa på många områden, t. ex. inom detaljhandeln – den näringsgren som jag arbetat inom i 25 år. Ett affärsbiträde hade oförskämt dåligt betalt på 1960-talet. På den tiden var det enorm skillnad mellan att stå i affär och att

jobba på ett bygge.

Är ni rädda för vad era väljare skall säga? Tänk att jag tror att folk i allmänhet begriper det här. Jag har aldrig hört någon protestera mot att en duktig fotbollsspelare eller ishockeyspelare får bra betalt. De flesta vet att det krävs enormt mycket av en ung grabb som vill komma upp i landslagsklass. Jag överdriver inte om jag exempelvis uppskattar den normala träningstiden till 3–5 timmar om dagen. Man tvingas försaka oerhört mycket som andra ungdomar anser vara normal livsföring.

Låt oss göra en jämförelse mellan en ung flicka eller pojke som vill komma i landslagsklass på musikens område. Man blir inte en skicklig flöjtist eller violinist utan övning. Och vill man så småningom, om 10–20 år, söka till filharmonikerna, krävs att man övar timme efter timme varje dag i 10–20 år. Bara själva provet till en orkester såsom filharmonikerna är något unikt i fråga om krav på topprestation. Och vad betalar vi? En låg lön i förhållande till andra yrken med samma krav på utbildning och kompetens och i förhållande till vad man betalar musiker utomlands!

Fru talman! Sammanfattningsvis: Regering och riksdag måste inte bara rekrytera duktigt folk, utan vi måste också se till att vi behåller dem vi anställt.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 51 GUSTAV PERSSON (s):

Fru talman! Eftersom Alf Wennerfors tog upp den här frågan, som vi har diskuterat också i utskottet, finns det anledning att göra några kommentarer.

Jag konstaterar att propositionen och utskottsbehandlingen omfattade mycket mer än bara löneområdet, som Alf Wennerfors berörde. Man talar om målet för statens arbetsgivarpolitik för återstoden av 1980-talet. Där gäller det också – det bör kanske påpekas – att medverka till samhällsekonomisk balans, ett demokratiskt arbetsliv, personalutbildning, att ta till vara alla människors förmåga och resurser i arbetslivet, dvs. insatser för handikappade, jämställdhet mellan män och kvinnor, fördjupad medverkan från de anställda vid införande av ny teknik och att vara ett föredöme för hur datateknik kan utnyttjas för att tillgodose både verksamheten, medborgarnas och de anställdas intressen. Det rör sig alltså om ett betydligt bredare spektrum av åtgärder och målsättningar än dem som Alf Wennerfors gör sig till tolk för. Att bara erbjuda höga löner för några få grupper i den statliga verksamheten överensstämmer kanske med moderaternas uppfattning. Men det är inte problemfritt om man samtidigt skall medverka till samhällsekonomisk balans, vilket det också talas om i programmet. Det är något som en ansvarig regering och en ansvarig riksdagsmajoritet också måste ta hänsyn till.

Alf Wennerfors förvanskade sedan mitt påpekande i utskottet och menade att jag skulle ha sagt att forskare inte behövde hög lön, utan att de forskade enbart av intresse. Faktum är dock att många forskare just inom de fria universiteten har ett mycket stort intresse av grundforskning. Där har de helt andra möjligheter till detta än om de går över till att arbeta i ett företag. Då

Nr 103

Onsdagen den
21 mars 1984

---

*Lönenivån för
statsanställda*

handlar det om tillämpad forskning och många gånger rent teknisk utveckling. Det är en realitet för många forskare.

Det här betyder inte att vi säger att dessa forskare skall ha låga löner. Man har alltid försökt skrämmas med att säga att våra forskare försvinner till andra länder. Men det kommer faktiskt lika många forskare hit från andra länder för att lära sig och ge oss nya kunskaper. Förmodligen tjänar Sverige och andra välutvecklade länder på att det kommer forskare utifrån. Det ger ett ömsesidigt utbyte av kunskaper. Det viktigaste är alltså inte att våra forskare får höga löner, utan också andra intressen dikterar deras insatser.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

5 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1983/84:117 Förslag till järnvägstrafiklag, m. m.

6 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1983/84:2570 av *Marie-Ann Johansson*

1983/84:2571 av *Stig Josefson m. fl.*

1983/84:2572 av *Elving Andersson*

1983/84:2573 av *Allan Ekström*

1983/84:2574 av *Kenth Skårvik och Kerstin Anér*

1983/84:2575 av *Pär Granstedt*

1983/84:2576 av *Ove Karlsson*

1983/84:2577 av *Kurt Hugosson m. fl.*

1983/84:2578 av *Helge Hagberg*

1983/84:2579 av *Ulf Adelsohn m. fl.*

1985 års folk- och bostadsräkning, m. m. (prop. 1983/84:85)

1983/84:2580 av *Per Israelsson m. fl.*

1983/84:2581 av *Bertil Lidgard m. fl.*

1983/84:2582 av *Kenth Skårvik och Kerstin Anér*

Förslag till polislag m. m. (prop. 1983/84:111)

1983/84:2583 av *Eric Hügemark och Hugo Bergdahl*

Förslag till lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför
civilförsvaret m. m. (prop. 1983/84:114)

1983/84:2584 av *Bertil Fiskesjö m. fl.*

1983/84:2585 av *Lars Werner m. fl.*

1983/84:2586 av *Jörgen Ullenhag m. fl.*

1983/84:2587 av *Sture Korpås*

1983/84:2588 av *Per Unckel m. fl.*

1983/84:2589 av *Börje Stensson*

1983/84:2590 av *Lena Öhrsvik*
Gäststuderande i högskolan (prop. 1983/84:115)

Nr 103

Onsdagen den
21 mars 1984

1983/84:2591 av *Yngve Nyquist* och *Barbro Evermo*
1983/84:2592 av *Kerstin Anér*
1983/84:2593 av *Olle Grahn* och *Linnea Hörlén*
1983/84:2594 av *Börje Stensson* och *Lars Ernestam*
1983/84:2595 av *Jan-Erik Wikström m. fl.*
1983/84:2596 av *Jan-Erik Wikström m. fl.*
1983/84:2597 av *Catarina Rönnung m. fl.*
1983/84:2598 av *Per Petersson m. fl.*
1983/84:2599 av *Elving Andersson* och *Kjell Mattsson*
1983/84:2600 av *Karl-Erik Svartberg* och *Lisa Mattson*
1983/84:2601 av *Birgitta Hambræus*
1983/84:2602 av *Magnus Persson* och *Margot Wallström*
1983/84:2603 av *Inga-Britt Johansson m. fl.*
1983/84:2604 av *Rune Ångström*
1983/84:2605 av *Erik Hovhammar* och *Rune Gustavsson*
1983/84:2606 av *Erkki Tammenoksa*
1983/84:2607 av *Bo Forslund*
1983/84:2608 av *Bo Forslund*
1983/84:2609 av *Arne Nygren*
1983/84:2610 av *Nic Grönvall*
1983/84:2611 av *Ingrid Sundberg m. fl.*
1983/84:2612 av *Bertil Fiskesjö*
1983/84:2613 av *Lars Ernestam* och *Börje Stensson*
1983/84:2614 av *Arne Andersson* i *Ljung m. fl.*
1983/84:2615 av *Thorbjörn Fälldin m. fl.*
1983/84:2616 av *Jan Hyttring* och *Bertil Jonasson*
1983/84:2617 av *Gunnar Nilsson* i *Stockholm* och *Bo Finnkvist*
1983/84:2618 av *Hans Göran Franck* och *Stig Gustafsson*
1983/84:2619 av *Rune Backlund*
1983/84:2620 av *Rune Gustavsson m. fl.*
1983/84:2621 av *Gunhild Bolander m. fl.*
1983/84:2622 av *Frida Berglund m. fl.*
1983/84:2623 av *Lars Werner m. fl.*
1983/84:2624 av *John Andersson*
1983/84:2625 av *Björn Samuelson*
1983/84:2626 av *Sven Henricsson*
1983/84:2627 av *Lars Werner m. fl.*
1983/84:2628 av *Lars Werner m. fl.*
1983/84:2629 av *Lars Werner m. fl.*
1983/84:2630 av *Lars Werner m. fl.*
1983/84:2631 av *Jörn Svensson*
1983/84:2632 av *Eva Hjelmström*
1983/84:2633 av *Margareta Winberg m. fl.*

Nr 103

Onsdagen den
21 mars 1984

---

*Meddelande om
interpellation*

1983/84:2634 av *Ulf Adelson m. fl.*
1983/84:2635 av *Ulf Adelson m. fl.*
1983/84:2636 av *Ulf Adelson m. fl.*
1983/84:2637 av *Hans Wachtmeister*
1983/84:2638 av *Inger Josefsson* och *Gunnel Jonäng*
1983/84:2639 av *Staffan Burenstam Linder m. fl.*
Forskning (prop. 1983/84:107)

7 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 21 mars

1983/84:135 av *Sture Palm* (s) till statsrådet Gertrud Sigurdson om marknadsföringen av modersmjölksersättning:

Multinationella företags ansvarslösa hantering av vissa modersmjölksersättningar har under många år skapat berättigad oro främst bland stora delar av u-ländernas befolkning. Miljontals försvarslösa spädbarnsfamiljer har oroats över att deras barn hotas att bli offer för allvarliga sjukdomar och undernäring till följd av denna marknadsföring.

Detta utgjorde bakgrunden till den konferens om barnuppfostran som anordnades av Världshälsoorganisationen (WHO) i Genève i oktober 1979. Bland de rekommendationer som då antogs ingick bl.a. att WHO skulle utarbeta en internationell etisk kod för marknadsföring av modersmjölksersättningar.

Vid Världshälsoforsamlingens möte i maj 1981 antogs en resolution, i vilken koden gavs formen av en rekommendation till medlemsländerna.

Det är glädjande att Sverige tillsammans med Norge och Danmark utgjort de mest pådrivande nationerna vid kodens tillkomst.

Det har visat sig att intresset för att efterleva denna kod skiftat starkt. Vissa länder har genomfört en lagstiftning i kodens anda medan ambitionen hos andra inte varit så stor. Frågan här därför också ställts huruvida alla berörda länder verkligen lever upp till WHO-kodens målsättning.

Enligt uppgift har avsikten varit att en rapportering skall ske under första halvåret 1984 till det ansvariga internationella organet för att få klarhet beträffande efterlevnaden av koden, som samlade en så överväldigande majoritet när den antogs.

Med hänvisning till det anförda ber jag att till hälsovårdsministern få ställa följande interpellation.

Är statsrådet beredd att informera kammaren om de åtgärder som vidtagits i vårt land beträffande efterlevnaden av WHO-koden angående marknadsföring av modersmjölksersättning?

Kan statsrådet dessutom redogöra för i vilken omfattning övriga berörda länder nu lever upp till kodens målsättning?

8 § Meddelande om frågor

Nr 103

Onsdagen den
21 mars 1984

Meddelades att följande frågor framställdes

den 20 mars

1983/84:443 av *Paul Lestander* (vpk) till statsrådet Roine Carlsson om domänverkets skogsavverkningar i Norrbottens län:

I Norrbottens län har domänverket överavverkat på sina marker under en längre tidsperiod. En neddragning av avverkningsmängderna har nu inletts. Övergången till ännu mer mekaniserade avverkningsystem fortsätter ändå i ökande tempo. En gradvis ökning av entreprenörverksamheten inom domänverket har diskuterats. Sammantaget hotar denna utveckling jobben i domänverkets skogar.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga statsrådet Roine Carlsson:

Vilka åtgärder tänker statsrådet vidta för att säkra jobben för domänverkets anställda?

den 21 mars

1983/84:444 av *Jörgen Ullenhag* (fp) till utbildningsministern om användningen av personnummer vid utlåning från universitetsbibliotek:

Det är viktigt att stoppa missbruket av personnummer. I dag avkrävs människorna uppgift om sina personnummer i sammanhang när det inte alls är nödvändigt.

Universitetsbiblioteken tillämpar olika regler. I några fall avkrävs låntagarna uppgifter om personnummer för erhållande av lånekort. På universitetsbiblioteket i Stockholm måste personnummer uppges på varje låntagarblankett vid alla boklån. Två universitetsbibliotek använder inte alls personnummer.

Mot här angiven bakgrund vill jag fråga utbildningsministern:

1. Vilka är motiven för att använda personnummer på vissa universitetsbibliotek?

2. Kommer åtgärder att vidtas för att helt stoppa användningen av personnummer på samtliga universitetsbibliotek?

1983/84:445 av *Karin Israelsson* (c) till bostadsministern om förlängd remisstid beträffande visst utredningsbetänkande:

I Västerbotten har fyra kommuner utsetts som remissinstanser för avsnittet ur plan- och byggnadslagen om hushållning med mark och vatten. Remisstiden är mycket knappt tilltagen för att kommunerna tidsmässigt skall hinna ta ställning till ett för dem synnerligen viktigt och betydelsefullt förslag.

Med anledning av det anförda vill jag fråga om bostadsministern är beredd att förlänga remisstiden för att möjliggöra för kommunerna att avge ett politiskt väl förankrat remissyttrande?

---

*Meddelande om
frågor*

Nr 103

9 § Kammaren åtskildes kl. 17.53.

Onsdagen den
21 mars 1984

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert